

Læsebog for Folkeskolen og Folkehjemmet

Første Skoletrin

P. A. Jensen

1863

INDHOLD

Rettelse.	7
----------------	---

FØRSTE SKOLETRIN.

Forberedelse til Renlæsning.	8
-----------------------------------	---

ANDEN RÆKKE. TOSTAVELSESDORD.

Anden Række. Tostavelsesord.	11
14. Om Klæder.	11
15. Om at holde sig renlig.	12
16. Om vore Sandser.	12
17. De tre Par og den Ene.	12

TREDIE RÆKKE. LETTE LÆSESTYKKER.

18. Barnet og Svalen.	14
19. De to Krebse.	14
20. Fuglen og Drengen.	14
21. Den kløgtige Dreng.	15
22. Katungerne.	15
23. Skadefryd.	15
24. Kanarifuglen.	15
25. Bien og Mennesket.	16
26. Den tapre Helt.	16
27. Hunden og de to Harer.	16
28. Æselet og Hunden.	17
29. Den Gjerrige.	17
30. Bukken og Grisen.	18
31. Det lille Lam.	18
32. Fuglen ved Vinduet.	19
33. Slet Selskab.	19
34. Maagen.	19
35. Sandt Mod.	20
36. Bjørnen.	20
37. Regnen.	20
38. Fisken.	21
39. Gaven.	21
40. Hesten og Spurven.	22
41. Den tro Tjener.	22

42. Den rette Glæde.	22
43. Hvad vi ikke have faaet af Gud.	22
44. Kyllingerne.....	23
45. Sommerfuglen.	23
46. Om Sommeren.....	23
47. Røskatten.....	24
48. Sangen.	25
49. Sorg og Trøst.....	25
50. Drengen og Hundehvalpen.	26

F Ø R S T E A F D E L I N G .

1. Hvor er Barnets Hjem?.....	27
4. Sang til mine Forældre.	28
5. Hvad jeg skylder mine Forældre.	29
6. Renlighed.	30
7. Fader staar til Rors.	31
8. Barnet og Duen.	31
9. Lydighed.	31
10. Lammet.....	32
11. Det fjerde Bud.....	32
12. Den dræbte And.....	33
13. Sanddruhed.....	33
14. Smaabørnenes Morgensang.....	34
15. En Moders Smykker.....	34
16. Søkende.....	34
17. Hundehvalpen.....	35
18. Enighed.....	35
19. Liden Ekorn.....	35
20. Den lille Blomst.....	39
21. Arbeide i Hjemmet.....	39
22. De to Abekatte og Nødden.....	39
23. Græshoppen og Myren.....	39
24. Ogsaa Børn kunne arbeide.....	40
25. Den forstandige Dreng.....	40
26. Æblekjerneerne.....	41
27. Bare den ene Sten paa den anden.....	41
28. Leg.....	41
29. En Legeplads.....	42
30. Snemændene.....	42
31. Hvorledes faa vi et velsignet Hjem?.....	43
32. Vandringsmanden og Lærken.....	43
33. Gode Raad.....	43

34. Morgenbøn.	44
35. Luther som Børneopdrager.	44
36. Om Aftenen.	45
37. Luthers Brev til sin Søn Hans.	45
38. Bøn før Maaltidet.	46
39. Bøn efter Maaltidet.	46
40. Jeg har det godt.	47
41. Husdyrenes Nytte.	47
42. Husdyrene.	47
43. Koen.	48
44. Faaret.	48
45. Hesten.	49
46. Hunden.	49
47. Hunden.	50
48. Den tro Pudel.	51
49. Katten.	51
50. Høns.	51
51. Kyllingen.	53
52. Enken og Hønen.	53
53. De to Haner.	53
54. Ænder.	54
55. Gjæs.	54
56. Gassen.	55
57. Duer.	55
58. Duerne.	55

ANDEN AFDELING. FÆDRELANDET.

59. Hvad er Fædrelandet?	57
60. Hjemme er bedst.	57
61. Om Norges Beliggenhed.	58
62. Om vore Elve og Søer.	58
63. Om vore Fjelde og Skove.	59
64. Om Dale og Sletter.	60
67. Fredrikshalds Borgere.	61
68. Brødrene Kolbjørnsøn.	62
69. Fredrikshaldenserne.	63
70. Ole Svendsen Bakke.	65
71. En ny Daad.	65
72. Smaagutternes Nationalsang.	66

NORGES KONGER.

73. Første Række.	69
------------------------	----

74. Anden Række.....	70
75. Tredie Række.....	71

TREDIE AFDELING.

76. Hvad er Verden?.....	72
77. Jorden og dens Overflade.....	72
78. Sverige.....	73
79. Danmark.....	75
80. De britiske Lande.....	76
81. Holland og Belgien.....	76
82. Frankrige.....	77
83. Spanien og Portugal.....	77
84. Italien.....	78
85. Schweiz.....	79
86. Tyskland.....	79
87. Det preussiske Rige.....	80
88. Østerrige.....	81
89. Tyrkiet.....	81
90. Grækenland.....	82
91. Rusland.....	82
92. Asia.....	83
93. Afrika.....	84
95. Australia.....	87

FJERDE AFDELING.

96. Vort rette Hjem.....	89
97. Kirkeaaaret med Salme.....	89
98. Julefesten.....	91
99. En Julesalme.....	91
100. En anden Julesalme.....	92
101. En tredie Julesalme.....	93
102. Helligtrekongersfest.....	93
103. Fastetiden.....	93
104. Paaskefesten.....	94
105. Nok en Paaskesalme.....	95
106. Pintsefesten.....	95
107. Andre Festdage.....	96
108. Kirkeaaarets Slutning.....	96

FEMTE AFDELING. FORSKJELLIGARTET INDHOLD.

109. Spurveungen.....	99
-----------------------	----

110. Duen og Bien.....	99
111. Fingrene.....	100
112. De to Arbeidere.....	100
113. Den Fangne og de Fri.....	101
114. Aftenen.	101
115. „Hvor ere alle de Blomster smaa?“	102
116. Stjernerne.	102
117. Den beskjemmede Løgner.....	103
118. Alt fra Gud.....	103
119. De fem Fersken ¹).	103
120. Nissen.	104
121. Det store Bord.....	104
122. Fattigmands Suk om Vinteren.	105
123. Tankesprog, Ordsprog, Fabler og Eventyr.....	106
124. Idag mig, imorgen dig.	106
125. Skinnet bedrager.	106
126. Krukken gaar saa længe tilvands, til den kommer hankeløs hjem igjen. .	107
127. Soen er helst i Sølen.	108
128. En Gang er ingen Gang.	108
129. Kommer Tid, kommer Raad.	108
130. Hvad betyder følgende Ordsprog?.....	109
131. Spurningen.....	109
132. Dukken i Græsset.	109
133. Tommeliden.....	111

Rettelse.

VIII

No. 4. Side 2. Linje 2 staar: Du løber ei; læs: Du løb nok ei.

F Ø R S T E S K O L E T R I N .

Forberedelse til Renlæsning.

1

første Række. Enstavelsesord.

1. Alt, hvad der er til, er skabt af Gud. Han har skabt alt godt. Hvad Ondt der er, er ei af ham.

Land og Hav, Lys og Luft, Ild og Vand, Dyr og Væxt er alt fra Gud; er der vel en Ting, som ei blev til ved ham?

Af det, som Gud har skabt, har mangt Liv, mangt ei. Et Dyr har Liv; en Væxt har og et Slags Liv; men hvad tror du vel om en Sten?

2. Alt er skabt af dig, o Gud!

Ved din Magt og paa dit Bud;

Luft og Lys og Sø og Land,

Fugl i Skov og Fisk i Vand;

Blomst paa Mark og Frugt paa Træ,

Sol og Regn og Vind og Sne.

Hver den Ting af Stort og Smaat

Har du skabt og skabt det godt.

3. Da Gud har skabt alt, har han skabt mig med. Vel er jeg kun et Barn; men jeg ved dog godt, at jeg er mer end en Hund og en Hest.

Ja hvad mer fik da et Barn, end en Hest og en Hund? Staa og gaa kan en Hund og en Hest saa godt som du. Du naar dem ei i Sprang. De har Syn og Lugt og Smag som du. Med sin Kjæft tar de sin Mad saa godt som du med din Mund. Hvad er det da, som de ei har? Tænk dig om, saa ved du det vist.

4. En Hest er stærk, en Hund er rap,

Du løber ei med den om Kap;

Den Fugl paa Tag, som hist du ser,

Hvor smuk og let og flink den er!

Men vid, mit Barn, og husk det kun,

At du er mer end Hest og Hund;

De fik vel Liv, som du og jeg,

Men Aand, som vi, de fik dog ei.

2

5. Gud har ei blot fra først af skabt alt; men han gjør og, at alt er og blir den Dag i Dag. En Blomst gaar vel ud, men en ny gror i dens Sted. Et Barn dør; en Mand dør; alt paa Jord maa dø, som har Liv; men Liv er der dog, hvor vi se hen, thi Gud vil det saa. Ved hans Magt er og sker alt.

Jeg har Trang til mangt; men af Gud faar jeg alt: Mad og Drik, Hus og Hjem, Klær og Sko, ja alt det, som godt er. Og som jeg, saa du, ja saa hvert Dyr: hver Fugl i Luft, hver Fisk i Vand, hvert Kræ paa Mark, hvert Kryb i Jord, — alt faar, hvad det har Trang til, af Gud. Hvor han da vist er rig! og tænk blot, hvor han er god fra først til sidst!

6. Alt af Gud er skabt,
Men det snart gik tabt,
Var ei Gud saa mild,
At han saa der til.
Hvor som helst du er,
Husk, han er dig nær!
Og saa tidt han kom,
Var hans Haand ei tom.
Fugl og Fæ paa Land,
Fisk og Frosk i Vand,
Ja hvert Kryb paa Jord
Gjæst er ved hans Bord.
Høit hans Sol er sat
Os til Lys og Lyst;
Han gjør Dag og Nat,
Han gjør Vaar og Høst.
Gud ske Lov, vi ved,
Han i alt er med!
Er vi end kun smaa,
Trygt ved ham vi gaa.

7. Tænk, om det stod i din Magt at se Gud! Du kan det ei; men hans Værk kan du se, og giv vel Agt paa det, saa er du paa ret Vei. Guds Værk er alt, hvad han har skabt; giv da Agt paa hver den Ting, som er, og paa alt, hvad der sker rundt om dig; se paa det og tænk ved det, saa er det, som om du stod Gud nær og saa ham selv. Den, som ei gjør Brug af Syn og Vet, er som en Blind og en Tul og er ei stort mer end et Dyr. Det ved jeg dog, at en Gang og et Sted skal vi faa Gud at se; er du from, skal du faa det Syn. Naar sker vel det? og hvor? ³

8. Er Gud dig nær i Vel og Ve,
Mon ei du da ham og kan se?
Jo vist! giv Agt paa Stort og Smaat,
Paa alt, hvad der er smukt og godt!
Giv Agt paa alt, hvad der mon ske,
Og tænk ved det, du faar at se,
Da ved jeg vist, at mer og mer
I Stort og Smaat du og ham ser;
Som i et Speil, mens du er her,
Men hist saa klar, som selv han er.

9. Et godt Raad har jeg til dig: nyt din Tid saa godt, du kan, og lær, hvad du bør, mens du er ung! En lad Dreng blir ei en flink Mand, og den, som kun ved lidt, har faa Brug for. Spot og Skam og Sult og Nød er hans Lod; men Flid gjør rig og glad og sund paa Sjel og Krop. Af den Bog, som du nu har for dig, kan du faa mangt lært, naar du selv vil; læs da i den, men tænk og ved det, som du faar læst! Hvad — om du strax tog fat og fik lært lidt om dig selv? Kjend dig selv, saa vil du snart faa Lyst til mer; den, der ved om sig selv, hvad han bør, er paa god Vei til at bli vis. Brug din Flid, saa tør du nok bli vis; Tid og Flid har Magt til mangt.

10. Er du klog, saa pas din Tid!
Brug, som bedst du kan, din Flid!
Let det gaar, mens du er ung,
Snart din Fod kan bli for tung.
Lad-Hans hvad fik han til sidst?
Sorg og Skam, ja det var vist!
Vil da mer end han du frem,
Nyt din Tid, saa det har Klem!

ANDEN RÆKKE. TOSTAVELSESORD.

Anden Række. Tostavelsesord.

4

11. Noget om mig selv. Jeg er endnu kun et Barn; men med Tiden kan jeg nok blive voxen. Jeg har baade Legem og Sjel. Det første kan jeg se med mine Øine og tage og føle paa med mine Hænder; men min Sjel kan jeg hverken se eller tage paa. Mit Legem bestaar af fire Dele: Hoved, Bryst, Bug og Lemmer. Hver af disse Dele bestaar igjen af Hud, Kjød, Ben og Blod. Jeg har ogsaa Haar og Negle. At hver Del har sin Nytte, ved jeg vist; men jeg ved endnu ikke, hvilken Nytte enhver af dem gjør mig. Dette skal jeg lære med Tiden.

12. Om Mad og Drikke. For at voxe og trives, maa vi spise og drikke. Vor Føde have vi baade af Dyr og Væxter, og vi nyde den baade stegt og kogt, baade fersk og saltet, baade røget og speget. — Kjød og Fisk er Føde af Dyr; men alt Slags Grønt og alle Spiser af Mel faa vi af Havens eller Markens Væxter. Kjød af Kvæg, af Faar, af Svin og af mange Slags Fiske spise vi oftest; men vi bruge ogsaa Kjød af Gjæs, Ænder, Høns, Duer og mange Slags vilde Fugle. Vand og Melk er en meget sund Drik; Øl, Kaffe og The kan bruges til Maade; men Vin og andre stærke Drikke kunne skade, og Børn bør slet ikke nyde dem. Vi bør hverken spise eller drikke for meget; thi det skader vor Sundhed og kan volde os Sygdom, ja endog Døden.

13. Mere derom. Det koster ikke liden Møie og Forstand at lave endog simple Spiser. — Kornet voxer paa Marken; men det voxer ikke vildt; Bonden maa først pløie, gjødsle, harve, rulle og tilsaa Jorden, før Kornet voxer af den. Saa maa Agren skjæres, og Kornet sættes paa Stør, tørres, bringes i Lade og tærskes. Tilsidst maa det føres til Møllen, hvor det bliver malet til Mel, og da først kan Melet bringes i Gryden, for at koges, eller til en Bager, hvor det blandes med Vand eller Melk og æltes til Deig. Deigen syres, bages og steges og bliver da til Brød. — Ogsaa Kjød og Fisk maa koges, før de kunne nydes. Før man lærte at koge og stege, maatte man derfor enten nyde Føden raa eller tørret i Solens Varme. Endnu æde mange Vilde raat Kjød.

14. Om Klæder.

5

For ikke at fryse eller gaa nøgen, bruge vi Klæder. Det, hvoraf vore Klæder ere gjorte, faa vi enten af Dyr eller Væxter. Sko og Støvler ere gjorte af Skind eller Læder, og dette bliver beredt af Koens eller Oxsens eller Faarets eller Kalvens Hud. Vore Strømper ere af

Uld, som vi faa af Faaret, eller af Bomuld, som vi faa af en Væxt, der kun voxer i varme Lande, eller af Lin, som ogsaa kan avles paa vore egne Marker, eller af Silke, som spindes af en liden Orm og føres til os fra andre Egne paa Jorden. Vor Dragt er tyk og tæt, naar Veiret er koldt, men let og tynd, naar det er varmt. Mange bruge ogsaa Smykker af Guld eller Sølv eller Perler og andre Ting, som glimre; saadant er kostbart og kan kun eies af rige Folk; en fattig Mand maatte være meget daarlig, om han vilde kaste en Skilling bort paa det.

15. Om at holde sig renlig.

5

Vil jeg holde mig sund og frisk, maa jeg ogsaa holde mig renlig. Det koster Intet; thi Vand findes der alle Steder, og deri kan jeg vaske ikke blot Ansigt og Hænder, men ogsaa mit hele Legem. Dette kalder man Badning. Naar det bliver varmt i Veiret, er det deiligt at bade sig i den friske Sø eller den klare Elv. Ogsaa de Huse, vi bebo, maa ofte renses og hver Dag holdes saa meget aabne, at den gamle Luft kan strømme ud og frisk Luft komme ind. Selv vore Klæder bør vi jevnlig skifte; thi dette er vigtigt for Helsen. Et pent vasket og kjæmmet Barn i rene og hele Klæder er et vakkert Syn; men det er stygt at se et skident Barn i smudsig eller pjaltet Dragt. Man faar derved slette Tanker baade om Barnet selv og om dem, som skulle pleie og passe det.

16. Om vore Sandser.

5

Saa liden jeg er, kan jeg dog gjøre flere Ting: jeg kan staa og gaa, løbe og springe, hoppe og dandse, naar jeg vil. Jeg kan spise, naar jeg er sulten, drikke, naar jeg er tørstig, hvile, naar jeg er træt, og igjen tage fat, naar jeg har hvilet. Jeg kan se med mine to Øine, høre med mine to Øren, lugte med min Næse, smage med min Tunge og føle med mine Fingre. At se, at høre, at lugte, at smage og at føle kaldes med et Ord at sandse. Disse mine fem Sandser hjælpe mig til at lære alle Ting at kjende; havde jeg ingen Sandser, da fornam jeg intet og vidste intet. Der gives dog mange, som fattes en eller anden⁶ Sands; den Blinde kan ikke se, og den Døve kan ikke høre. En, der har været døv fra sin Fødsel, kan heller ikke tale; en saadan kaldes døvstum og er meget at ynkes over.

17. De tre Par og den Ene.

6

For Øren to, men Mund kun en
Vi have Gud at takke;
Thi meget skal du høre, men
Kun lidet derom snakke.

To Øine og en Mund — vær
klog!
Og lad dig deraf lære,
At meget maa du se, men dog
Det meste hos dig bære.

To Hænder har du og en
Mund;
Dermed vil Herren vise:
De to til Arbeid er, men kun
Den ene til at spise.

TREDIE RÆKKE. LETTE LÆSESTYKKER.

18. Barnet og Svalen.

6

B. Svale, du Lille, se, er du der
Fra din Reise nu atter kommen her?
Fortæl mig dog, hvem kunde saa lige,
At her var Foraar, igjen dig sige?
Sv. I fjerne Lande Vorherre blid
Har sagt mig det og sendt mig hid.

Og, skjønt den var reist saa lang en Vei,
Tiden den havde forfeilet ei;
Thi Sneen smelted, og Solen den kom,
Og lystig fløi Myg i Luften om,
Saa Svalen led ingen Sult eller Nød,
Men fandt til sig og sine Unger Brød.

19. De to Krebse.

6

„Gaa dog ikke saa krumt, men vakkert bent frem!“ raabte en gammel Krebs til en yngre. „Hjertelig gjerne,“ svarede denne; kun maa jeg bede dig at foregaa mig med et godt Exempel.“ Dadl ikke en anden for de Feil, som du selv har.

20. Fuglen og Drengen.

7

F. Barn! jeg beder alt, hvad jeg kan bede:
Aa, rør dog ei min lille Rede!
Aa, kast dog ikke dit Blik derpaa!
Dernede ligge nu alle mine Smaa;
De blive bange, — kan det dig fornøie? —
Naar du ser paa dem med dit store Øie.

Skjønt Drengen gjerne gad seet paa Reden,
 Stod han dog langt fra, stille, beskeden.
 Da blev og Fuglen, den Stakker, rolig,
 Fløi hen og sad paa sin lille Bolig
 Og saa til Drengen saa venligt derved:
 „Tak, at du ikke os gjorde Fortred!“

21. Den kløgtige Dreng.

7

En Dreng havde seet, at man lagde et Lagen under et Plommetræ, for deri at opsamle Plommerne, naar man rystede dem ned af Træet. Han saa siden et Træ, fuldt af Spurve, og skyndte sig at faa et Lagen, som han ganske forsigtig bredte ud paa Marken, og gav sig nu til at ryste Træet det bedste, han kunde; men Spurvene —

22. Katungerne.

7

„Katunger smaa! ved Navn
 vil jeg nævne
 Enhver nu efter sin Kunst og
 Evne.
 Fløielpels du hede maa,
 Og den anden Læt-paa-Taa,
 En skal hede Musen-fat,
 Melkeskjeg den fjerde Kat.“

Hver blev stor og smuk og
 blød;
 Fløielpels laa helst paa Skjød,
 Op paa Loft gik Musen-fat,
 Let-paa-Taa blev i Loven sat.
 Melkeskjeg gik i Kjøkkenet
 ned,
 Kokkepigen til stor Fortred.

23. Skadefryd.

7

„Sig mig dog,“ — saa spurgte Piletræet Tornebusken — „hvorfor du er saa begjerlig efter de forbigaaende Menneskers Klæder? hvad vil du med dem? kunne de nytte dig til noget?“ — „Aldeles ikke“ sagde Tornebusken; „jeg vil heller ikke berøve dem Klæderne; jeg vil kun sønderrive dem.“

24. Kanarifuglen.

8

„O lille Fugl, nu er du død!
 Du var saa kjælen, var saa sød!
 Og med dine klare Øine smaa
 Saa venligt du paa os alle saa
 Og pikked af Fingeren Sukker og Frø
 Og sang saa vakkert; — dog maatte du dø!“

Og Børnene gik i Haven ned,
 Der søgte de op et enligt Sted,
 Gjorde en Grav og lagde den der,
 Plantede rundtom smaa Rosentræ'r.
 Der sidde de endnu mangen Gang
 Og tale om Fuglen og om dens Sang.

25. Bien og Mennesket.

8

„Har du vel en større Velgjører blandt Dyrene end mig?“ sagde Bien til Mennesket. „O ja,“ svarede dette. „Og hvem da?“ spurgte Bien. „Faaret,“ svarede Mennesket; „thi dets Uld er mig nødvendig, din Honning kun behagelig.“

26. Den tapre Helt.

8

Han vilde ligne de gamle Helte:
 Han bar en Hjelm og Trompet ved Belte;
 Han spanked stolt, og kjekt han sang,
 Mens Landsens Fane i Luften han svang
 Og førte Krigen med vilde Lader
 Mod Nypetorne og Neslerader.

Men paa sit Tog han kom altfor nær
 De gule Gaasungers vevre Hær,
 Det kunde den gamle Gaas ei lide,
 Den tripped og hvæsed og vilde bide;
 Da flygted han ræd, den lille Skjelm,
 Og tabte sit Mod og tabte sin Hjelm.

27. Hunden og de to Harer.

8

En Jagthund satte efter en ung Hare og havde næsten naaet den, da en ældre, meget større Hare sprang frem fra en Busk og løb over Marken. Her er en større Fangst, tænkte

Hunden, forlod hin og satte efter denne. Men dens Kræfter vare nu næsten udtømte; den udhvilede, raske Hare løb fra den, og den rovgjerrige Hund fik af to Harer ingen. — Vær fornøiet med en liden, men vis Fordel! Hvo, der vil have altfor meget, faar i Almindelighed intet.

28. Æselet og Hunden.

9

Hund og Æsel fulgtes ad;
 Begge gik til samme Stad.
 Æselet smukt sig Stunder gav,
 Løb sit eget jevne Trav;
 Hunden gjorde tusind Spring,
 Streifed hist og her omkring,
 Satte over Grøft og Hæk,
 Svømmed gennem Aa og Bæk.
 Jog paa Marken ud og ind,
 Gjorde mangt unyttigt Trin.
 Hvad blev Enden? Æselet stod
 I sin Baas med freidigt Mod,
 Mens paa Marken syg og mat
 Hunden laa den hele Nat.

29. Den Gjerrige.

9

En gjerrig Mand sad en Dag og tællede sine Sølvpenge. Da smuttede en Skjære ind igjennem Vinduet, snappede en blank Daler og fløi bort med den. Den Gjerrige savnede den strax og fik ogsaa Øie paa Tyven, som skjulte sit Rov i et kløftet Træ. „Du er dog,“ sagde Manden, „den værste af alle Tyve, siden du stjæler mine Penge, uden at have Nytte af dem eller Trang til dem; men du skal bøde med Livet for dine Kjeltringstreger.“ — „Saa smaat, gode Ven!“ gjensvarede Skjæren. „Har jeg gjort dig større Uret end den, du tilføier Menneskene? Og gjør jeg ikke samme Brug af Pengene, som du selv? Naar jeg skal bøde med Livet, for at gjemme en eneste Daler, hvad fortjener saa du, som gjemmer saa mange tusinde?“

30. Bukken og Grisen.

Med krøllet Hale og næsevis
 I Gaarden rendte den lille Gris;
 Mens Bukken laa og tyggede Hø,
 Den vilde sig paa hans Næse klø.
 Den skubbed sig op, den skubbed sig ned,
 Da blev den gamle Buk saa vred.
 Først reiste han sig og nysede lidt,
 Saa gik han tilbage to, tre Skridt,
 Og førend den anden sig saa omkring,
 Da gjorde Mads Buk et dygtigt Spring;
 For Bagen han stødte den lille Gris, 10
 I Gaarden langt fløi Herr Næsevis;
 Men Bukken raabte: „Jeg skal dig lære
 At holde de gamle Folk i Ære!“

31. Det lille Lam.

Der var engang en Hyrde. Han havde en stor Flok Faar og Lam under sin Varetægt og var meget omhyggelig for dem. Blev de syge, pleiede han dem; blev de trætte, bar han dem ofte paa sine Arme. Hver Nat stengte han dem inde, for at hytte dem mod den graadige Ulv. De havde det allesammen meget godt under denne Hyrde; kun et Lam var ikke tilfreds, og hvorfor? — fordi det vilde gaa sin egen Vei.

Det enfoldige Dyr syntes ikke om at blive indestengt om Natten. „Jeg forstaar ikke,“ sagde det, „hvorfor vi skulle staa indelukkede hele Natten igjennem; saaledes gjør man dog ikke med Hunden; det er rigtig skammeligt, og jeg vil gaa min Vei det første, jeg ser min Kans dertil.“ — Da sagde en gammel klog Sau: „Du er rigtig enfoldig du, stakkers lille Lam! Gaar du, er jeg vis paa, at du kommer til Ulykke.“ „Det vil jeg dog se paa,“ svarede Lammet; thi det vilde endelig gaa sin egen Vei.

Saasnat det lakkede mod Aften, listede det uforstandige lille Dyr sig bort fra de andre og kom ind i en stor Skov. Det varede ikke længe, før en forfærdelig stor Ulv luskede ud af sit Smuthul og hylede gyseligt. Da ønskede det stakkers Lam sig hjemme i sin Fold; men nu var Folden langt borte.

Snart fik Ulven Øie paa Lammet; han greb det i Kjæften og bar det bort til en fæl Hule, hvor han rev det istykker og aad det op. — Saaledes gaar det ofte den Egenraadige. Han vil gaa sin egen Vei; men denne fører ofte til Fordærvelse.

32. Fuglen ved Vinduet.

Paa Vinduet banker det: „Tik, tik!
 Aa, luk dog op et Øieblik!
 Det sner, og Blæsten er skarp og fæl,
 Jeg er saa sulten og fryser ihjel.
 O kjære Venner, luk op! jeg ret 11
 Saa artig være vil og net.“ —

De slap ham ind i den bitre Nød;
 Han søgte sig mangen Krumme Brød
 Og havde det godt i den lune Stue;
 Men knap kom Vaaren og Solens Lue,
 Saa sad han med Sorg ved Vinduets Rude;
 Da aabned de for ham, og vips! var han ude.

33. Slet Selskab.

En Bondemand pleiede at sidde ved sin Ager, for at fange de Vildgjæs og andre Fugle, som kom og aad op den nylig udkastede Sæd. Engang fangede han blandt Vildgjæssene ogsaa en Stork. Den bad for sit Liv og forsikrede, at den hverken hørte til Gjæssene eller til de andre Skadefugle, men at den var en stakkers Stork, som passede sin Gjærning hjemme, sørgede for sine gamle Forældre og bar dem paa sin Ryg fra det ene Sted til det andet. „Alt det kan være sandt nok,“ svarede Bonden; „men jeg har grebet dig paa frisk Gjærning og i slet Selskab, og du maa dø med de andre.“ — Heraf skulle vi lære, at, naar et Menneske træffes i slet Selskab, hjælper det ham som oftest ikke, at han er uskyldig; han maa dele Skjebne med dem, han selv har valgt til Kammerater.

34. Maagen.

Maagen skreg over Havets Speil:
 „Skipper, tag ind dit hvide Seil!“
 Skipperen gabed og strakte sig doven:
 „Maage, hold Mund med dit Skrig foroven!“
 „Skipper, Skipper, tag Seilet ind!
 Jeg spaar dig, der kommer en Hvirvelvind.“
 „Snak, du Tosse! det kjender du ei;
 Hvo er vel Skipper, du eller jeg?“ —

Hu! da for over Havet Blæsten,
 Skibet forgik i Bølgerne næsten;
 Maagen rundt omkring Skibet fløi:
 „Naa! kan du se, at jeg ikke løi?
 Gode Raad bør man altid høre.“ —
 Da klø'de Skipperen sig bag Øre.

35. Sandt Mod.

12

To Brødre gik en Dag hjem fra Skolen. Pludselig raabte den ene: „Et Slagsmaal! et Slagsmaal! lad os gaa hen og se paa.“ „Nei,“ svarede den yngste, „jeg vil gaa hjem, vi har intet at gjøre med andres Optøier, og vi kan selv let komme ind i Klammeriet.“ — „Du er en Rædhare,“ svarede den ældste og for afsted.

Broderen gik bent hjem; men da han om Eftermiddagen igjen kom paa Skolen, blev han modtagen af sine Kammerater med Latter og Spot over, at han ikke havde turdet gaa hen og se paa Slagsmaalet. Men derom brød han sig ikke det mindste; thi han vidste, at det sande Mod viser man just derved, at man taaler den Spot, som man ikke har fortjent, og at man ikke skal være ræd for noget andet end for Synd. — Faa Dage bagefter vare de samme Gutter ude for at bade sig, og en af dem gik for langt ud i Vandet, saa han var paa Vei til at drukne. Ingen af de andre turde springe ud efter ham; men alle skyndte sig op af Vandet det fortteste, de kunde. Ganske sikkert vilde den stakkers Gut nu være druknet, hvis ikke han, som de havde kaldt en Rædhare, just i samme Stund var kommen til. I Hast fik han Klæderne af sig, sprang ud i Vandet og naaede sin synkefærdige Kammerat just i rette Tid, for at redde hans Liv. Med stor Anstrengelse fik han ham i Land, men havde da ogsaa den Glæde, at de andre skammede sig og bekjendte, at han havde mere Mod end de alle tilsammen.

36. Bjørnen.

12

„Se her en Dandsemester, Børn!“ —
 „Velkommen, velkommen, du kjære Bjørn!
 Hvor mange Kunster du maa forstaa!
 Hvor pent kan du paa Bagben gaa!
 Kun Skade, Bjørn! du brummer dertil,
 Du liker nok ei den Dands og Spil?“

Bjørnen langt hellere græd end lo,
 Han maatte dandse og gaa paa To;
 Langt heller han gik i vilden Skov
 Og laa paa Mos i Hulen og sov.
 Her maa han nu sulte den halve Dag,
 Lidt Honning var mer efter hans Behag.

37. Regnen.

„Gid det ikke vilde regne!“ sagde en liden Gut; „jeg vilde saa gjerne ud i Haven og saa mit Frø. Hvad skal dog al den Regn gjøre godt for? Ingen kan like den.“ — „Jo,“ sagde Søsteren, „Far liker den godt, for saa voxer hans Urter og Planter. Og Bonden liker den ogsaa; thi hans Sæd ligger i Jorden, og, hvis det ikke regnede, kunde den ikke spire og trives. Vent, til Solen atter skinner! Du behøver ikke at saa dit Frø idag. Heller ikke bør du ønske, at det aldrig vilde regne; thi Vorherre lader Solen skinne og Regnen falde, som det er bedst for os.“ — Nu gik Gutten hen, tog en Bog og gav sig til at læse i den; men han kom ikke langt, før Søsteren raabte: „Kom, Broder, og se den prægtige Regnbue paa Himmelen! Regnen er over, Solen skinner, og Fuglene synge; vi ville gaa ud i Haven og se til Stykket, hvor du skal saa dit Frø. Nu kan du snart putte det i Jorden; thi Regnen har gjort den løs. Den var før saa haard og tør, at dit Frø slet ikke kunde have spiret, hvis det ikke havde regnet.“

38. Fisken.

„Lille Fisk, brug nu Forstand!
Ser du Gutten der paa Land?
Vogt dig for den lækre Bid,
Som han trækker hid og did;
Hvis du griber rigtig fast,
Slynges du paa Land med Hast.“

Fisken har ei bedre Vid,
Ser kun til den lækre Bid,
Tror, at Gutten hist paa Landet,
Ser for Spøg kun ned i Vandet,
Napper saa til Agnet fast, —
Slynges op paa Land med Hast.

39. Gaven.

To Mænd gik engang fra Hus til Hus, for at indsamle Gaver til de Fattige. I dette Ærinde kom de ogsaa til en gammel Mand, som var Skomager og boede i et lidet Kammer. De kunde strax se, at han var i stor Trang, og de vilde derfor gaa tilbage igjen; men Manden bad dem vente lidt og tog en liden Pung op af Lommen, Hans hele Skat bestod¹⁴ af fem Skilling, hvilke han tællede for sig selv saaledes: „Denne her behøver jeg i Aften til Brød, denne til Øl, denne til Lys og denne til Frokost; men denne skal de Fattige have.“ — Mændene vilde ikke tage imod den; men, da de saa, at dette bedrøvede ham, lagde de den i Fattigbøssen. Den gode gamle Mand takkede dem, fordi de ogsaa vilde modtage hans Skilling til de Fattige. — Det kommer ikke altid an paa Gavens Størrelse, men paa Hjertelaget, hvormed den gives. — Derom have vi ogsaa i Bibelen en vakker liden Fortælling, som vi her skulle høre: Den Herre Jesus Christus sad engang ligeoverfor

Templet i Jerusalem og saa paa, hvorledes de Rige lagde sine Gaver i Templets Kiste. Men der kom ogsaa en fattig Enke, som lagde to Smaaskillinger deri. Da sagde han til sine Disciple: „Sandelig siger jeg eder, at denne fattige Enke har lagt mere deri end alle de andre; thi alle disse have lagt af det, som de have i Overflod, men denne har af sin Fattigdom givet alt, hvad hun havde til Livsophold.“

40. Hesten og Spurven.

14

S. „Din Krybbe er fuld af Havre god;
O giv mig lidt af din Overflod,
Et lidet Korn eller ogsaa to,
Du bliver nok mæt, det kan du tro.“

H. „Tag, flinke Fugl, saa mange, du vil,
Der er nok til os og flere til.“

Saa spiste de sammen i Enighed,
Og ingen af dem led Nød derved.
Da siden den varme Sommer kom,
Og Fluer sværmed i Luften om,
Dem Spurven fanged i Tusindtal
Og friede Hesten fra Smerte og Kval.

41. Den tro Tjener.

14

„Hvor du dog gaar og plager dig,“ sagde en Dagarbejder paa en varm Sommerdag til Gutten, som tjente hos en Bonde. „Din Husbond er jo ikke tilstede, og du faar ikke engang Tak for dit Slid og Slæb.“

„Men Gud er tilstede“, svarede Gutten, „og jeg gjør mit Arbeide ikke blot for Menneskene, men ogsaa for Gud.“ Dermed tørrede han Sveden af Panden og blev ved sit Arbeide.

42. Den rette Glæde.

15

Glæde uden Gud ei findes,
Uden Gud ei findes Fred;
Tom den Lykke er, som vindes,
Naar vi glemme Gud derved;
Men ei nogen Ting kan rykke
Glæden af dit Barnebryst,
Naar i baade Nød og Lykke
Du gi'r Agt paa Herrens Røst.

43. Hvad vi ikke have faaet af Gud.

„Have vi noget, som vi ikke have faaet af Gud?“ spurgte engang en Lærer Skolebørnene. De forundrede sig og vidste ikke ret, hvad de skulde svare; de fleste mente, at de havde alt af Gud. Endelig sagde en liden Pige: „Jo, Synden have vi ikke faaet af Gud.“ — Og hun svarede ret.

44. Kyllingerne.

„Jeg fryser, Moder, om mine Ben,
Og jeg har traadt i en Rendesten,
Og jeg er søvnig, og jeg er træt
I mine smaa Vinger, og jeg er mæt;
O lille Moder, o giv os Ly,
Vi er saa angst for den sorte Sky!“

Og Hønen dem gjorde gjerne tilpas;
Men under hendes Vinger var neppe Plads!
Det myldred derinde, der var en Larm,
Naar en blev kold, blev en anden varm;
Her titted et Hoved, her stak et Par Ben;
Men Himlen blev atter lys og ren;
Da Solen skinte, da kom tilsyne
Smaakyllingerne under den bløde Dyne.

45. Sommerfuglen.

Den prægtigklædte Sommerfugl
Er fløien fra Guds Haand;
Han gav den gyldne Ringe
Og røde Purpurbaand.

Han lærte den at flyve høit,
Høiere end jeg er.

Den har nok Fuglens Lyster,
Men ei dens Dun og Fjær.

Og alle Verdens Mennesker
Og alle Kongebud
Ei gjøre kan en Sommerfugl,
Det kan alene Gud.

46. Om Sommeren.

Ude blæser Sommervind,
 Gjøgen slaar i høien Lind,
 Moder gaar paa grønne Eng,
 Reder Barnet Blomsterseng,
 Strør de Bolstre bløde
 Af de Roser røde.

Vesle, gule Gaasen ung,
 Blød og fin som Silkepung,
 Ror i Dam med Moder sin,
 Piller Vingen ren og fin:
 Hønen staar paa Stranden,
 Rent forskræk't for Anden.

Engen staar saa gul og grøn,
 Solen strør sit Guld i Sø'n;
 Bækken rinder tyst og snyg;
 Deri svømmer Fisken tryg;
 Bror min bygger Dammer
 Til sin Sag og Hammer.

Søster feier Stuen ren,
 Pynter Ovn med Birkegren,
 Og paa Gulvet strør hun saa
 Liljekonvaller smaa,
 Rosenknopper skjære;
 Der skal Barnet være.

47. Røskatten.

Den Røskat titter af Gjerdet ud:
 „Jeg synes, det tegner til Sne og Slud,
 Henad December det vist maa lakke,
 Nu faar jeg snart min Vinterfrakke;
 Jeg tager de smaa hvide Handsker paa,
 Vorherre mig lod for Kulden faa.“

Dens brune Skind fra Sommerens Tid
 Nu blev til en Hermelinskaabe hvid;
 Naar Jægeren gik paa den lyse Sne,
 Ham kunde ei Hermelinsdyret se;
 Den smuttede ind under Gjerdelyet,
 Der sad den og saa paa Nytaarsnyet.

48. Sangen.

16

Jeg synger saa gjerne; thi Sangen gjør fro,
 Gjør Fattigmands Hytte til Munterheds Bo;
 Smaafuglene synge i Skov og i Dal,
 Og alle Guds Engle i Himmels Sal.
 Naar Læben istemmer
 Sin Lovsang, forglemmer
 Det lidende Hjerte sin Kval.

49. Sorg og Trøst.

17

Stakkers Træ, jeg ynker dig!
 Alle Blade
 Dig forlade,
 Dybt til Jord de sænke sig;
 De forsvinde;
 Kolde Vinde
 Til en fremmed Egn dem bar;
 Intet Smykke mer du har.

Lille Træ, din Nød er kort!
 Hurtig kommer
 Vaar og Sommer;
 Vinteren nu flygter bort;
 Herrens Finger
 Atter bringer
 Grønne Blad, Blomsten rød; —
 Glæd dig, du er ikke død!

50. Drengen og Hundehvalpen.

D. Kom nu, min Hund! nu skal du lære
At sidde rank og artig være.
H. Ak, skal jeg alt lære? Jeg er for liden,
O, lad det dog være til hen i Tiden.
D. Nei, bedst du lærer, mens du er ung;
Thi siden er du for stiv og tung.

Saa lærte Hunden, og snart man saa,
Hvor den kunde sidde og opreist gaa
Og rask i de dybe Vande springe
Og flink det Tabte tilbagebringe.
Men Drengen glemte ei heller sin Bog,
Han lærte brav og blev god og klog.

F Ø R S T E A F D E L I N G .

H J E M M E T .

18

1. Hvor er Barnets Hjem?

Barnets Hjem er der, hvor det har sit daglige Tilhold. Der har det sine Forældre og Søskende eller sine Fosterforældre og Fostersøskende. Der bliver det kærligt pleiet baade paa Legeme og Sjel, fordi det endnu ikke kan gjøre det selv. Et lykkeligt Hjem er en stor Guds Gave, og de Børn, som fik et saadant, kunne aldrig fuldtakke Gud derfor.

2. Glæde over Hjemmet.

Jeg har et Hjem, det er saa godt,
Skjønt kun en liden Hytte;
Men ei for noget Kongeslot
Jeg vilde det bortbytte.

Der har jeg baade Far og Mor
Og mine Søskend kjære;
Der dækkes dagligen mit Bord;
Hvad kan jeg mer begjere?

Der redes mig mit Leie blødt,
Skjønt Straa kun er min Pude;
Og der jeg sover nok saa sødt,
Om end det stormer ude.

Der gaar min Leg med Søskend smaa
Og mange muntre Venner;
Kan stundom end lidt Strid
 opstaa,
Det fredeligt dog ender.

Hav Tak, o Gud, for Gaven
 kjær,
 Den kom fra dig, Vorherre!
 Jeg fik det godt; bliv du mig
 nær,
 Saa faar jeg det ei værre!

3. Vore Forældre.

Far og Mor har Gud forenet til dagligt Samliv, for at de skulle være hinandens Medhjælp i alt, hvad der er godt og gavnligt. Tænk kun, hvor kjærligt de arbeide sammen, og hvor omhyggeligt de sørge for sine kjære Smaa. Heller ville de selv mangle noget, end at deres Børn skulle hunge eller tørste, fryse eller paa nogen Maade have det ondt. Blive de syge, saa pleier Mor dem; ere de bedrøvede, saa stiller hun dem tilfreds; ere de ulydige eller trodsige, saa maa vel Far stundom bruge Strengthed; men han gjør det med Bedrøvelse, og han tugter med Kjærlighed. Intet Barn ved, hvor mange Taarer den kjærlige Moder kan have grædt, eller hvor mangan tung Byrde den gode Fader kan have baaret for dets Skyld; men ethvert Barn bør vide, at det næst Gud skylder sine Forældre den største Lydighed og Kjærlighed.

19

4. Sang til mine Forældre.

19

Min Fader er en Arbeidsmand;
 Du synes det er smaat?
 Jeg ved, han virker, hvad han
 kan;
 Det, mener jeg, er godt.

Min Moder er en huslig Kvind
 Og passer just for Far;
 Og der, hvor hun gaar ud og
 ind,
 Sin rette Skik det har.

Af Gods og Guld de har kun
 lidt,
 Men Hjertelag desmer;
 At „mit er dit og dit er
 mit“, —
 Paa dem man rigtig ser.

Vi Smaa er deres Hjertenslyst,
 Gud glæde dem saa sandt!
 Hvor tidt jeg ved min Moders
 Bryst
 Min bedste Hvile fandt!

Hvor tidt jeg paa min Faders
 Knæ
 Har drømt, at stor jeg var,
 Og syntes alt i mig at se
 En rigtig Kjæmpekar!

Hvor tidt jeg sad paa Moders
 Skjød
 Den Vinteraften lang,
 Naar hun med Røst saa blid
 og blød
 Om Jesus Christus sang:

Om hvor han elsked just de
 Smaa
 Og havde i sit Hjem,
 I Faderhuset ovenpaa,
 Det Bedste gjemt for dem.

O Gud, velsign min Far og
 Mor!
 Alt Godt ned til dem send
 Og giv mig, naar jeg bliver stor,
 At tjene dem igjen!

5. Hvad jeg skylder mine Forældre.

19

For alt det Gode, som mine Forældre have bevist mig, har jeg ikke kunnet give dem noget Godt igjen. Jeg kan det heller ikke endnu. De have heller ikke gjort det, fordi de ville have Nytte af mig igjen, men kun fordi de have mig saa hjertelig kjær. De forlange intet andet af mig, end at jeg skal blive et godt Barn; bliver jeg det, saa er det deres største Glæde og Belønning. Jeg vil blive et godt Barn, for at jeg kan skaffe mine gode Forældre Glæde. Jeg vil elske dem hjertelig igjen for deres tro Kjærlighed imod mig. Jeg vil stedse være inderlig taknemmelig mod dem for deres mange og store Velgjerninger. Jeg vil aldrig bedrøve dem ved Gjenstridighed og Ulydighed. Jeg vil stedse være lydig mod deres Bud og Befalinger; thi de fordre af mig kun det, som er til mit Bedste. Hvis mine Forældre komme til at leve længe endnu, ville de blive gamle og svage. Dersom jeg lever da, vil jeg være yngre og stærkere og bedre kunne arbeide end de. Da skal jeg maaske kunne pleie dem i deres Alderdom og Svaghed og saaledes gjengjælde dem en Del af det Gode, som de have gjort imod mig. O, hvor gjerne og glad jeg vil gjøre dette!

6. Renlighed.

Bækken gaar i Engen;
Bækken godt sig morer nok,
Springer over Rod og Stok
Og over høie Stene.

Bækken ler bag Grene;
Hør, den ler i Græsset godt!
Alt, hvad der er sort og graat,
Kan Bækken ikke lide.

Liden Bæk vil gnide
Stenens stygge Ansigt hvidt,
Vasker den saa jevnt og tidt
Med Voverne, som glide.

Ren den bli'r med Tide,
Om den ikke bliver hvid;
Dengang Stenen trilled did,
Da var den sort og muldet.

Nu er den som Guldet.
Ren som Guld jeg ogsaa bli'r,
Blot du, lille Bæk, mig gi'r
I Haanden kun en Draabe.

Jeg kan længe raabe;
Bækken gjør dog ikke Stop,
Løfter ei en Draabe op
At øse mig i Haanden.

Men paa Siljevaanden,
Voxende ved Bækkens Bred,
Hopper liden Erle ned
Og dypper hele Vingen.

Hjælp dig selv, er Tingen!
Det jeg har af Fuglen lært.
Bækken har mig Vand forær't;
Men selv jeg maa det tage.

Nu kan Fuglen jage
Rundtom Himmelen med Lyst,
Se, hvor straalende dens Bryst
De friske Vinger føre.

Jeg som den vil gjøre:
 Haanden vil jeg dyppe ned,
 Vaske den, mit Ansigt med,
 Saa det ta'r ingen Ende.

Saa tør jeg det vende
 Freidig did, hvor Fuglen flyr,
 Se, om ei blandt Himlens Sky'r
 Smaa Engle jeg kan kjende.

7. Fader staar til Rors.

20

Et Skib blev stærkt omtumlet af Stormen paa Havet. Endog de flinkeste Matroser bleve rædde; thi de kjendte Faren. Kun Kapteinens otteaarige Søn var ganske rolig. „Er du ikke bange, Jakob?“ spurgte en ham. „Nei,“ svarede Gutten, „Far staar jo til Rors.“

Dette var et vakkert Ord i en Søns Mund. Men nu vor himmelske Fader da! Han staar til Rors, — ja han fører vort Livs Fartøj trygt over det brusende Hav, at det engang kan ankre i Fredens Havn. Lykkelige alle, som stole paa ham!

8. Barnet og Duen.

20

B. Men Due! hvor ondt maa det gjøre nu
 At plukke Fjær af Brystet, du?
 D. Gjør det lidt ondt, det volder dog Glæde;
 En Seng saa blød jeg nu kan rede,
 Hvor mine Unger sig ind kan stikke
 Og ligge saa lunt og kurre og kikke.

Og strax saa faldt det Barnet ind:
 Som Duens er gode Mødres Sind;
 For sine Smaa de hitte paa Raad,
 At ei de skal lide Kuld eller Graad;
 Det kan jeg selv paa min Moder kjende;
 Det Bedste, jeg har, det faar jeg af hende.

21

9. Lydighed.

21

Nils traf nogle af sin Kammerater paa Gaden. De havde det saa travelt, at de ikke gav sig Tid til at standse, for at tale med ham; de raabte bare i et Væk: „Kom med, Nils, kom med, Gut!“

„Hvorhen?“ raabte Nils efter dem. „Paa Byelven,“ lød Svaret. „Vent lidt da,“ raabte Nils atter; „jeg vil springe ind og bede Mor om Lov.“ De andre slog op en Latter. „Aa

stakkers Dig, staar du saa under Pidsken? Jeg spørger aldrig Mor om nogen Ting,“ sagde den Første.

„Ikke jeg heller,“ sagde den Anden.

„Ikke jeg heller,“ sagde den Tredie.

„Vær en Kar, Nils, og kom med, eller du blir anseet for en Rædhare alle dine Levedage,“ sagde den Fjerde.

„Nei,“ sagde Nils bestemt. „Jeg gaar ikke uden Mors Lov. Jeg har lovet hende aldrig at gaa paa Byelven uden hendes Vidende, og, hvad jeg har lovet, det vil jeg holde.“

„Saa gaa hjem til Mama di da,“ skreg de alle og afsted for de.

Nils stod en Stund og saa efter dem. Han var halvt ærgerlig, baade fordi han havde Lyst til at være med paa Isen, og fordi det krænkede ham, at han skulde blive anseet for ræd; thi han- var i Grunden netop det Modsatte.

Da han kom hjem, mærkede Moderen, at der var noget, som feilede ham, og spurgte om Aarsagen.

Han fortalte, hvad det var; thi han var vant til aldrig at skjule noget for hende. Da slog Moderen Armen om hans Hals, kyssede ham og sagde: „Gud velsigne dig og styrke dig til altid at kunne gjøre, hvad ret og godt er!“

10. Lammet.

21

„Hvi skriger du Lam, du lille Gjek?“

L. „Min kjære Moder er gaaen væk.“

„Jeg kan vel tænke, at du er ræd,
At nogen skal gjøre dig Fortred?“

L. „Ræd? vist ikke! hvorfor, du Kjære?

Jeg vilde kun gjerne hos Moder være.“

Og da nu Moderen Skriget fornam,
Saa kom hun strax til sit lille Lam
Og kaldte kun engang med sagte Stemme;
Det kunde Lammet strax fornemme.
Da blev det glad og løb med Hast
Og trykket sig op til Moderen fast.

11. Det fjerde Bud.

22

En Dag skulde der holdes Examen i en Skole paa Landet. Førend Overhøringen begyndte, sagde den gamle Lærer til Sognepræsten: „Jeg haaber, at Børnene kunne hele Luthers Katekismus paa sine Fingre.“ „Det er vel,“ svarede Præsten; „men forstaa de ogsaa, hvad de læse?“ Læreren taug, og Præsten begyndte at examinere. En af Gutterne havde læst det fjerde Bud: „Hædre din Fader og din Moder, at det kan gaa dig vel, og du maa længe leve paa Jorden.“ Han skulde nu til at forklare det, og Gutten blev rød i Ansigtet. Præsten opmuntrede ham og forlangte et eller andet Exempel paa barnlig Lydighed eller Kjærlighed. Da begyndte Gutten halvt høit og meget undselig: „Iforgaars

viste min Broder nogle fremmede Herrer Vei over Fjeldene. Da han gik med bare Ben, skar han sig slemt paa de skarpe Stene. De Reisende saa, at hans Fødder blødte; de gav ham derfor en Sølvdaler til et Par nye Sko. Han tog imod den, takkede dem for deres Godhed, men bragte Daleren til vor Moder, som var ligesaa fattig paa Sko som han. Han tænkte, sagde han, at han kunde bedre finde sig i at gaa barbenet end vor Moder.“ — Da opklaredes den gamle Lærers Ansigt, og Præsten sagde: „Din Broder er en god Dreng og du vist ogsaa; Gud velsigne eder begge!“

12. Den dræbte And.

22

I Skoven risled den klare Aa,
 En Vildand blodig blandt Sivet laa;
 Af Jægerens Bøsse var den dræbt,
 Den havde sig hen til Reden slæbt.
 Nu stod omkring den de Andunger smaa,
 De kunde det slet ikke ret forstaa,
 De krøb under Vingen, men den var slap —
 „Vaagn op, søde Moder, rap, rap, rap, rap!“
 Saa aabned de alle Smaanebbene vidt:
 „Vi ere saa sultne, giv os lidt!“
 Men moderløs' vare de arme Smaa; —
 O, har du en Moder, da skjøn derpaa!

13. Sanddruhed.

22

Georg Washington var en rask og livlig Gut, som stedse maatte have noget at sysle med; derfor blev han ogsaa sjeleglad, da hans Fader en Dag forærede ham en liden Øx. Jublende sprang han ud i Gaarden med sin Skat i Haanden og prøvede dens skarpe Eg paa Alt, hvad der laa paa hans Vei. Paa sin Tur kom han ogsaa ned i Haven, hvor et stort Pæretræ især tiltrak sig hans Opmærksomhed. Fuldt af Lyst til at bruge sin Øx, gav han sig ifærd med Pæretræet og huggede paa kryds og tvers i Bark og Stamme. Da han var bleven træt af det uvante Arbejde, gik han tilbage til Huset. Nogen Tid efter kom Faderen ned i Haven og saa med Bedrøvelse, at hans herlige Pæretræ var aldeles ødelagt. Ærgerlig gik han ind i Huset og spurgte, hvem der havde gjort denne ondskabsfulde Streg. Georg skjalv og var et Øieblik i Tvivl, om han skulde sige Sandheden. Han følte sig stærkt fristet til at tie; men strax derpaa samlede han alt sit Mod og svarede: „Fader, jeg kan ikke lyve; jeg har gjort det med min Øx.“ Faderen tog ham i sine Arme og sagde: „Min kjære Dreng! jeg vilde heller tabe tusinde Pæretræer end have en Søn, som var en Løgner.“

23

14. Smaabørnenes Morgensang.

23

Nu titte til hinanden de fagre Blomster smaa,
 De muntre Fugle kalde paa hverandre;
 Nu alle Jordens Børn sine Øine opslaa;
 Nu Sneglen med Hus paa Ryg vil vandre.

Den kjære Gud og Skaber den mindste Orm er nær,
 Han føder Fugl og Markens Liljer klæder;
 Dog Menneskenes Børn har han allermest kjær:
 Gud aander paa Øiet, naar det græder.

Guds Søn var selv et Barn, og paa Krybbestraa han laa;
 Hans Vugge stod paa Jord foruden Gjænge;
 Guds Himmeriges Fryd har han lovet de Smaa
 Og Blomster fra Paradisets Enge.

Guds Søn har os saa kjær; han er Børnevennen stor,
 Han bærer Barnet op til Gud paa Armen;
 Han Storm og Hav betvang, da han vandred paa Jord;
 Men Børnene leged ham ved Barmen.

O du, som os velsigned og tog i Favn de Smaa,
 En Morgen se vi dig i Paradiset;
 Du lærte os til Gud vore Øine opslaa, —
 Evindeligen være du lovpriset!

15. En Moders Smykker.

23

En fornem Kone i det gamle Rom fik en Dag Besøg af en Veninde. Denne var stadseligen pyntet og meget stolt af at kunne fremvise alle de kostbare Ringe og Smykker, som hun bar. — „Maa jeg nu ogsaa faa se dine,“ sagde hun; „thi jeg er vis paa, at du har dem endnu smukkere og kostbarere.“ „Strax,“ svarede den anden, gik ud, men kom efter et Øieblik tilbage med sine tre Børn, to Sønner og en Datter. „Se, her ere mine Smykker,“ sagde den glade Moder, og det med Rette; thi vist er det, at mere velopdragne Børn fandtes ikke i hele Rom. — Sønnerne bleve med Tiden Fædrelandets største Mænd, og Datteren et Mønster paa Sædelighed og alle huslige Dyder.

16. Søskende.

23

Mine Forældre have foruden mig endnu flere Børn. Disse ere mine Brødre og Søstre eller mine Søskende. — Mine Forældre have mine Brødre og Søstre ligesaa kjære som mig. De have bevist dem ligesaa mange Velgjerninger som mig, og gjør det endnu. Naar jeg har mine Søskende ret kjære, naar jeg stedse er venlig mod dem, naar jeg ikke trætter

24

og kives med dem, men stedse lever i Enighed med dem, saa gjør jeg mine Forældre Glæde derved. — De ældre Søkende bør passe og hjælpe de yngre; derved kunne de paa mange Maader lette Faders og Moders Gjærning. Men især bør de ældre foregaa de yngre med et godt Exempel baade i Tale og Handling. Børn lære meget af hverandre, og især Søkende, som jo ere dagligen sammen; hvor godt da, om den ældre Broder eller Søster kunde blive de andres Lærer og Veileder til alt det, som godt er.

17. Hundehvalpen.

24

Den var saa buttet, saa trind og blød,
 Dens lille Snude var rosenrød;
 Ei mere den ønsked i Verden, naar
 Den fik af sin Moder en Melketaar.
 Da den fik Øine og kunde se,
 Hvor maatte alle Smaabørnene le!
 Da logred den med sin lille Hale,
 Den kunde jo slet ikke bedre tale.
 Ei, tænkte den, hvad er det for en Ting?
 Saa rendte den efter Halen omkring;
 Men Halen løb med; da hjeffed den: „Vaf!“
 Det spaaede dens Moder sig meget af.

18. Enighed.

24

Der var engang tre Sommerfugle, en hvid, en rød og en gul. De legede i Solskinnet, dandsede snart paa en Blomst, snart paa en anden og blev aldeles ikke trætte, saa megen Fornøielse fandt de deri. Da kom Regnen og gjorde dem vaade. De vilde nu flyve hjem; men Husdøren var lukket; saa maatte de blive ude i Regnen og blev bestandig vaadere og vaadere. Da gik de hen til Tulipanen og sagde: „Lille Tulipan, luk din Blomst en Smule op for os, at vi kunne flyve ind og komme i Skjul for Regnen!“ Men Tulipanen sagde: „For den gule og den røde vil jeg nok lukke op, men den hvide synes jeg ikke om.“ Da sagde de begge, baade den gule og den røde: „Naar du ikke vil modtage vor hvide Broder, saa ville heller ikke vi komme til dig.“ Men det regnede bestandig værre og værre. Da fløi de hen til Liljen og sagde: „Gode Lilje, luk din Blomst en Smule op for os, at vi ikke skulle blive gennemvaade!“ Men da sagde Liljen: „Den hvide vil jeg nok tage imod, den ser ud ligesom jeg; men de andre kan jeg ikke fordrage.“ Da sagde den hvide: „Naar du ikke vil tage imod mine Brødre, vil heller ikke jeg tage ind til dig. Vi ville heller alle blive vaade, end at den ene skal lade den anden i Stikken.“ Og de fløi da videre. Men Solen havde hørt bag Skyen, at de smaa Sommerfugle holdt saa meget af hverandre; den jog derfor Regnen bort, skinnede paany saa klart og tørrede Vingerne paa de tre smaa Søkende. Da dandsede de igjen og legede, ligetil det blev Aften; saa fløi de hjem sammen og sov.

25

19. Liden Ekorn.

Kom, Elisa, hid,
Nu har Moder Tid,
Jørgen tier stil,
Og jeg synge vil;
Det kan nok gaa an,
Hvis kun Petermand
Og den vesle „Perla“ tie kan.

Liden Ekorn sad
Paa en Gren saa glad,
Pudsed Snuden sin
Med sin Lab saa fin;
Dens Smaaunger tre
Havde Ly og Læ
I det store, gamle Furutræ.

Ak, men hør nu, Børn!
Tænk, saa kom en Ørn;
Han fra Himlens Sky'r
Ser det lille Dyr;
Lyst til Kjød han faar,
Kloen i det slaar,
Og fortærer det med Hud og
Haar.

Brat var endt dets Nød,
Let og snar dets Død;
Men de arme Smaa —
Hvordan vil det gaa?
Hvem skal føde dem?
Hvem skal pleie dem
I det tomme, moderløse Hjem?

„Hvor blev Moder af,
Som os Nodder gav?“
Klynkede de Smaa;
Knap de kunde gaa,
Mindre klatre ned
Fra det høie Sted
Hen i Nøddebusken nær derved.

Sig, Elisa, nu
Mig din Mening, du!
Skal de nu forgaa
De forladte Smaa?
Er der ingen mer,
Som de Arme ser
Nu, da deres Moder borte er?

Han, som mildelig
Hører Ravnes Skrig,
Styrer Lyn og Storm,
Ser til liden Orm,
Hører Smaabørns Bøn,
Moders Suk iløn,
Ham er liden Ekorns Nød
en Bøn.

Stormen kom med Hast,
Træets Rødder brast,
Toppen segned' kun
I en Nøddelund;
Da de bange Smaa
Ud af Reden saa:
Nødder tusindvis omkring
dem staa.

Snart de voxte op,
Gjorde mangt et Hop
Rask fra Gren til Gren,
Alle tre som en,
Hele Høsten om;
Men da Vintren kom,
Ny Bekymring for de Stakler
kom.

Barske Nordenvind
Brød i Skoven ind,
Viste dem med Fynd,
Kjolen var for tynd;
Sommerdragten god
Staar ei Frost imod,
Vinterkulden isned deres Blod.

Skræddere har ei
De smaa Ekorn, nei;
Heller ikke Guld
 Til at købe Uld;
 Folk ei heller faa
 Tid at klæde paa
De smaa Ekorn, som i Skoven gaa.

Paa et Lærketræ
 Krøb tilsammen de,
 Skjælvende af Kuld;
 Af Bekymring fuld
 Bad de hver for sig
 Stille, inderlig,
Ja den Ældste endog lydelig:

„Gud, du er saa snil!
Du os hjælpe vil,
Hjulpet før du har,
Da vi sultne var.

Se, vi fryse saa!
 Giv os arme Smaa
Dog en dygtig Vinterkjole paa!“

Han, som mildelig
 Hører Ravnes Skrig,
 Styrer Lyn og Storm,
 Ser til liden Ærm,
 Hører Smaabørns Bøn,
 Moders Suk iløn,
Han bønhører de smaa Ekorns
 Bøn.

Koldt det er, men de
 Kan af Kulden le:
 Hver en Pels har faa't,
 Som kan varme godt;
 Tykke, brunlig-graa
 Sidde kjekt de Smaa,
Just som Far med Skrubskindspelsen paa.

20. Den lille Blomst.

26

To unge Piger, Døtre af en Gartner, gik en Dag sammen til Byen. Hver af dem bar en Kurv, fuld af Frugter og Blomster. Den ene knurrede den hele Vei over, hvor tung hendes Kurv var; men den anden gik let og munter og sang den hele Tid. „Jeg begriber ikke, hvor du kan synge,“ sagde den første til sin Søster; „din Kurv er ligesaa tung som min, og du er ikke stærkere end jeg.“

„Det kommer deraf,“ svarede den anden leende, „at jeg har lagt en liden Blomst i min Kurv, som gjør, at jeg ikke føler dens Vægt. Gjør du det samme.“

„Det maa være en kostelig Blomst,“ sagde Søsteren. „Den skulde jeg have Lyst til at eie. Sig mig dens Navn.“

„Den lille Blomst,“ svarede den anden, „som gjør den tungeste Byrde let, heder — Taalmodighed!“

21. Arbeide i Hjemmet.

26

I et velordnet Hjem gaar ingen ledig. Der arbeides fra Morgen til Aften; enhver har sin bestemte Gjerning at gjøre. Husfaderen har det vigtigste og vanskeligste Arbeide; thi han skal sørge for alle de andre. Husmoderen staar ham trolig bi; thi hun passer Husstellet hjemme, medens han ofte maa arbeide ude. Tjenere og Tjenestepiger have fuldt op at gjøre, hver paa sin Kant; selv Børnene gaa ikke ledige; thi Mor sørger for, at de altid have noget mellem Hænderne. De største sysle med Bogen eller med Haandarbeide eller med et og andet, som hører til Husvæsenet; de mindre stille med sit Legetøi og finde deri baade Sysselsættelse og Fornøielse. Arbeide skaffer Sundhed, Styrke, et godt Udkomme og et tilfreds Sind; derimod siger et gammelt Ordsprog, at Lediggang er en Rod til alt Ondt, — og dette er ganske sikkert en sand Tale. 27

22. De to Abekatte og Nødden.

27

En ung Abinde plukkede en Nød
Og bed i grønne Hams og grined' ilde;
„O!“ raabte hun, „mig Moder narre vilde,
Da hun mig sagde, at den smagte sød.
Til Bloksbjerg med den Nød!“ Hun Nødden slænger hen.
En Abekat strax snapper den,
Den mellem tvende Stene slaar itu,
Afpiller, æder den og siger: „Jo, min Smukke!
Din Moder havde Ret, den smagte godt; men du
Maa Nødden først oplukke.
Husk paa, at ingen, ingen Glæde her
I Livet opnaa's uden lidt Besvær.“

27

23. Græshoppen og Myren.

En Græshoppe kom i den strenge Vinterkulde til sin Nabo Myren. „Kjære Nabo“, sagde den, „laan mig noget Korn, for jeg er sulten og har intet at spise.“ „Har du da ikke samlet Føde for Vinteren?“ spurgte Myren. „Dertil har jeg ingen Tid havt,“ var Svaret. „Ingen Tid? hvad har du da bestilt i Sommer?“ „Jeg har sunget og spillet,“ svarede Græshoppen. „Nu vel,“ sagde Myren; „har du spillet i Sommer, saa kan du jo dandse i Vinter.“

24. Ogsaa Børn kunne arbeide.

27

Mange tænke, at Børn ikke kunne arbeide; men det er en urigtig Tanke. Jeg har kjendt Smaagutter paa 7 til 8 Aar, som gik sin Fader tilhaande paa Marken og i Værkstedet. Jeg har ogsaa seet mangan flink Smaaiente sysle i Kjøkkenet ved sin Moders Side. Var din Fader Skomager, maatte du snart kunne lære dig til at spikke hans Skopinde og bege hans Sytraad; var han Skrædder, burde du vænne dig til at bruge Saxen og Naalen idetmindste til Lapning og grovere Søm. — Gjør Gjeterjenten ingen Nytte, naar hun vogter sin Faders Saueflok eller hjælper sin Broder med at hente Kvist og Brisk fra Skoven? og Visergutten i Byen — er han ledig, naar han løber omkring i Smaaærinder for sine Forældre eller Husbondsfolk? Rigtignok ere mange Børn saa klodsede, at man ikke kan betro dem det Allermindste; andre ere igjen saa store paa det, at de anse det for en Skam for sig at bestille noget. Men hvad er mest Ære værd, enten at hjælpe eller at besvære, enten at fortjene sit Brød eller at leve fra Morgnen til Aften af andres Naade?

25. Den forstandige Dreng.

27

„Sig mig dog, kjære Fader!“ sagde Fredrik, „hvorledes det er gaaet til, at Karl er bleven saa klog og forstandig. Han er kun et Aar ældre end jeg; mig snakker man aldrig om; men altid hører jeg, hvor vi komme: „Karl er en vakker, forstandig Gut.“ „Det er han,“ svarede Faderen, „og han fortjener, at man holder af ham og roser ham. Med faa Ord vil jeg lære dig den hele Kunst. — Karl er opmærksom ved alt, hvad han ser, hører eller læser. Hvad han ikke tilfulde forstaar, spørger han Læreren eller sine Forældre om. I Skolen er han lutter Øre; ikke et Ord af Læreren undgaar hans Opmærksomhed. Siden tænker han over, hvad han har hørt, og glemmer intet. Karl lærer sine Lexer med Lyst, uagtet de undertiden ere svære nok; men han gaar til dem med friskt Mod, og, jo vanskeligere Arbeidet er, des gladere er han, naar det lykkeligen er overstridt og til Ende. Karl læser ikke i mange Bøger, men i faa og gode, og han læser ikke flygtigt, men langsomt og med stor Opmærksomhed. Du ser nu, kjære Fredrik! hvor simpel Karls Kunst er, og du kan lære den, saasnart du vil.“

28

26. Æblekjerneerne.

28

Den lille Marie havde spist et Æble og stod netop i Begreb med ogsaa at spise dets sex Kjerner. Da kom hendes ældre Broder Jakob og sagde til hende: „Vidste du, Søster, hvad jeg ved, saa vilde du ikke spise disse Kjerner.“ Marie spurgte: „Nu, hvad ved du da?“ Jakob svarede: „Min Lærer har sagt, at, naar man om Høsten sætter Kjernerne i Jorden, kan der af enhver saadan med Tiden blive et Træ, som bærer mange og skønne Frugter.“ Da gik Børnene ned i Haven og saaede Kjernerne i en afsides Krog. Inden faa Aar skød de i Veiret og blev smaa Stammer. Disse rensede de fra Ukrud og bandt dem til Stokke, at de kunde voxte lige. Jakob lærte imidlertid at pode og okulere, og den Kunst er ganske let. Da nu han og Marie voxte til, høstede de af sine sex Æblekjerne næsten hvert Aar en Mængde skønne Frugter. Som de engang saaledes høstede sine Æbler, sagde Jakob til Marie: „Nu, var det ikke godt, at du dengang ikke spiste Kjernerne?“ — „Jo vist,“ sagde Marie; „men var det ikke ogsaa godt, at du gik i Skole og fik lært saadanne herlige Ting!“

27. Bare den ene Sten paa den anden.

28

En halvvoxen Gut stod en Dag og betragtede nogle Murere; de holdt paa at opføre en Bygning ligeoverfor hans Faders Hus. Han havde ofte seet paa disse Folk, hvorledes de bar op Kalk og Sten og lagde disse i Orden, den ene ovenpaa den anden.

„Du ser saa opmærksomt paa Murerne,“ sagde Faderen; „har du maaske selv Lyst til at blive Murer?“

„Nei,“ svarede Drengen, „jeg tænkte kun paa, hvad for en liden Ting en Mursten er, og alligevel kan man bygge store Huse deraf, bare ved at lægge den ene lille Sten ovenpaa den anden.“

„Det er meget sandt,“ sagde Faderen, „og glem det aldrig, Gutten min! Saaledes er det netop med alle store Arbeider. Alle dine Kundskaber tilsammen ere kun den ene lille Lexe føiet til den anden. Dersom en kunde gaa rundt Jorden, vilde det ske ved at sætte den ene Fod foran den anden. Dit hele Liv vil blive en Række af Timer, den ene lagt til den anden; Draabe føiet til Draabe danner Verdenshavet. Lær heraf ikke at foragte Smaating. Lær ogsaa heraf ikke at lade dig afskrække fra et stort Arbeide. Det største Arbeide bliver let, naar det deles i passende Dele. Du kan ikke hoppe over et Bjerg; men Skridt for Skridt kan du naa over til den anden Side. Frygt derfor ikke for at forsøge vanskelige Ting. Mindes stedse, at en stor Bygning er bare Sten lagt paa Sten.“

29

28. Leg.

29

Børn kunne ikke altid arbeide; de bør ikke engang arbeide flere Timer i Rad, allermindst stillesiddende, eller med Ting, som anstrenge Sjelen. Arbeide bør veksle med Leg. Dette er noget, som det flittige Barn baade tiltrænger og fortjener til Opmuntring. Men ikke al Slags Leg er sømmelig eller gavnlig; derfor bør Forældre, Lærere eller andre Foresatte have Øie med Børnene, ogsaa naar de lege; ja de bør stundom selv tage Del i Legen, for at ordne og styre det Hele. De gavnligste Lege ere de, som, uden at anstrenge Legemet, dog kunne øve og udvikle baade Legeme og Sjel; derved forenes det Nyttige

med det Behagelige, og selv under Legen gaar ingen Tid tilspilde. At spadserer i den friske Skov og paa den duftende Eng, at ro paa den stille Sø, at fiske i den klare Elv, — er det ikke altsammen at lege og arbeide paa engang? og hvad ville I give mig for en rigtig Fjeldvandring fra Morgenens, naar Solen staar op, til Aftenen, naar den gaar ned bag de lave Aase i al sin Herlighed? Undervisning i Legemsøvelse, Svømning, Exersering, Sang og tydelig og smuk Oplæsning af Digte eller andre vakre Læsestykker ansees af de fleste Børn som Leg og burde ikke forsømmes hverken i Skolen eller i Hjemmet. Mange gamle Folkeslag lagde megen Vind paa disse Ting, og vore egne Forfædre elskede høiligen Legemsøvelser, Sang og Strengelæg. At hoppe, springe, klavre, fægte; Ringspil, Boldspil, Sidsten, Tagfat, — Gaadegjetning og Korsang, er altsammen Leg, som gavner enten Sjæl eller Legeme eller endog begge Dele. En Flok friske og muntre Børn under en livlig og uskyldig Leg er noget af det vakreste og glædeligste, man kan se for sine Øine.

29. En Legeplads.

29

Jeg stod en Dag udenfor en større Skole paa Landet; Læreren slap just Børnene ud paa Legepladsen. Det var et stort aabent Rum. Hist og her stod høie, slanke og glatte Birketræer, og mellem et Par af dem var ophængt en Huske. En simpel, men temmelig glat og bøielig Balanserstang var et andet Sted lagt op. Ved Enden af Pladsen var der en Dam, hvori der plaskede en Flok Ænder; forøvrigt var det hele Gaardsrum jevnt og frit for Stubber og Stene. — Da nu Børnene kom ud med Læreren i Spidsen, blev der et rigtigt Liv, kan I tro. Tre til fire af Smaapigerne sad i et Nu paa Huskebrettet; et Par af Gutterne kravlede opad Træstammerne; nogle gav sig ifærd med Balanserstangen, medens andre løb til Dammen og fordrev med sin Flaade af Træspaaner de frygtsumme Ænder. Men midt paa Pladsen gik dog Legen bedst for sig; der slog en Flok Dreng Langbold, og de livligste Smaajenter legede med Ringspil. Længere henne jog 6 Gutter, to og to, ligesom tre Spand vælge Heste, afsted i fuldt Galop, mens fem til sex Smaapiger sad i Skyggen af en vakker Birk og gjettede Gaader eller fortalte smaa Historier og Eventyr. Nogle sprang Buk, andre legede Sidsten, somme løb omkap, og andre stupte Kraake i Græsset; alle vare beskjeftigede, og man kunde se paa deres Miner og Fagter, at de morede sig kosteligt. Dette var nu rigtignok en Sommerdag; men jeg er vis paa, at det ikke gaar mindre lystigt til, naar Vinteren indfinder sig med Is og Sne. Da kommer Ski og Skøiter frem; da gjøres Snemænd med Kul til Øine og med Træsverd i de tykke Næver; da ages Kjelkebakke, da staar Snebold-Slaget, og, medens Kjærringungen fryser i Kakkelvnskrogen, staaa Kinderne i friskeste Glød paa de raske Gutter og Jenter midt i det stærkeste Snedrev.

30

30. Snemændene.

30

Nu falder Sneen i tætte Lag,
Og Drengen har ingen Hvile;
Det blev nok en Hoben Mile,
Hvad han kan løbe den hele Dag.

Her slæber han Gaarden af Sneblokke fuld
 Og former Soldater drøie;
 Det volder ham Slid og Møie; —
 Han gi'r Soldaterne Øine af Kul.

Saa ruller han Sneen med al sin Kraft,
 Mens Kjæmperne staa der og kneise;
 Han vil dem et Brystværn reise;
 Til Landse han gi'er dem et Kasteskaft.

Og nu er han færdig, og nu er han mat;
 Hans Hænder er frosne og ømme;
 For alle de stærke Drømme
 Faar Drengen vist en urolig Nat.

Man hører ham juble, den lille Mand:
 „Imorgen skal Slaget stande!“
 Da løse sig Himlens Vande,
 Og alle hans Kjæmper blive til Vand.

31. Hvorledes faa vi et velsignet Hjem?

30

Da en ung Mand skulde gifte sig, spurgte han sin Moder, hvem han skulde bede til Bryllups. Hun svarede: „Sæt den Herre Jesus Christus øverst paa Listen.“ I Sandhed, det var vakkert raadet af en Moder og ligesaa vakkert gjort af Sønnen, at han fulgte Raadet. Thi saa meget er vist, at i det Hjem, hvor Herren er daglig Gjest, der maa Velsignelse være tilhuse baade i det Legemlige og i det Aandelige.

32. Vandringsmanden og Lærken.

30

V. Lærke, du synger saa høit i Sky
 I det tidlige Morgengry.

L. Ja, jeg synger til Herrens Pris
 Hver en Morgen, det er min Vis,
 For at takke ham, som jeg kan.
 Det gjør du vel ogsaa, Vandringsmand?

31

Lærken sig høit i Luften svang,
 Vandringsmanden gik glad sin Gang;
 Gud de takkede begge to
 For Liv og Næring og natlig Ro;
 Og kjærlig Gud Fader i Himmerige
 Hørte paa Manden og Fuglen tillige.

33. Gode Raad.

31

Hvad har vi vel at gjøre, for at faa Herren til daglig Gjæst i vort Hjem? Jeg ved et Raad, og det er: aldrig at begynde nogen Dag uden hjertelig Bøn til Herren om hans Nærværelse og hans Hjælp. Og saa ved jeg et til: aldrig at modtage af Herren nogen Gave, uden at takke ham derfor. Og fremdeles et: aldrig at knurre mod ham, hvorledes han end lager det for os; og endelig et eneste Raad til: aldrig at ende nogen Dag, uden at betænke hans Naade og overgive sig i hans Varetægt. I et ret kristeligt Hus er derfor Bønnen en stadig Gjerning. Om end intet Ord høres, saa kan der bedes i Hjerterne; ja under det travleste Arbeide kan der bedes; thi Bøn er Hjertets Opløftelse til Herren, i hvad man saa tænker, taler eller gjør. Vi begribe jo nok, hvor vigtig Bønnen maa være, naar Christus selv har befalet os at bede, at bede uafsladeligt, at bede uden at blive trætte. Ja han har jo endog lært os at bede i det hellige Fadervor og lovet os, at alt, hvad vi bede Faderen om i hans Navn, vil han give os. Luther har ogsaa hjulpet Smaabørn til at bede. I sin lille Katekismus har han givet os Bønner, som vi kunne bruge baade om Morgen, naar vi staa op, og om Aftenen, naar vi gaa tilsengs, baade før vi begynde vore Maaltider, og naar vi have endt dem. Følg dette Luthers kjærlige Raad; da vil der vist blive sand Lykke i Husene og Glæde i Hjerterne.

34. Morgenbøn.

31

Se, Natten er forsvunden,
Og Morgenens oprunden;
Høit straalere den paa Himlens
Blaa.
Fra Bjerg, fra Dal, fra Vangen
Opstiger Frydesangen
Til dig, som lod din Sol opgaa!

Hvor end idag jeg stedes,
Jeg mindes vil og glædes,
At du, o Fader, grant mig ser.
Hvad Fare kan mig true,
Hvad Nød kan vel mig kue,
Naar mig min Gud og Ven
er nær?

35. Luther som Børneopdrager.

31

Vi talte om Luther og hans Kjærlighed og Omhu for de smaa Børn. Men lader os nu høre, hvorledes han selv var som Fader og Opdrager. Allerførst skal det vides, at han var en alvorlig Mand og dertil streng, naar det gjaldt at tugte Børnenes Ulydighed.

Engang havde en af hans Sønner vist sig ulydig og uskikkelig. Ved I, hvad Luther gjorde? Han forviste ham tre Dage fra sit Ansigt. Ja, i hele tre Dage maatte Gutten ikke

32

komme for hans Øine! Moderen og nogle Venner søgte at lægge et godt Ord ind for ham; men forgjeves. Luther svarede: „Jeg vil heller vide ham død end have en ulydig og uopdragen Søn.“ Men, hvor kjærlig en Fader han var, og hvor vakkert han forstod at tale sine Børn til Hjerte, viser det lille Brev, han engang skrev til sin Søn Hans, og som vi om lidt skulle læse.

36. Om Aftenen.

32

Begge mine Øine blive saa smaa;
Nu vil til min lille Seng jeg gaa.

Min Moder mig altid saa venligt dækker;
Hun atter i Morgen tidlig mig vækker.

Snart kommer min Fader og Moder herind,
Da se de paa mig med kjærligt Sind.

Saa lukke de og sine Øienlaage;
Men Faderen oppe i Himlen vil vaage.

Han sover aldrig; han ser til vor Jord
Og sørger for hver, som hernede bor.

Han skjenker alle den søde Slummer,
Baade Store og Smaa, som Jorden rummer.

Gud Fader i Himlen! jeg beder dig,
Vil ogsaa i Nat du se til mig?

Min Fader og Moder du huldt beskjerme!
Lad ingen Sorg til dem sig nærme!

37. Luthers Brev til sin Søn Hans.

32

Naade og Fred i Christo, min hjertens kjære lille Søn! Jeg ser gjerne, at du er lærvillig og beder flittig. Gjør det, min lille Søn, og bliv ved dermed! Naar jeg kommer hjem, vil jeg bringe en vakker Markedsgave med til dig. Jeg kjender en Have, hvor der gaa mange Børn i smaa Kjoler og samle deilige Æbler under Træerne og Pærer, Kirsebær og Plommer; de synge, springe og ere glade og have smaa Rideheste med gyldne Bidsler og Sadler af Sølv. Og jeg spurgte Manden, som eier denne Have, hvis Børn det var. Han svarede: „Det er de Børn, som gjerne bede, ere lærvillige og fromme.“

Da sagde jeg: „Kjære Mand, jeg har ogsaa en Søn; han heder Hans Luther; maa ikke ogsaa han faa Lov at komme i denne Have og ride paa saadanne vakre smaa Heste og lege med disse Børn?“ Da sagde Manden: „Naar han gjerne beder, er flittig og from, saa skal han ogsaa faa komme i Haven, Lippus og Just ligesaa, og, naar de komme allesammen, ³³

saa skal de ogsaa faa Fløiter, Trompeter, Lirer og Harper, og de skal faa dandse og skyde med smaa Buer.“

Og han viste mig en vakker Eng i Haven, hvor Børnene pleiede at dandse. Der hang gyldne Fløiter, Trompeter og smukke Buer af Sølv. Men det var tidlig paa Dagen, saa at Børnene endnu ikke havde spist. Jeg kunde ikke bie, for at se dem dandse, men sagde til Manden: „Ak, kjære Herre, jeg vil strax gaa hen og skrive alt dette til min kjære lille Søn Hans, at han maa bede flittig, være lærvillig og from, for at han ogsaa maa komme i denne Have; men han har en Legesøster, Lene, og hende maa han faa Lov at bringe med sig.“ Da svarede Manden: „Ja gjør det, gaa hen og skriv til ham.“

Derfor, min kjære lille Søn Hans! vær flittig og bed trøstig og sig til Lippus og Just, at de ogsaa maa være flittige og bede, saa ville I alle komme i Haven. Hermed den almægtige Gud befalet! Hils lille Lene og giv hende et Kys fra mig. Aar 1530.

Din kjære Fader Martinus Luther.

38. Bøn for Maaltidet.

33

Vor Dug og Disk er alt beredt,
O Gud, for din Barmhjertighed
Velsign da disse Gaver saa,
At vi kan Legems-Styrke faa!

Gud, mæt enhver, som hungrig er
Og Suk for Brød til Himlen bær!
Giv Fred og Frugt i vores Land!
Velsigne Jorden, Luft og Vand!

Bevar vor kristne Øvrighed!
Velsign vort Arbeid og vor Sved!
Bespis vor Sjel med Livsens Brød,
Som Jesus købte med sin Død.

39. Bøn efter Maaltidet.

33

Hav Tak, o Gud, vor Skabermænd,
For Næring udaf Land og Vand!
Hav Tak, o Jesu, for din Død,
Hav Tak, du rette Livsens Brød!

Tak, Hellig-Aand! oplys vort Sind,
Til Herren vore Hjerter bind!
Gud, tænk paa Store og paa Smaa,
Som for dit Forsyns Øie staa!

Du ene ved, hvordan vort Brød
 Skal skjæres for os til vor Død;
 Giv Lykke, Helbred, Liv og Gavn
 Og Salighed i Jesu Navn!

40. Jeg har det godt.

34

Jeg har det godt, har dagligt Brød,
 Mens mangen Stakker lider Nød;
 Jeg er fornøiet, frisk og stærk,
 Mens mangen lider Ve og Værk.
 O Gud, hør Takken fra min Mund,
 Fordi jeg er saa glad og sund!
 O kjære Gud, lad mig dig prise
 For dagligt Brød, jeg har at spise!
 Mit Hjertes Lovsang skal du have;
 Jeg har ei nogen anden Gave.
 Ja vore Hjerter, allesammen,
 Tag mod dem, kjære Fader! Amen.

41. Husdyrenes Nytte.

34

Til vor daglige Omgivelse i Hjemmet hører en Del Skabninger, som vi ikke kunne skatte høit nok, og som vi derfor bør behandle baade med Omhu og Kjærlighed. Det er vore Husdyr. Nogle af dem holde vi blot for Fornøielsens Skyld, saasom enkelte Arter Hunde, Sangfugle, Papegoier og tildels Kaniner og Duer. Men de fleste af Husdyrene ere os til stor Nytte, nogle ved den Tjeneste, de gjøre os, medens de leve, andre formedelst den Gave, de bringe os efter sin Død, og atter andre af begge Aarsager. Nogle af de nyttige Husdyr ville vi omtale, og da først et Par af de vigtigste og kjæreste.

42. Husdyrene.

34

Det er den herligste Tidsfordriv
 At agte paa Dyrenes Færd og Liv,
 At se, hvor de flokkes om Menneskets Hytte,
 Nogle til Glæde og andre til Nytte,
 I Skov, paa Mark, i Stald og i Bur,
 Hvert med sin egen Drift og Natur.

Og kan ikke Dyret græde og le,
 Det kan dog kjærligt paa Mennesket se;
 Det bringer sin Tak og klager sin Nød
 Og elsker den Haand, som rækker det Brød;
 Og derfor skal Mennesket Dyret agte
 Og gjerne dets venlige Færd betragte.

43. Koen.

34

Koen er maaske det nyttigste af alle vore Husdyr. Dens Krop er stor, tyk og noget klodset. Den har en bred Pande, udstaaende Øren, store Øine, bred Mule og ofte Horn i Panden; den har Klover paa Fødderne, og dens lange Hale har i Enden en Haardusk. Det er vakkert at se et helt Fjøs fuldt af hvide, røde, sorte og brandede Kjør, naar bare Budeien eller Fjøsjenten holder dem rene og pene. Det er ogsaa meget fornøieligt at se en Flok Kjør gaa og græsse paa en Eng, i en Skov eller i en Li og at høre Lyden af deres Bjelder. — Men er ikke det rart, at Koen næsten bestandig tygger, om den saa ikke har noget at æde paa? Det kommer deraf, at den har flere Maver og først fylder den ene af dem; naar den saa har ædt sig mæt, lægger den sig ned eller staar og hviler og skyder i Ro og Mag Lidt og Lidt af det, den har ædt, op fra Maven i Munden og begynder saa paany at tygge; da sige vi, at den tygger Drøv eller jorter. Koen med dens Han, som kaldes Oxe eller Stud, og dens Unge, som heder Kalv, give vi tilsammen Navn af Kvæg eller Hornkvæg.

35

Det bedste Kvæg er maaske det engelske; en Ko fra England kan give indtil tyve Potter Melk om Dagen. Paa enkelte Steder, især i Amerika, findes Hornkvæget endnu i vild Tilstand. Hos disse Dyr se vi ikke saa meget paa et smukt Udseende, som paa den Nytte, vi have af dem. Kan du da opregne al den Nytte, vi have af dem?

44. Faaret.

35

Faaret er rigtig Smaabørnernes Husven. Det kaldes ogsaa Sauen; men egentlig betegner dette Navn Hunnen; Hannen kaldes Væder, og Ungen Lam. Faaret har et langagtigt Hoved og en spids Mule. Øinene staa langt fra hinanden. Kroppen hviler paa fire smale Fødder, der have to Klover. Skindet er bedækket med blød, varm Uld. Faarets eller Sauens Farve er for det meste hvid, men undertiden ogsaa sort eller flekket. Væderen har gjerne Horn, og somme Tider ere disse krumme, undertiden ligesom snoede. Ulden afklippes gjerne to Gange om Aaret; men Foraarsulden er ikke saa god som Efteraarsulden. De spanske og de engelske Faar ere de bedste; derfor har man ogsaa forsøgt at indføre dem hos os.

Faaret giver Uld til Strømper, Vanter, Trøier og mange andre Plag. Af Melken laves Ost, af Talgen Sæbe og Lys. Kjødet er godt baade stegt og kogt. Af Tarmene gjøres Streng til Fioliner og Basser. Fordi Faaret er et saa nyttigt, blidt og snildt Dyr, er det meget afholdt af Menneskene. Det har været et Husdyr, saalænge som der har været Mennesker til i Verden. Allerede Abel, Adams og Evas Søn, var Faarehyrde.

Gjeden er beslægtet med Faaret. Den har ikke Uld, men lange Haar eller Rag; dog ere disse hos mange Arter saa fine, at man væver de fineste Tøier deraf. Gjeden Melk er meget sund, især i enkelte Sygdomme; men man holder sjeldnere disse Dyr, fordi de ere skadelige for de unge Træer. Gjeden Han heder Buk og dens Unger Kid eller Killinger. Baade den og Faaret høre ligesom Kvæget til Drøvtyggerne.

45. Hesten.

35

Hesten er et vakkert Dyr. Den bliver næsten saa høi som en Mand, dens Krop er bedækket med korte, glindsende Haar. Der gives hvide, graa, røde, brune, blakke, borkede og brogede Heste. De smukkeste ere de arabiske Fuldblodsheste, de hurtigste de engelske Væddeløbere, de stærkeste de engelske Bryggerheste, men de sikreste paa Foden vore egne smaa Fjeldheste. Hesten har et langagtigt Hoved, store Tænder, en 36 kjødrig, lang Tunge og aabne Næsebor. Dens Øine ere meget store; Ørene staa lige op og ere let bevægelige. Halsen er længere end Hovedet, noget bøiet og sammentrykket til Siderne. Paa Nakken har den lange nedhængende Haar, som man kalder Man. Kroppen er langstrakt, Brystet bredt og Fødderne slanke og skønne. Hesten har ikke som Koen to Klover, men en sammenhængende Hornsko, der kaldes Hov. Den hører meget skarpt og ser godt, om det ogsaa er mørkt. Den Lyd, som den udstøder, kaldes Vrinsken eller Knæggen. Den kan trave og galoppere. Ved at bide og slaa bagud med Bagbenene søger den at værges og forsvare sig. Den lærer at kjende sin Herres Stemme ligesom ogsaa den Vei, den engang har gaaet, og den Stald, hvori den engang har faaet Foder. Hesten æder Græs og Hø, men helst Havre. Den holder af at være ren; derfor bliver den børstet eller, som vi kalde det, striglet. Den føres ogsaa i Bad, naar det er varmt. Vi bruge Hesten til at bære og trække. Den trækker baade Stadsvognen og Plougen; den bærer Rytteren i Krigen og vænner sig let til Kanonernes Torden. Kjødet spises ikke meget nu. Vore hedenske Forfædre derimod spiste det meget gjerne og brugte det især ved store Gjæstebud; men de Konger, som indførte Kristendommen her i Landet, forbød Bønderne at spise Hestekjød, og siden har det været ligesom foragtet og afskyet, hvilket dog er meget urigtigt; thi Hestens Kjød er baade nærende og velsmagende. Af Hestens Hud gjøres Læder, og Haarene bruges til Udstopning af Stole, Sofaer, Puder og lignende Ting. Dens Hun kaldes Hoppe og dens Unge Føl. Saa kjær kan Hesten blive sin Eiermand, at den bliver ham ligesom et Barn i Huset. Dette er Tilfældet hos Araberen, som heller vil lide baade Hunger og Tørst end skille sig ved sin kjære Hest, om han endog kunde blive en rig Mand ved Salget.

46. Hunden.

36

Et eget Slags Husdyr ere de, som tjene os til Bevogtning eller Forsvar; hermed tænke vi først og fremst paa vore Hunde. Der gives mange Arter af dem, og man kan næsten sige, at enhver Art udmærker sig ved sine særegne Egenskaber. Den engelske Dog er den største, maaske ogsaa den klogeste og modigste af Hushundene; den bruges alene til Bevogtning. Nyfundlandshunden er lidt mindre, men ogsaa mildere og ædlere. Den gaar ligesom Pudelen gjerne i Vandet, svømmer godt og lærer endog at dukke; man afretter

den derfor til at bringe Ting op, som ere faldne i Vandet, og mangt et Menneske er paa denne Maade bleven reddet fra at drukne. En lignende Nytte gjør de bekjendte Hunde paa Toppen af et af Alpernes høieste Bjerge. De ere afrettede saaledes, at de kunne opspore og derved redde den ulykkelige Reisende, som paa disse Fjeldstrækninger overfaldes af pludselig Storm og Snefog. Efter et saadant Uveir sendes disse Hunde ud, gjerne med en Flaske om Halsen med stærktlugtende Vand eller en styrkende Drik i. Er nu en stakkers Vandringsmand under Uveiret falden om af Mathed og ligger skjult under det dybe Snelag, saa opspore disse Dyr ham ved sin skarpe Lugt; de bortskrabe Sneen med sine Fødder, vække den Slumrende, kalde ved Gjøren og vedvarende Tuden sine Eiermænd til Hjælp og redde derved den Ulykkelige fra den visse Død. — Af Jagthunde har man flere Slags; fornemmelig finder man dem i England, hvor man sætter megen Pris paa at opdrætte og afrette smukke og nyttige Hunde. Et andet Slags er Fæhunden; ogsaa denne findes bedst afrettet i England, hvor den ogsaa har Leilighed til at gjøre den største Nytte. Den driver nemlig store Hjorder af Kvæg og Faar omkring paa de vidstrakte Sletter, og Hyrden og hans Hund ere de eneste, som vogter dem. Driver Hyrden sin Hjord frem efter Landeveien, saa passer Hunden altid paa, at den ikke gaar ud over Markerne. Kommer et af Dyrene bort, bringer Hunden det snart tilbage, uden at gjøre det den ringeste Skade. Men Eskimoernes og Grønlandernes Hund er maaske den nyttigste af alle Hundearter. Den bærer deres Byrder, opjager Vildtet for dem, trækker dem over de store Snesletter og lader sig med alt dette nøie med slet Føde og endnu slettere Behandling. — Vi holde ogsaa mange Slags Hunde, deriblandt den tro Gaardshund; enkelte holde vi ogsaa blot for Fornøielses Skyld, og af disse er især Pudelhunden bekjendt og afholdt; det er ogsaa et mærkeligt tro Dyr, — og vi skulle fortælle en vakker liden Historie til Vidnesbyrd om, at et ufornuftigt Dyr kan have saadanne Egenskaber, som kun altfor mange Mennesker ikke have.

47. Hunden.

37

Jeg aldrig mer vil Hunden slaa,
 Men klappe venlig den,
 Dens Hale til at logre faa;
 Den bliver da min Ven.

Det Venskab ei foragtes bør;
 Thi den saa trofast er.
 Den glemmer ei, hvad Godt jeg gjør.
 Dens Blik mit Hjerte ser.

Kom da, min kjære Kammerat!
 Jeg dele vil mit Brød.
 Min Haand skal tjene dig til Fad,
 Min Ven i Liv og Død!

48. Den tro Pudel.

En Kjøbmand gjorde engang en Reise til Hest, og hans Pudelhund fulgte med. Han skulde paa denne Reise indkræve en stor Sum Penge, han havde tilgode. Kjøbmanden modtog Pengene og red fornøiet hjemad. Underveis faldt Vadsækken af Hesten, og Kjøbmanden mærkede det ikke; men Hunden saa det. Da den ei kunde slæbe Sækken med sig, løb den til sin Herre, sprang op ad Hesten og gjøede saa stærkt og vedholdende, at Kjøbmanden ikke vidste, hvad han skulde tænke derom. Han befalede den at tie og gav den et Slag med Pidsken, men forgjeves. Hunden blev ved at gjø og hyle, sprang op paa Hesten, som om den vilde trække sin Herre ned, og, da denne slog den med Pidsken, anfaldt den Hesten med Gjøen og Biden, ligesom for at standse den. Kjøbmanden blev forskrækket og troede, at Hunden var bleven gal. Han elskede Hunden, og det smertede ham at maatte dræbe den. Længe forsøgte han at stille den, ved at tale til den; men, da intet vilde hjælpe, greb han en Pistol, tog Sigte paa Hunden, vendte Ansigtet bort og trykkede løs. Den gode Pudel styrtede, men kom til sig selv igjen og krøb, ængsteligt jamrende sig, til sin Herre. Denne kunde ikke taale dette Syn, gav Hesten Sporene og jog bort. Lidt efter kunde han dog ikke lade være at se sig tilbage, om det arme Dyr endnu var levende; men da han vender sig paa Hesten, ser han, at Vadsækken er borte. Nu faldt det ham strax ind, at denne Vadsæk maatte have været Aarsag til Hundens Adfærd, og i fuldt Galop red han tilbage til Stedet, hvor han havde skudt Hunden. Denne var ikke mere der; men Kjøbmanden fulgte dens blodige Spor og fandt den tilsidst liggende ved Vadsækken, hvor den, saaret og forladt af sin Herre, var krøben hen. Kjøbmanden sprang af Hesten, for at se, om hans Hund endnu kunde reddes; men den tro Hund slikkede venlig hans Haand og døde.

38

49. Katten.

38

Katten er et andet Slags Husdyr, og den Nytte, den gjør os, er derfor af en anden Beskaffenhed end den Nytte, vi have af Hunden. Enhver har seet en Kat og ved, hvorledes den ser ud. Dens Skind er meget blødt og fint; derfor føler den Kulden mer end noget andet Dyr. Den er tillige meget venlig, men derhos mistroisk, lumske, troløs og tyvagtig. Ugjerne skifter den Bolig, men glemmer let sine gamle Venner og stifter snart nyt Bekjendtskab, naar Folkene forlade et Hus, og andre flytte ind. — Vi kunne dog ikke godt undvære Katten. Uden den vilde vore Huse blive overfyldte af Rotter og Mus, og vor Føde blive bortstjaalen af disse graadige Skabninger.

En af de mærkeligste Egenskaber hos Huskatten er den Gnistring, som man kan frembringe i dens Skind, naar det gnides; dette er især paafaldende i Frostveir. Egen for Katten er ogsaa den knurrende Lyd, den giver fra sig, naar den er glad; da siger man, at den spinder eller maler.

Til Kattelægten hører en stor Mængde af de vildeste Rovdyr, saasom Løven, Tigeren, Leoparden, Gaupen o. m. fl. Hvor forskjellige alle disse Dyr ere i Skikkelse og Udseende, i Størrelse, i Styrke eller i andre Henseender, saa ligne de dog alle Katten i Skabning og i Lyst til at dræbe andre Dyr. Nogle Arter udmærke sig mest ved Dristighed, andre mest ved List; men hos dem alle findes en Blanding af List og Styrke og tillige en feig Mistenkelighed, som tilhører alle Falske, ogsaa blandt Menneskene.

50. Høns.

Nu ville vi ud i det indelukkede Gaardsrum og se, hvilke Dyr vi træffe der. Herligt! der er rigtig Liv og Lystighed. Allerførst møde vi Hønsene, og det er meget nyttige Dyr. Hønen gjør os dobbelt Gavn: vi spise dens Kjød, som smager godt, og bruge dens Æg paa mange Maader. Hønen er Hunnen; Hanen er Hannen, og den er større end Hønen. Dens Vinger ere korte, derfor flyver den tungt og meget sjelden; men, naar den bruger Vingerne, galer den af alle Kræfter, som om den vilde sige: „Se engang, hvad jeg kan!“ Den er ogsaa et vakkert Dyr at se til, naar den spadserer omkring med sin lange Hale og sin høirøde Kam, der er takket som en Sag. Paa hver Fod har den bagtil en lang skarp Klo, som kaldes Spore, hvormed den forsvarer sig mod sine Fiender. En Hane har altid flere Hunner og er meget omhyggelig for dem. Beständig passer den paa dem, forsvarer dem, opsøger dem, naar de ere løbne bort, og fører dem tilbage til Hjemmet. Den æder ikke selv, førend den ser, at alle Hønerne have faaet Mad. Naar en fremmed Hane kommer ind i Gaarden, maa den strax bort, og vil den ikke vige, kan der let opstaa en blodig Kamp. Strax som de to Haner faa Øie paa hinanden, reise de Fjerene i Veiret, styrte forbitrede løs paa hinanden og bruge sine skarpe Sporer saa flinkt, at den ene undertiden bliver liggende død paa Kampladsen. Mange Folk bruge Hanen som sit Uhr; naar den galer i Dagningen, staa de op og gaa til sit Arbeide; derfor siger ogsaa det gamle Vers:

„Naar Hanen glad og munter galer
I Dagningen hver Morgenstund,
Til Børn han ligesom da taler:
Op, Børn! thi Flid har Guld i Mund!“

Naar Hønen har lagt Æg, tager man dem gjerne bort. Mange Høns værpe hver Dag, og da faar man mange Æg; men vil man have Kyllinger, maa man lade Æggene ligge. Hønen lægger sig da paa disse Æg, bedækker dem med sine Vinger og ligger ofte saaledes den hele Dag, uden at tage Næring til sig. Man siger da, at Hønen ruger. Man maa ikke forstyrre den eller jage den bort; thi saa faar man ikke Kyllinger. Saaledes ruger den omtrent tyve Dage; da er den lille Kylling færdig inde i Ægget; den pikker med sit lille Neb Skallet itu og kryber frem. Hønen elsker sine Unger høit, tager dem under sine Vinger, som den breder ud som en Skjerm, og bliver meget vred, naar man kommer dem for nær. Saa ræd Hønen ellers er, saa modig er den, naar de Smaa ere truede af en Fare. Ser den en Rovfugl, f. Ex. en Høg, som vil røve dens Unger, saa flygter den ikke; den styrter frem og forjager ofte de større Dyr ved sit Skrig og ved at slaa med Vingerne. Man lægger undertiden andre Fugles Æg, f. Ex. Ændernes, under Hønen; den udruger da ogsaa disse og elsker Ungerne, som om de vare dens egne. I kunne da let forstaa, hvorledes Herren kan sige til Jerusalem: „Hvor ofte vilde jeg forsamle dig under mine Vinger, ligesom Hønen forsamler sine Kyllinger; men I vilde det ikke!“

51. Kyllingen.

„Kyllingen min! Kyllingen min!
 Altid du smutter i Buskene ind,
 Er saa nysgjerrig, vil alting vide,
 Kan aldrig holde dig ved min Side.
 Mærker du da, at jeg ikke er med,
 Saa ved du hverken op eller ned.“

Kyllingen løb som sædvanlig væk,
 Smuttede ind i den tætte Hæk;
 Da blev den bange, begyndte at pibe,
 Moderen hjalp den af denne Knibe.
 Tryk under hendes Vinger den laa,
 Tænkte: „Jeg aldrig alene vil gaa.“

52. Enken og Hønen.

En Enke holdt en Høne, som hver Morgen lagde et Æg. Da tænkte Konen ved sig selv:
 „Naar jeg nu giver Hønen dobbelt saa meget Mad, saa vil den lægge Æg to Gange om
 Dagen.“ Hun gjorde da ogsaa, som hun sagde; men Hønen blev saa fed, at den ganske
 holdt op at lægge Æg; — det fik hun for sin Begjerlighed.

53. De to Haner.

Hovmodig af sin røde Pragt
 En Hane saa med stor Foragt
 Paa en, der bar en Kjole graa
 Foruden mindste Flitter paa.
 „Kræl!“ sagde den, „vig bort fra mig!
 Der er ei noget Smukt ved dig; —
 Jeg straalere som det røde Guld,
 Din Kjole er saa sort som Kul;
 Jeg kan — det ser du selv — med Ære
 I saadant Selskab aldrig være.“

Knap var nu afsagt denne Dom,
 Før Maren Kokkepige kom
 Med Kniv i Haand og fanged saa
 Den røde først, derpaa den graa,
 Tog Livet af dem, skar dem op
 Og rev hver Fjer af deres Krop. —
 Da hver nu laa der blot og bar,
 Der ei den mindste Forskjel var;
 Hvid var den ene, hvid den anden,
 Og brune begge blev i Panden.

54. Ænder.

40

I en Hønsegaard finder man ogsaa ofte Ænder. Disse ville dog helst holde til tæt ved Vandet; thi de kunne svømme og befinde sig bedre der end paa Landjorden. Deres Fødder ere ogsaa indrettede dertil. Mellem Tærne have de en Hud, som hjælper dem til at svømme, og som vi derfor kalde Svømmehud. Med disse brede og flade Fødder kunne de ikke saa godt komme frem paa Landjorden, men vralte saa tungt, at de ret se ud som dumme og ubehjælpelige Dyr. Men, ser man dem paa Vandet, ere de ganske anderledes. Der ere de saa muntre og lette, at man knap skulde tro, at det var de samme Dyr. Med sit brede Neb opsøger Anden alle Slags Dyr i Sumpe og Vandpytter f. Ex. Frosk, Agnmark og Tudser. I Vandet snapper den efter smaa Fiske, som den kan sluge, og efter forskellige Vandplanter, som den gjerne æder. Man fodrer Anden med Korn, Klid, Brød, hakkede Urter og Levninger af Fødevarer.

41

Ændernes Æg kan man godt spise, men man lader dem for det meste udruge, for at faa mange Andunger. Der gives ogsaa vilde Ænder, som næsten altid opholde sig paa Vandet, og efter dem gaar man flittigt paa Jagt. Baade deres og de tamme Ænders Kjød smager meget godt, og begges Fjer og Dun bruges som Fyld i vore Sengklæder.

55. Gjæs.

41

Vi skulle nu nævne den største og fedeste af vore Husfugle, nemlig Gaasen. Man siger nok, at Gaasen er et dumt Dyr; men man burde ogsaa sige, at den er et nyttigt Dyr. Saalænge den lever, gjør den ikke stort Andet end at skrige og æde; men desto nyttigere er den, naar den er slagtet. Dens Kjød smager ypperligt; det velsmagende Gaasefedt eller Smult bruges istedetfor Smør; til vore Sengklæder giver den os baade Fjer og Dun, og af Vingerne faa vi Skrivepenne. Gaasen er meget større end Anden; men den vralter ligesom denne, fordi den har Svømmefødder og kan bedre komme afsted paa Vandet end paa Landet. Dens Fødder og Neb ere af en rødlig Farve, Fjerene graa eller hvide. Dens Næring er næsten den samme som Andens; dog er den ikke saa graadig og sluger ikke som denne alt, hvad den faar fat paa. Vor tamme Gaas nedstammer fra Graagaasen, som hver Vaar kommer søndenfra og trækker nordover i store Flokke, ordnede i en Rad eller i Skikkelse af en Sneploug. Den hilser da af os Mennesker med stor Glæde; thi da ved vi, at

Sommeren snart kommer. Naar de om Høsten trække bort med sine Unger, som de have ruget ud paa de store Myrer i Nordland og Finmarken, holde de sig langs med Søkanten og sees sjelden dybere inde i Landet.

56. Gassen.

41

„Du lille Krabat! jag ikke saa,
 Det siger jeg dig, efter mine Smaa!
 Kaster du endnu en eneste Sten,
 Saa kniber jeg dig i Arme og Ben;
 Vil du prøve mine Vingers Magt?“ —
 Da blev Drengen ganske forsagt, 42
 Løber afsted af alle Kræfter;
 Gassen farer et Stykke efter;
 Derpaa vendte den rolig om,
 Indtil den ned i Vandet kom;
 Da begyndte en Pludren og Snakken;
 Drengen satte sig ned paa Bakken.

57. Duer.

42

Vi kunne ogsaa regne til vore Husfugle de smukke Duer. De ere blide, fredelige Smaadyr og meget lette at gjøre tamme. Man kan sysselsætte sig meget med dem og afrette dem til flere smaa Kunststykker, ja endog til at blive Brevdragere. De flyve nemlig altid tilbage til det Sted, hvor de ere opfødte, og bringe altsaa didhen det Brev, man binder fast til deres Fødder. Veien forfeile de aldrig, om den er noksaa lang, og de kunne flyve 13 Mil i Timen. Man har mange forskellige Arter af Duer, og Smaagutterne ved vel at skjelne imellem dem. Vi kjende saaledes tre Slags Duer, nemlig Ringduen, Skovduen og Klippeduen; fra den sidste nedstamme de tamme. Ligesom Hønsene æde de alleslags Korn, Ærter, Gryn o. s. v. Høgen er deres værste Fiende; men ved sin raske og kloge Flugt kunne de dog ofte undgaa dens Efterstræbelser. De lægge to Æg om Gangen, ruge flere Gange om Aaret og formere sig saaledes temmelig stærkt; de ere derfor kostbare at holde i tam Tilstand. Man slagter dem derfor, og deres Kjød smager meget godt.

58. Duerne.

42

Duerne sidde paa Husets Tag,
 Kurre i Solen den lange Dag.
 Da kommer lumsk den blodige Glente,
 Vil sig en Steg mellem Duerne hente,
 Svæver med mægtige Vinger i Sky,
 Stiger og synker og stiger paany.

Skytten sigter og skyder: Paf!
Ei, hvor blev da den Røver af?
Truffen han sank til Jorden med Hast.
Skytten ham nagled paa Muren fast,
Andre hans Lige til Varsel og Spot; —
Nu kunde Røveren ha' det saa godt.

ANDEN AFDELING. FÆDRELANDET.

59. Hvad er Fædrelandet?

43

Vi have hørt, hvad der forstaaes ved Hjemmet; vi kalde dette ogsaa Fædrehjemmet eller Barndomshjemmet. Men vi Mennesker have endnu et andet, større Hjem her paa Jorden; om dette ville vi fortælle et og andet; siden skulle vi høre mere derom.

Flere Mennesker kunne være forenede med hverandre ved Slægtskab og kaldes da tilsammen en Familie. Flere Familier kunne igjen være forenede med hverandre ved fælles Skikke, fælles Sprog, Religion, Styrelse o. s. v. og kaldes da et Folk. Det Land, som disse Mennesker bebo, faar da gjerne Navn af deres Fædreland eller Fødeland. Dog er dette ikke altid ganske nøiagtigt; thi vort Fædreland er ikke altid vort Fødeland, vort Fødeland heller ikke altid vore Fædres Land. Saaledes er Amerika hverken Fædreland eller Fødeland for de Mennesker, som ere indvandrede der. De ville sent eller aldrig glemme sit egentlige Fædreland, hvor deres Forfædre boede, eller sit Fødeland, hvor de selv bleve fødte til Verden.

60. Hjemme er bedst.

43

Ja hjemme er det dog allerbedst,
 Ja her hjemme!
 Man reise Øst og man reise Vest —
 Men her hjemme
 Her haver Alting et eget Lag,
 Her haver Alting sin rette Smag,
 Ja her hjemme!

Her kan jeg bo paa min Tue trygt,
 Ja her hjemme!
 I Hus og Hjem, som min Far har bygt,
 Ja her hjemme!
 Ja hjemme, her paa min Odelsjord,
 Her fik jeg Fod under eget Bord,
 Ja her hjemme!

Her kan jeg stræve saa fro og fri,
 Ja her hjemme!
 Vorherre selv han vil staa mig bi,
 Ja her hjemme!
 Ja hjemme, her paa min stille Ø,
 Her vil jeg leve, her vil jeg dø,
 Ja her hjemme!

44

61. Om Norges Beliggenhed.

44

Vort kjære Fædreland er det gode gamle Norge. Det er visselig et godt Land, skjønt det ligger længst oppe mod Nord i den Jorddel, som vi kalde Europa. Gammelt kalde vi det, fordi det fra umindelige Tider har været bebygget og beboet af det Folk, som endnu bor i Landet.

Ved dette vort Fædreland mærke vi allerførst, at det overalt er opfyldt af Fjeld, og dernæst at det paa tre Sider er omringet af Hav. Begge Dele er godt. Havets Nærhed gjør, at Vinterkulden er mindre streng hos os end i mange andre nordlige Lande; de høie Fjelde danne Dale, hvori Sommervarmen kan blive ligesaa stærk som i Landene langt sydpaa. Havet faar ikke Lov til at bryde ind over Kysten. Udenfor denne ligger en Mængde Øer, Holmer og Skjær, som beskytte den mod Havbølgerne. Det er denne Ø- og Skjærstrækning, som vi kalde Norges Skjærgaard. Den er ogsaa god for noget andet, denne Skjærgaard; den gjør det vanskeligt for en Fiende at angribe os tilsøs, og vi kunne lettere forsvare os, om saadant skulde ske.

Havet skjærer ind i Landet og danner dybe Fjorde og Bugter. Disse ere rige paa mange Slags Fisk, som tjene Folket paa Kysten til daglig Føde. Hvert Aar faa vi desuden Besøg af store Fiskestimer langveis fra; disse komme ind under Kysten, for at yngle, og blive da fangede i Net eller Vad, med Garn eller Krog. Fornemmelig er det Silden eller Torsken, som gjæster os hele Vestkysten opover. Vi kunne saaledes nok forstaa, at det især maa være Fiskefangst, hvormed Folket sysler paa denne Kant af Landet. Men med Fiskerierne er Søfart og Handel nøie forenet. Landsfolket bruger nemlig ikke al den fangede Fisk selv. Vi sende den paa vore Fartøier til andre Lande og hente derfra igjen de Frembringelser, som de have, og vi trænge til. Færsele tilsøs imellem os og andre Lande er saa stor, at vort Folk hører til de vigtigste Søfartsfolk i Verden.

62. Om vore Elve og Søer.

44

Norges mange Dale dannes af dets Fjelde. De ere trangere eller bredere, kortere eller længere, men næsten gennem alle gaa der større eller mindre Vasdrag. — Disse Elve ere ikke seilbare paa lange Strækninger; for det meste ere de opfyldte af stride Strømme og større eller mindre Fosse. I Elvene findes mange Slags Fisk, især Lax og Ørret; det samme er Tilfældet i vore mange større og mindre Indsøer. Den største Nytte gjør dog begge os ved Tømmerflødningen; thi uden den vilde vor Skovrigdom kun vanskelig lade sig føre frem. Nogle af vore Indsøer have jevnlig Dampskibsfart. Mange af vore Elve

drive store Brug, især Møllebrug og Sagbrug, og nogle af dem Fabriker af forskelligt Slags. Vi se saaledes, at Landet, baade i Søen og paa Landjorden, er en stor Velsignelse for vort kjære Fædreland, og vi kunne ikke takke Gud bedre for hans Gave end ved forstandigt at benytte den. Især vilde jeg, at man skulde benytte Ferskvandet mere, end det sker paa mange Steder af Landet. Vand til daglig Drik og Vand til daglig Renlighed jager Sygdom paa Dør og bringer Sundhed ind, — husk paa det, alle I Smaa børn, som ere saa bange for Vandet!

63. Om vore Fjelde og Skove.

45

I Øst er Norge landfast med Sverige, og længst oppe mod Nordøst hænger det sammen med det store Rusland. Det er opfyldt med Fjelde, som langs den svenske Grændse indtil Fæmundssøen i Norge kaldes Kjølen. Fra denne gaar der Arme baade mod Vest og Øst; de østlige gaa ind i Sverige, de vestlige i Norge. Disse sidste ere meget høiere og brattere end hine første. Fra Røraas gaar der en Fjeldhøide mod Vest, der heder Dovre; herfra sydefter faa Fjeldene Navn af Langfjeldene. Den Del af Landet, som ligger Nord for Dovre, kaldes det Nordendenfjeldske; hvad der ligger Vest for Langfjeldene kaldes det Vestenfjeldske og Resten det Søndenfjeldske eller ogsaa Østlandet. Den Skikkelse har nu Landet, at det er temmelig bredt i det Søndenfjeldske, men meget smalt i det Nordenfjeldske. De fladeste Strækninger findes i det Søndenfjeldske; men de bratteste i det Vestenfjeldske. Heraf kunne vi skjønne, at det Søndenfjeldske er bedst skikket for Agerbrug og Kornavl. Det Vestenfjeldske er formedelst sin Nærhed ved Havet bedst skikket for Fiskeri og Søfart. Men selve Fjeldene gjør vort Land stor Nytte. Vi have alt hørt, at de have stor Indvirkning paa Veirlaget. De stenge Varmen inde i Dalbundene og gjør disse skikkede til at frembringe alle Slags nyttige Væxter baade for Mennesker og Dyr. Vistnok stenge de ogsaa Havet ude, saa at Søluften ikke kan mildne Vinterkulden saaledes, som det sker langs Kysten; men ogsaa dette har sin store Nytte. Sneen bliver nemlig liggende flere Maaneder i disse Strøg, og Elvene og de store Søer fryse til, saa at man sædvanlig har et herligt Vinterføre og kan med stor Lethed faa frem de tungeste Læs. Dette gjøres ogsaa nødigt; thi det er Trælstenen fra de store Skove, som her for en stor Del sysselsætter Folket. — Vore Fjelde ere vistnok paa sine høieste Toppe belagte med Is og Sne og et godt Stykke nedover næsten ganske nøgne eller kun dækkede med Mos og Løv. Men længere nede er største Delen af dem bevokset med store Skove især af Gran og Furu, og i disse Skove hugges al den Trælast, som baade vi selv og mange fremmede Lande nytte saavel til Bygningstømmer som til Skibstømmer.

Fra Skoven føres Tømmeret til Vasdragene og flødes gennem disse og de mange Indsøer til Sagbrugene, hvor meget skjæres til Planker og Bord; tilsidst bliver det ført til Indskibningsstederne ved Kysten. Mange, mange tusinde Mennesker rundt om i Landet finde saaledes sin Næring ved Skovene; naar derfor disse agtes og røgtes vel i vort Land, har vi i dem en sand Velstandskilde. Østlandet og det sydligste Norge er Landets bedste Skovdistrikter; men ogsaa fra den sydøstlige Del af det Nordenfjeldske udføres Trælast.

46

En anden Rigdom har vore Fjeldsletter i de gode Beiter, hvorhen Kvæget føres til Græsning om Sommeren; dette kaldes at fare til Sæters, og her paa Sæteren eller Stølen, som den ogsaa kaldes, er det morsomt for Bymanden og den Fremmede at tilbringe en Dags Tid eller to. Der foregaar Kreaturstellet i det Store; der kjernes Smør, der koges

Prim, der ystes Ost ligetil langt ud paa Høsten, da Buskapen drives hjem. Kvægavlen i Fjeldbygderne er derfor af stor Vigtighed, og, forstod man kun at stille sig rigtig klogt ved Vinterforingen, vilde vi sikkert ikke trænge til al den Indførsel af Smør og Ost fra fremmede Lande.

Inde i Fjeldene ligge de nyttige Metaller. Hos os findes især Jern og Kobber og paa et enkelt Sted ogsaa Sølv. Jern og Sølv findes mest i det Søndenfjeldske, Kobber i det Nordenfjeldske. Vi have mange Jernværker, faa Kobberværker, men kun et Sølvværk, og dette sidste paa Kongsberg.

64. Om Dale og Sletter.

46

Vi kunne ikke vente, at vort Land er et rigt Kornland; dertil er det for meget opfyldt af Bjerge. Disse ere desuden sammensatte af saadanne Stenarter, at de kun afgive en ufrugtbar Jordbund, naar de med Tiden opløses. I Daldybene derimod bestaar det øverste Jordlag af Muld efter forraadnede Planter og Dyr; og i mange flade Egne af Landet dannes Jordsmonnet af opløst Kalksten og Ler, som begge kunne blive vel skikkede for Kornavl. Dog — ikke blot Jordsmonnet, men ogsaa Veirlaget har Indvirkning paa Agerbruget. Saaledes forstaa vi, at de Egne, som have stærk og varig Sommervarme, maa være velskikkede for Kornavl; de derimod, som mangle en saadan Varme, frembringe enten slet ikke eller ogsaa kun enkelte ringere Sorter Korn. I det Søndenfjeldske og i Bygderne omkring Throndhjemsfjorden trives saaledes paa Østsiden af Fjeldet Kornet godt; der avles Hvede, Rug, Byg, Havre og Ærter, medens Kyststrøgene paa Vestsiden kun frembringe Byg og Havre. — I nogle Fjeldbygder trives Kornet aldeles ikke, og i mange Strøg af det Indre af Landet følger ofte skarp Høstkulde paa stærk Sommervarme, saa det kan hænde, at Sæden paa Marken ved en eneste Høstnats Kulde fryser rent bort. — Desværre kan Norge ikke brødføde sig selv, men maa indføre særdeles meget Korn fra fremmede Lande; dog burde det i denne Henseende være bedre, end det er; thi paa mange Steder af Landet dyrkes Jorden meget daarligt, fordi man ingen Forbedringer vil indføre, men tænker, at, som Forfædrene have gjort, saa skulle ogsaa vi gjøre. Paa den Vis kan jo ingen Fremgang blive mulig; thi, hvis alle havde tænkt saa, vilde Menneskene endnu befinde sig i den høieste Uvidenheds Tilstand. Nei — Regelen er: se og hør og læs og lær! dette bliver Kilden til baade Velstand og Lykke.

Jern og Marmor ren,

Bryn- og Slibesten

Hugges trindt i Norges Fjelde.

Torsk og Sei og Sild i Stimer aarlig gaa

Gjennem Vesterhavets Vove,

Og en ofte misbrugt, herlig Skat mon staa

I de østerdalske Skove.

Hver en Vaar, naar Isen tiner op,

Heise mange hundred' Skibe Seil i Top;

Under Sang og Spil

Ned ad Syden til

Stævne de med Landets Skatte.

49

Sparsom Kornavl kun i Klippelande er;
 Norge kan sig ei brødføde;
 Mangt et Strøg og mangel frodig Dal dog bær
 Rigeligt af Markens Grøde:
 Hedemarken, Ringerike, Hadeland,
 Thoten, Jæderen og Listers flade Land,
 Dertil Guledal,
 Throndhjems Overhald
 Fyldte Lader oftest eie.

Hver en Vaar, naar grønt er Birketræets Top,
 Og i Lien Bække suse,
 Driver Bonden alt sit Kvæg til Fjeldet op
 Til de lune Sæterhuse;
 Her er aldrig Skur og aldrig Høets Slaat;
 Men paa disse Beiter trives Græsset godt,
 Og i sene Høst
 Kalder Lurens Røst
 Atter Buskapen til Dalen.

Langt deroppe mellem Nordlands øde Skjær,
 Hvor den lange Nat sig spreder,
 Samles der en Mængde Dun og Fjer
 Af den tamme Søfugls Reder;
 Her er ogsaa Renens egentlige Hjem,
 Finnens, Lappens største Rigdom er i dem;
 Somren her er kort,
 Vintren lang og sort;
 Stærke Nordlys klare Dagen.

67. Fredrikshalds Borgere.

49

A. Bang

Vi behøve ikke at gaa langt, for at finde Exempler paa Kjærlighed til Fædrelandet. Der gives nok af dem i vort eget Lands Historie; men vi ville her kun nævne et Par, tagne fra de navnkundige Beleiringer af Byen Fredrikshald. Allerstørst da en liden Historie om Byens Borgere selv.

Under de mange Krige mellem danske og svenske Konger var Norge ofte udsat for Angreb af det Folk, som nu er os et kjært Broderfolk. Saaledes var Halden (nu Fredrikshald) i Løbet af sexti Aar flere Gange haardt truet og plaget af de svenske Hære. Byen laa lige i deres Vei, og de likte ikke at have dens Borgere i Ryggen. I Begyndelsen var den saa godt som aaben og uden Forsvarsværker; men disse Mangler bødede Borgerne paa ved Tapperhed og Udholdenhed. Men det er ogsaa sandt, at de stedse havde enkelte Mænd iblandt sig, der forstod at føre dem og indrette alt paa den klogeste Maade.

50

Saaledes havde de under den første og anden Beleiring den rige Kjøbmand Peder Olsen Normand. Han fandt paa de Anstalter, som bleve gjorte mod Fienderne; han svarede dem kjekt, naar de opfordrede Byen til at overgive sig godvillig; han lagde Penge til, hvor det behøvedes; han underholdt paa sin egen Bekostning over 200 Mand; ja han vovede ofte sit Liv og stred som en Helt.

Første Gang kom de Svenske med 1200 Ryttere og en Del Fodfolk mod den aldeles aabne By. Det var i Aaret 1658. Men Præsten Nils Olsen fik Fienden overtalt til at slaa sig til Ro Natten over paa Idesletten; thi — sagde han — det er altid tidsnok imorgen at drage ind i den forsvarsløse By. De gjorde saa. Men under den korte Nattefrist fik Byfolkene Hjælp af nogle Bønder og en Del af Landeværnet. De opkastede et Brystværn af løse Stene, lod bringe to smaa Kanoner op fra et Skib ved Fredrikstad; de støbte Blykugler i Mursten og ventede trøstigt paa Fienden med de Haandvaaben, de kunde finde. Da det nu kom til Stykket, gjorde de en saa tapper Modstand, at Fienden ikke troede at kunne udrette noget, men vendte tilbage den samme Vei, han var kommen.

68. Brødrene Kolbjørnson.

50

I Aaret 1716 faldt den tapre svenske Konge, Karl den Tolvte, ind i Landet med en større Hær, end nogensinde var seet her. Det gik atter ud over Fredrikshald; men den var nu i bedre Forsvarsstand end tidligere. Den havde faaet en Fæstning, som vel ikke kunde sikre Byen mod Angreb, men som nok kunde gjøre det vanskeligt for Fienden at holde sig i Byen, om det ogsaa lykkedes ham at indtage den.

Fredrikshalds Borgere overlod ikke det hele Forsvar til Kongens Folk. De tog sig ligesaa ivrigt af Sagerne nu som forrige Gang. De havde faaet sig en Stykpram, det vil sige en stor fladbundet Baad, med et Par Kanoner; med den kunde de fare omkring paa Vandet fra Sted til Sted, hvor den med størst Fordel kunde bruges. De havde oprettet mellem sig selv en Afdeling Frivillige, som bestod af Kjøbmænd, Haandværkere og Tjenestefolk; disse gjorde Udfald, saa ofte de saa Leiligheden til at gjøre Fienden Afbræk.

Men Hovedmændene for alt dette var Brødrene Hans og Peder Kolbjørnson, to af Byens rigeste Kjøbmænd. Det var især Peder Kolbjørnson, som viste sit Fædreland de største Tjenester. Han kom først til, efterat Beleiringen var begyndt; men han var besjelet af samme Aand som Broderen. Det var Peder, som fik istand det før omtalte Kompagni af Frivillige, som han selv for en stor Del lønnede. Det var ham, som fik udrustet Skytsprammen, tildels paa egen Bekostning. Det var ham, som utrættelig havde Folk ude paa alle Kanter, for at indhente Underretning om, hvad Fienden foretog sig; ham, som altid var i Spidsen, hvor det rigtig gjaldt; endelig var det Peder Kolbjørnson, som opmuntrede sine Medborgere til at stikke Byen i Brand, da det tilslut lykkedes Fienden at trænge ind i den og sætte sig fast i Husene.

51

Borgerne vare blevne nødte til at vige for Overmagten; men man vedblev at skyde paa Fienden dels fra Fæstningen, dels fra Prammen og dels fra de omliggende Fjelde. De gjorde det saa hedt for Kong Karl, at han sendte en Trompeter til Fæstningen, for at begjære Vaabenstilstand. Da var det, at Peder Kolbjørnson gav det kjække Svar: „Kongen er kommen selvbudet ind; vi faa se til at hjælpe ham ud igjen.“ Han lod derpaa sætte Ild paa sit eget Hus først og fik de øvrige Borgere til at følge Exemplet. Fienden

gjorde alt muligt for at slukke; men saa ivrigt blev der skudt fra Fæstningen, at Kongen tilsidst med Tab maatte forlade Byen og strax efter Landet.

To Aar senere kom Kong Karl tilbage med en endnu større og bedre udrustet Hær. Denne Gang saa det ilde ud for Nordmændene; thi Svenskerne ere tapre Folk, og Kongen gav sig til ordentlig at beleire Fæstningen Fredrikssten. Men deraf kom intet. Kongen faldt for en Kugle, og hans Folk drog derfor i Hast tilbage til Sverige.

69. Fredrikshaldenserne.

51

Kong Karl laa med en mægtig
Hær
For Fredrikssten;
Men tapre Fredrikshald ham er
Til megen Men.
Hver Borger lagde Værktøi hen
Og greb til Sværd,
Og kjække Peder Kolbjørnssen
I Spidsen er.
Saa stride de Nordmænd for
Norge.

Thi vendte Karl sin Magt saa
gram
Mod Fredrikshald;
De Borgere da mødte ham
I ringe Tal.

Men disse slog som norske
Mænd
For elskte Hjem,
Og det var Peder Kolbjørnssen,
Som førte dem.

De Nordmænd hugge tunge
Hug
Blandt Fienderne,
Og Svensken sank som moden
Rug
For Høstkarls Le;
Men stærkest Høstskarl trættes
dog, —
Saa gik det her;
Saa mange end de Norske slog,
Der kom alt fler.

Thi flyed de for Overmagt,
Som Nordmænd fly:
De drog kun bort, for uforsagt
At slaa paany.
Kong Karl nu over Sines Lig
Sig baned Vei
Og Byens Herre troed sig,
Men var det ei.

Hans Folk fandt Død i hver
 en Vraa,
Hvor de drog frem;
Thi allevegne Nordmænd laa
Og hilste dem.
Da sendte Karl saa lidet fro
Til Fredrikssten
Og bad, han jorde maa i Ro
De Slagnes Ben.

Men kjekke Nordmand ingen
 Tid
At spilde har;
„Selvbuden er han kommen
 hid,“
— Fik Karl til Svar; —
„Nu maa vi se, at vi igjen
Ham ud kan faa!“
Og det var Peder Kolbjørnssen,
Der svarte saa.
De Nordmænd de stride for
 Norge.

At sætte egen By i Brand
De ile hen;
Og den, der først sit Hus stak an,
Var Kolbjørnssen.
At slukke Ilden, Fienderne
Vil stimle hen;
Men Kugler føg saa tykt som
 Sne
Fra Fæstningen.

Høit blussed da mod Skyerne
 Den Lue rød,
 Saa Svenske-Kongen ret
 mon se
 Paa Sines Død.
 Da sanded han Herr Peders Ord;
 Hans Folk vil hjem;
 Men Helten Sten stod udenfor
 Og modtog dem.
 De Nordmænd de strede for
 Norge.

Og herligt blussed Fredrikshald
 Blandt Lig og Blod,
 Oplyste stolt de Svenskes Fald
 Og Sines Mod.
 Og aldrig brændte nogen Baun
 Saa skjøn som den,
 Og aldrig uddø skal dit Navn,
 O Kolbjørnssen!
 Saa stride de Nordmænd for
 Norge.

70. Ole Svendsen Bakke.

52

A. Bang

En rigtig Fredens Mand, en Klokker og Skolelærer, stred og døde ved denne Leilighed for Fædrelandet. Det var Ole Svendsen Bakke paa Id. Skolen stod tom og Kirken som oftest ogsaa; han syntes da, at han ogsaa burde gjøre noget for Fædrelandet. I al Stilhed fik han med sig et Par Bønder. Væbnede med Rifler lagde de sig i Baghold oppe i en Klev tæt ved Alfarveien, for at passe paa Fienden; thi hver Dag streifede denne omkring i Omegnen og herjede og plyndrede. De havde ikke ligget der længe, førend de saa en Flok paa 24 Mand nærme sig. Knap var den kommen dem paa Skud, saa lagde de alle tre an paa Anføreren; han faldt, gjennemboret af Bøndernes Kugler. Fienderne toge først Flugten; men, da de kun havde hørt tre Skud, vendte de tilbage, for at tage med sig Anførerens Lig. Deri hindrede Klokkeren og hans Kammerater dem ikke; thi de vare tilfredse med at have tvunget Fienderne til at vige.

71. En ny Daad.

53

A. Bang

Klokkeren besluttede nu at vove et større Foretagende. Han vidste, at to Mil fra Fredrikshald laa der en Flok, for at bevogte en Bro (Enningdalsens Bro). Han fik Lyst til

at fordrive Fienden derfra; men alene eller sammen med sine to Kammerater kunde han ikke gjøre det. Han gik derfor til Fredrikshald og talte med Peder Kolbjørnsøn om sin Plan. Han tilbød sig at være Veiviser, dersom Kolbjørnsøn vilde skaffe Mandskab. Kolbjørnsøn var strax villig; men han vidste ikke, hvor stærk Fienden var, eller hvorledes han bedst kunde angribe. Han paalagde derfor Klokkeren at indhente Underretning herom, — et Ærinde, som denne udførte med største Noiagtighed.

Saasnart Kolbjørnsøn havde faaet at vide, hvad han vilde, samlede han en Del Frivillige; Klokkeren paa sin Side fik nogle Bønder med sig. Endelig fik de ogsaa noget Mandskab fra Fæstningen, saa at de ialt vare 200 Mand. Om Eftermiddagen drog de afsted. De delte sig i tvende Hobe; den ene skulde angribe, den anden skulde afskjære Fienden Tilbageveien til Sverige. Denne sidste Hob anførtes af Bonden John Bjørnstad. Alle vare ved godt Mod, og ingen mere end Klokkeren. Han talte hele Tiden om, hvor tappert han vilde kjæmpe, og opmuntrede de andre til at gjøre det samme. Han viste dem Benstier og var altid langt forud, saa Anføreren ofte maatte kalde ham tilbage og forestille ham, at det var nødvendigt at spare paa Kræfterne, til det gjaldt; men han mente, at, om han ogsaa havde ti Mil at gaa i et saadant Ærinde, skulde han ikke blive træt.

I Graalysningen vare de komne saa nær, at de kunde se Fiendens Hovedkvarter. De stillede sig nu i Orden og angreb den svenske Forpost paa 27 Mand; de fleste af disse faldt allerede ved den første Salve. En af de Flygtende sneg sig ned under en Laavebro og skjød Klokkeren en Kugle gennem Brystet, saa han strax faldt om. En Bonde løb til, for at hjælpe ham; men Klokkeren sagde: „Lad mig ligge i Jesu Navn; — hils min Kone og mine Børn; — jeg er vel fornøiet; — gaa du kun og gjør dit Bedste!“ I det samme opgav han sin Aand. Det Første, Bønderne gjorde, var at skyde hans Banemand; derpaa fore de løs paa de andre, og intet kunde standse dem. De slog ned for Fode, og det varede en god Stund, førend Anføreren kunde faa stagget dem.

Med den kjekke Klokke var intet at gjøre, uden at vise ham den sidste Ære og give ham en hæderlig Begravelse. Den fik han. Hans Lig blev bragt til Id Kirke, hvor Præsten holdt en Ligtale til hans Ære. Alle Mand stod imidlertid med Geværet i Haanden; thi Fienden var i Nærheden. Til Slutning blev der fyret tvende Salver over hans Grav. Men mindes skal Klokkeren i Id, saalænge Nordmænd raade i Norge.

72. Smaagutternes Nationalsang.

54

Vi ere en Nation vi med,
 Vi Smaa, en Alen lange;
 Et Fædreland vi frydes ved;
 Og vi, vi ere mange.
 Vort Hjerter ved, vort Øie ser,
 Hvor godt og vakkert Norge er;
 Vort Tunge kan en Sang blandt
 fler
 Af Norges Æressange.

Mer grønt er Græsset intetsteds,
Mer fuldt af Blomster vævet,
End i det Land, hvor jeg tilfreds
Hos Far og Mor har levet.
Jeg vil det elske til min Død,
Ei bytte det, hvor jeg er fød,
Om man et Paradis mig bød,
Af Palmer oversvævet.

Hvor er vel Himlen mere blaa?
Hvor springe vel saa glade
De Bække, som i Engen gaa,
For Blomsterne at bade?
Selv Vinteren jeg frydes ved,
Saa hvid og klar som strøet
med
Al Stjernehimlens Herlighed
Og hvide Liljeblade.

Jeg ikke vil for fremmed Vaar
Min norske Vinter bytte,
Og fremmed Slot ei nær forslaa
Imod min Faders Hytte.
Han siger, han er der saa fri,
Det ei saa nøie fatte vi;
Men noget Godt er vist deri,
Som værd er at beskytte.

Gid jeg da snart maa blive stor
— Jeg har saalænge biet —
At tappert jeg kan værne for
Min Faders dyre Frihed!
Og skulde nogen vel med Magt
Faa Fædrelandet ødelagt?
Hvert Liv, min Fader jo har
sagt,
Er til dets Frelse viet.

Det leve da som Gran og Fyr,
De stærke, eviggrønne!
Som Stjernerne paa sine Sky'r
Er altid lige skønne!
Kom Vaar og Høst, som altid før,
Med Blomster for min Moders
Dør,
Med gyldent Korn paa Faders
Stør,
Som vil du dem belønne!

NORGES KONGER.

73. Første Række.

54

Harald „Haarfagre“ samlede det hele Rige;
Smaakongerne maatte paa Jarlestol stige.

Erik „Blodøxe“ blev for sin Grumhed forjagt,
Fik saa i England en Greves Magt.

Haakon „Adelsten“ byggede først Kirker op
Og vake Varder paa Fjeldets Top.

Harald „Graafeld“ lignede Erik i Sind;
Han brændte Sigurd Hladejarl ind.

Haakon Jarl af Magten blev grum og haard;
Ham dræbte Træl Karker i Thoras Gaard.

Olaf Tryggvesson kristnede med Ild og Ord;
I Svolderslaget han sprang overbord.

55

Erik og Svein Jarler, af Hlade-Æt,
De skiftede Landet og Hvermand Ret.

„Hellig“ Olaf kristnede med blodig Daab;
Ved Stiklestad faldt han for Bøndernes Hob.

Svein Knutssøn, en Søn af den danske Kong Knut,
Ved Rænker kom ind og ved Flugten ud.

Magnus „den Gode“ har Navnet fortjent;
Han Danmark fik ved Testament.

Harald „Haardraade“, Helten berømt fra Syd,
Sin Bane fik af engelske Spyde.

Olaf „Kyrre“ anlagde Bergens By;
Hans Fredsomhed gav ham velsignet Ry.

Magnus „Barfod“ feided i Vesterhav;
I Irlands Myrer han fandt sin Grav.

Eystein Magnussøn, kyndig i Landsens Lov,
Han satte Sværdet bag Bondens Plov.

Sigurd „Jorsalafar“ kjæmped i Jødeland;
Hans Sind var heftigt som Ildebrand.

Magnus „Blinde,“ den Stakker, blev blind ført om
Af Sigurd Slemmedegn i sit Kongedom.

74. Anden Række.

55

Harald „Gille“ beviste ved Jernbyrd sin Ret;
Han handlede ilde; det gik ham slet.

Sigurd „Mund“ fik Døden imellem Hærde
Af Borgerkrigens løsslupne Sværde.

Inge „Krokryg“ for ivrig med Dagssøn omkring
Fra Valplads til Valplads, fra Thing til Thing.

Eystein Haraldssøn var mere hidsig end klog.
Haakon „Hærdebred“ sloges i Steinavaag.

Magnus Erlingssøn, gamle Jarl Skakkes Søn,
Han drukned i Slaget i Sognesjön.

Sverre Sigurdssøn alle de Fiender vog,
Som vilde standse hans Birkebeinstog.

Han kunde Latin, var viet til Præst.
Naar værst det syntes, det gik ham bedst.

Haakon Sverressøn leved kun tvende Aar.
Guttorm Sigurdssøn døde midt i sin Vaar.

56

Inge Baardssøn gav vel Baglerne Fred;
Dog syntes de ikke at trives derved.

Haakon Haakonssøn „Gamle“ fik Krigen forbi;
Nu satte Birkebein hen sine Ski.

Med Baglen han talte om gamle Slag;
Nu blomstred Norge i Glands og Mag.

Magnus „Lagabøter“ fik Lovene bedre.
Erik „Præstehader“ kjæmped med Kirkens Fædre

Haakon Magnussøn styrede Norrigè godt,
Holdt prægtigt Hof paa Akershus Slot.

Magnus „Smek,“ som Sverige ogsaa adlød, —
I hans Tid raste den sorte Død.

Haakon den Sjette med danske Margrete sig gifted;
Hun alle tre Rigers Forening stifted.

Ung Olaf han døde, — man ved ei, hvoraf;
Foreningen stiftedes over hans Grav.

75. Tredie Række.

56

Med Margrete og Erik, Kristoffer, Karl Bonde
Begyndte ret Tider saa mørke og onde.

Med Kristian den Første kom Oldenborgsæt;
Tidt skifted den Norge kun Stedbroders Ret.

I atten hundred og fjorten blev det Tvangen kvit,
Forenet med Sverig, selvstændigt og frit.

Saa trivdes det godt under Carl Johan,
Hvem Norge tilfulde ei gjengjælde kan.

Hans Søn var Kong Oscar, den Landsfader god;
„For Sandhed og Ret“ i hans Skjoldmærke stod.

Ham fulgte Kong Carl; under ham er vi trygge;
Hans Ord er: „Med Lov skal man Landene bygge.“

TREDIE AFDELING.

VERDEN.

57

76. Hvad er Verden?

Enhver Ting, som vi blive var over os, under os og omkring os, kalde vi et Legeme. Tingene kunne være ulige i Størrelse, Skikkelse, Farve, Egenskab eller Beskaffenhed; men vi kalde alligevel enhver af dem et Legeme; en Mand, en Hest, en Fugl ere saaledes Legemer; men en Stjerne, en Bog, et Træ, en Sten, en Hat, en Hammer og alle andre Ting ere ligeledes Legemer. Alle Legemer indtage et Rum og have baade Længde, Bredde og Høide. Nogle Legemer kalde vi naturlige, andre kunstige; hine ere uforandrede, saaledes som de ere skabte af Gud; disse ere forarbejdede ved Menneskehænder. Stenen, Træet, Fuglen, Hesten, Stjernen ere Naturlegemer; men Bogen, Hatten og Hammeren ere kunstige.

De kunstige Legemer ere altid frembragte af Naturlegemer; saaledes er Bogen gjort af Papir, Papiret af Klude og Kludene af Plantetrevler. En Hat er en kunstig Frembringelse; thi dertil er nyttet Haar af Bæveren eller Silke af Silkeormen eller Bomuld af Bomuldsplanten, eller hvad andet nu Hatten kan være gjort af.

Nogle Legemer have Liv, andre ere livløse. En Hat, en Sten, en Stjerne ere alle livløse; men et Træ, en Fugl, en Hest have Liv. Alle kunstige Legemer ere livløse; men ikke alle naturlige Legemer have Liv. En Hest, en Blomst, en Sten ere alle naturlige Legemer; men kun Hesten og Blomsten have Liv, Stenen ikke. Alt, hvad Gud har skabt, altsaa alle mulige Legemer tilsammen: himmelske og jordiske, synlige og usynlige, naturlige og kunstige, levende og livløse, kalde vi med et Ord Verden.

77. Jorden og dens Overflade.

57

Undertiden forstaa vi ved Ordet Verden kun den Jord, som vi bo paa. Den er ogsaa for os ganske vist den vigtigste af alle baade større og mindre Verdenslegemer. Kunde vi paa en Gang overse den hele Jord, saa skulde vi finde, at den er rund som en Kugle og ikke flad som en Bagstehelle, som mange maaske endnu tænke. At den ser flad ud for os, kommer deraf, at vi paa engang blot kunne se udover et meget lidet Stykke af dens Overflade. Rigtig rund er den dog ikke, men lidt fladtrykt paa to Steder, ret i Nord og ret i Syd. Disse kaldes Jordens Poler, det ene Nordpolen, det andet Sydpolen. Jordens

58

Overflade bestaar af Land og Vand. Vandet indtager næsten tre Fjerdedele af Overfladen, og Landet altsaa vel en Fjerdedel. For at kunne faa se Jordens Skikkelse og hele Overfladen paa en Gang, har man tegnet dens Land og Vand paa en Kugle, som da kaldes en Globus. Dersom man skjærer denne midt igjennem fra Nordpolen til Sydpolen, faar man to Halvkugler, den østlige og den vestlige. Disse Halvkugler kan man ogsaa tegne paa fladt Papir, og da faar man et Planiglobium eller et Verdenskart. Et saadant Kart findes i enhver vel indrettet Skole, og paa dette vil Læreren vise dig de store Strækninger af Land og Vand, som du nu skal faa høre om1).

De store sammenhængende Landstrækninger paa Jorden kaldes Fastland; de mindre Landstrækninger, som paa en Side hænge sammen med Fastlandet og forresten ere omgivne af Vand, kaldes Halvøer; men de, som rundtom ere omflynede af Vand, kaldes Øer. Det største Fastland ligger paa den østlige Halvkugle og kaldes den gamle Verden. Dette store Fastland indbefatter de tre Jorddele: Europa, som i Øst hænger sammen med Asia, der igjen i Sydvest forbindes med Afrika ved Eidet Suez. Det kaldes den gamle Verden, fordi det for en stor Del allerede var kendt af Verdens gamle Folkeslag. Vi have endnu to Jorddele, nemlig Amerika paa den vestlige Halvkugle og Australia eller Nyholland, som ligger paa den østlige Halvkugle. Amerika og Australia, som ikke kjendtes af Verdens gamle Folkeslag, kaldes den nye Verden.

De store sammenhængende Strækninger af Vand, som omgive alle Fastlande og Øer, kaldes Oceanet eller det store Verdenshav. Dette deles i følgende fem Hoveddele: 1) Nordishavet, nordom Europa, Asia og Amerika. 2) Atlanterhavet, mellem Amerika i Vest og Europa og Afrika i Øst. 3) Det indiske Hav, mellem Afrika i Vest, Asia i Nord og Australia i Øst. 4) Det stille Hav, som ogsaa kaldes Sydhavet eller det store Ocean, mellem Amerika i Øst og Asia og Australia i Vest. 5) Sydishavet omkring Sydpolen. Naar du ser lidt nøiere paa Verdenskartet, vil du finde, at de største Strækninger af Fastlandet ligge omkring Nordpolen, strække sig sydover og sprike ud i flere mindre og større Halvøer og Spidser, saasom: Sydamerika, Sydafrika, Forindien og Bagindien. De større Jorddele, som vi ovenfor nævnte, ere delte i forskellige mindre Dele, som vi kalde Lande eller Stater, og, for at vi kan lære at kjende de vigtigste af disse, ville vi nu fortælle lidt nærmere om hver enkelt Jorddel.

78. Sverige.

58

M. Trøan

Lad os da først gjøre en Tur til vor nærmeste Nabo paa den østlige Side af Kjølen. Du vil her finde et Land noget større end Norge. Det gaar ikke saa langt mod Nord som dette; men derimod strækker det sig 40 Mil længere mod Syd. Landets Navn har du maaske allerede gjettet dig til; det heder Sverige og begrænses i Nord af Norge og russisk Finland; i Øst og Syd omgives det af Østersøen, i Vest af Øresund, Kattegat, Nordsøen og Norge; her staar Kjølen som Grændsesten og Mærke mellem de to Lande.

59

Sverige er ligesom Norge et Bjergland; dog ere Fjeldene ikke saa mange og høie som hos os. I Egnene nærmest Kjølen er det mest fjeldlændt; langs med Østersøen og i det sydlige Sverige er det derimod meget fladt og lavt.

Den nordlige Del af Sverige kaldes Norrland og udgjør omtrent Halvparten af hele Riget. Her findes store Skove, og paa de mange og lange Elve, som strømme i denne

Landsdel, bringes en hel Del Tømmer ned til Østersøen til Udslibning. Norrland har ogsaa ypperlige Græsgange, som fremmer Fædriften. Agerbrug drives ogsaa; men, da Veiret ikke er saa mildt som længere mod Syd, saa er Byg det eneste Slags Korn, som voxer her.

Den Del af Sverige, som ligger nærmest i Syd for Norrland, kaldes Svealand og udgjør Rigets mellemste Del. Denne Landsdel gennemstrømmes ogsaa af endel Elve, hvoraf vi her ville nævne Dalelven, der gaar i sydøstlig Retning gennem Dalarne ud i Østersøen. Ikke langt fra dens Munding ligger Byen Gefle, der har en betydelig Udførsel af Trælast. Herfra gaar en Jernbane lige i Vest til Bergværksstaden Falun; her er Sveriges vigtigste Kobbeværk. I den sydlige Del af Svealand ligger i Retning mod Østersøen den smukke Indsø Mælaren, som skal have ikke mindre end omtrent 12000 Øer og Holme. Ved dens Bredder ligge mange kornrige Egne, som forsyne baade sig selv og Bygderne i det nordlige Sverige med det nødvendige Korn. I Bygderne nordfor Mælaren gives der ogsaa en hel Del Jernværker, hvor der aarlig tilvirktes mange Gange mere Jern end her i Norge. En ikke liden Del af dette Jern forarbejdes af Svenskerne selv, dels ved Haandværk og Husflid, dels i Fabriker til mange nyttige Ting. — Ved Mælarens Udløb i Østersøen ligger Rigets Hovedstad Stockholm; den har en livlig Handel, er Sveriges folkerigste By, og i dens Omegn ligge flere kongelige Slotte. Ved Fyrisaens Udløb i en lang smal Vig af Mælaren ligger Upsala, som har det ældste Universitet i de tre nordiske Riger. — Den vestlige Del af Svealand gennemstrømmes af Klaraelven, der kommer fra Fæmundsø her i Norge og falder ved Byen Karlstad ud i Venern, Sveriges største Indsø og en af de næststørste Søer i Europa. Kun den nordlige Del af denne Indsø ligger i Svealand, det øvrige af den i det saakaldte Gøtaland, som udgjør den sydlige Del af Sverige. Foruden Venern maa vi ogsaa mærke os en betydelig Indsø i det østlige Gøtaland, nemlig Vettern, der har sit Udløb gennem Motalastrømmen. Denne Elv er ved Kunst gjort seilbar. Ligeledes har man gravet en Kanal mellem Vettern og Venern. Fra denne Indsø løber Gøtaelv i Syd og falder ud i Kattegat. Ogsaa her har man dels efter Elven, dels ved Siden af samme bygget en Kanal, som kaldes Trollhætta-kanalen. Saaledes kan man nu paa denne Kanal, Venern, Gøtakanalen, Vettern og Motalastrømmen seile tvers gennem det sydlige Sverige fra Kattegat til Østersøen. Her i Gøtaland er Sveriges bedste Kornbygder; de afgive en ikke ubetydelig Mængde Korn til Udførsel, og denne er størst i Byen Malmø ved Øresund. Af andre Byer i denne Landsdel ville vi her kun mærke os to, nemlig Gøteborg og Norrkøping. Den første ligger ved Udløbet af Gøtaelven og har betydelig Udførsel af Trælast og Jern. Den anden ligger ved Motalastrømmens Udmunding i Østersøen og er Sveriges vigtigste Fabrikstad i Klæde, Bomuld og Papir. I mange Bygdela, fornemmelig i Vestgøtaland, tilvirktes ogsaa en hel Mængde Bomuldstoier paa hver Bondegård, hvor Mandfolk i Vintertiden sidde ligesaa flittig i Væven som Kvindfolk. Disse Toier opkjøbes af saakaldte Handelssvensker, der fornemmelig reise omkring her i Norge og sælge dem igjen.

60

1) De følgende Stykker maa ikke læses i Skolen, uden at Læreren lader Børnene følge med paa Vægkartet.

79. Danmark.

Lad os nu fra Sverige tage en Tur over Øresund til Nabolandet Danmark, der bestaar af Øerne Sjælland, Fyen, Laaland, Falster og flere Øer samt Halvøen Jylland. Danmark er 8 Gange mindre end Sverige og begrænses i Nord og Vest af Nordsøen, i Øst af Kattegat og Øresund og i Syd af Østersøen og Tyskland. Sjælland er en meget lav og flad Ø. I dens nordlige Del skjærer fra Kattegat en Fjord ind, som kaldes Isefjord. Mellem denne og Øresund findes paa enkelte Steder endel Løvskov, hvoraaf man ellers ikke har meget i Danmark. Derfor bruger man i Almindelighed kun Tørv til Brændsel. Ved det Smaleste af Øresund ligger Byen Helsingør med Fæstningen Kronborg, og længere sydpaa ved samme Sund Rigets Hovedstad, Kjøbenhavn, hvor Kongen bor. Den er en folkerig By, er omgivet af Volde og har mange Seværdigheder. Fra Kjøbenhavn kan vi paa Jernbanen reise til Roskilde, der ligger ved en Arm af Isefjord. Her er en gammel Domkirke og de danske Kongers Begravelsessted. Reise vi videre paa Jernbanen, saa komme vi tilsidst til Byen Korsør ved Storebelt. Paa den anden Side af dette Stræde ligger Øen Fyen, der ogsaa er en lav, flad Slette ligesom Sjælland. Den sydlige Del af Øen omkring Byen Svendborg skal være meget smuk. Af andre Byer ville vi kun mærke os Nyborg ved Storebelt og Odense, Øens fornemste By eller Stiftsstad. Vestsiden af Fyen begrænses af Lillebelt, et smalt Stræde, som skiller Øen fra Halvøen Jylland, der ikke overalt er saa frugtbar som Øerne. Midt efter Halvøen strækker sig en Sandmo eller Hede, hvorpaa der kun voxer noget Lyng. Denne Hede kaldes den jyske Hede eller Ahlheden. I Nørrejylland, eller den nordlige Del af Jylland, har Havet paa enkelte Steder opskyllet store Sanddynger, der sommesteds kunne være indtil 100 Fod høie. Anderledes er det paa Vestkysten i det sydlige Jylland eller Sønderjylland, som ogsaa kaldes Slesvig. Her ere de saakaldte Marskegne, der ligge saa lavt, at de beskyttes mod Havet med Dæmninger, som kaldes Diger og ere opførte af Træ, Sten og Jord. Jordbunden er meget frugtbar. Indbyggerne sysle mest med Agerbrug og især Fædrift; derfor udføres herfra en hel Mængde Smør, Ost, Kjød og Flesk, og en god Del deraf gaar til Norge. I det øvrige Danmark er fornemmelig Kornavlen Indbyggernes Hovednæringsvei, og største Parten af det Korn, vi tiltrænge fra Udlandet, faa vi derfra. Af Byer er der en hel Mængde i Jylland, og den nordligste af disse er Skagen, hvor der er et Fyrtaarn til Advarsel for de Søfarende for de farlige Sandbanker i Nærheden deromkring. Her i Nørrejylland gaar fra Kattegat en lang Fjord ind mod Vest, som kaldes Limfjorden. Ved denne Fjord ligger Byen Aalborg, og længere mod Syd ved Gudenaaligger Randers, bekjendt for sine Handsker. Fredericia er en stærk befæstet By ved Lillebelt. Sønderjyllands Hovedstad er Flensborg, der næst Kjøbenhavn driver den største Handel. — Sydgrænsen af Sønderjylland dannes af Elven Eideren, der falder i Nordsøen og ved Kielerkanalen staar i Forbindelse med Østersøen. Den lille Del af Tyskland, som støder op til Eideren, kaldes Holsten og staar under den danske Konges Herredømme. Her er Beskaffenheden og Næringsveiene de samme som i Sønderjylland; men Befolkningen er tysk. Holstens fornemste By er Kiel, der ligger ved Østersøen.

61

80. De britiske Lande.

For at komme til det Kongerige, som jeg nu vil fortælle eder lidt om, maa vi fra Jyllands Vestkyst stevne lige mod Vest tvertover Nordsøen. Da lande vi, naar det gaar godt, etsteds ved det britiske Riges Østkyst. Dette Rige bestaar af to store Øer og nogle mindre, omgivne af Atlanterhavet, Nordsøen og den britiske Kanal. Den største Ø er Storbritannien, der deles i to Hoveddele: England, den sydligste og frugtbareste Del, og Skotland, der udgjør omtrent en Trediedel af hele Øen og er bjergfuld. I det sydøstlige England er Landet fladt og lavt, men dog ikke saa jævnt og slet som i Danmark. Her sysler man mest med Agerbrug, medens Fædriften er den vigtigste Næringsvei i Øens Bjergegne. Det engelske Agerbrug drives meget godt, men afgiver dog ikke Korn nok til Befolkningens Behov. Derimod faa de saa megen Budraat af sine Creature, der ere af udmærket Slags, at endel Ost udføres. Foruden disse Næringsveie har Storbritannien megen Bergværksdrift, Fabrikflid, Søfart og Handel. Bergværksdriftens vigtigste Frembringelser ere Jern, Kobber, Bly, Tin og Stenkul. Af Jern findes saa meget, at der udvindes 300 Gange mere end her i Norge, og af Stenkul frembringes der mere end i alle andre Jordens Lande tilsammen. Fabrikdriften er ogsaa større end i noget andet Land paa Jorden. I Bomuldsspinderierne, Bomuldsvæverierne, Strømpevæverierne og Silkevæverierne arbeide mange hundrede tusinde Mennesker. Af andre Fabriker maa vi mærke os dem, som arbeide i Uld, og dem, som arbeide i Jern og andre Metaller. De Byer, hvor den største Tilvirkning af Bomuldsgarn og Bomuldstoier foregaar, er Manchester i England og Glasgow i Skotland. Byen Leeds¹⁾ har udmærkede Klædefabriker og Birmingham de fleste og største Metalfabriker. De fleste Silkevæverier findes i London ved Themsen, der falder i Nordsøen. Denne By er Rigets Hovedstad, har flere Mennesker end hele Norge og driver den største Handel i hele Verden. De største Handelssteder næst London ere Liverpool²⁾ ved det irske Hav og Bristol ved Bristolfjorden. Newcastle³⁾ ved Nordsøen har den største Udslibning af Stenkul. Hovedstaden i Skotland er Edinburgh og i Irland Dublin. I Irland findes en hel Del Myrer og Moser, men ved Siden deraf ogsaa megen frugtbar Jord. Næringsveiene ere her ikke saa langt fremme som i Storbritannien; derfor findes der megen Fattigdom og Elendighed blandt de lavere Klasser.

62

81. Holland og Belgien.

62

Nu ville vi forlade det britiske Rige for at se os lidt om paa Sydsiden af Nordsøen. Her ligger to smaa Lande indeklemt mellem dette Hav, Tyskland og Frankrige. Det ene af dem, som ligger længst mod Nord, heder Holland, og det andet, i Syd for samme, Belgien. Landet i begge Riger langs med Nordsøen ligger lavere end Havet, og beskyttes mod dette ved store Sandhøie og ved Diger. Jordbunden er paa mange Steder, især i Holland, tillige meget sumpig og vaad. For at faa den tør og skikket til Opdyrkning, har man pumpet Vandet ud af mange Sumpe og paa andre vaadlændte Steder gravet Grøfter og Kanaler, der ere saa store, at de kan befares af Baade, som trækkes af Heste. I Holland falder en af Europas større Elve ud i Nordsøen, nemlig Rhinen, der kommer fra Schweiz. I Holland findes ingen Skov; derfor bruger man kun Tørv til Brændsel, og Jorden nyttes til Ager, Græsland og Haver, hvori man ikke alene dyrker Kjøkkenurter, men ogsaa

Blomster. Ved Siden af denne Havedyrkning er Kvægavl Hollændernes fornemste Næringsvei, medens i Belgien Agerbruget er den vigtigste. Begge Lande have ogsaa andre Næringsveje. Saaledes har Holland en ikke ubetydelig Søfart og Handel, og begge Kongeriger, men især Belgien, megen Fabrikflid. Vi nyde ogsaa godt af Hollændernes Flid, idet de forsyne os med Ost og Teglsten. Hollands største Handelsstad er Amsterdam, der er bygget paa nedrammede Pæle og gjennemskaaret af mangfoldige Kanaler, som dele Byen i henved hundrede Øer. Haag⁴⁾ er Rigets Hovedstad; den ligger ved Nordsøen og er smukt bygget. — Belgiens Hovedstad heder Brüssel, der har et prægtigt Raadhus med et høit Taarn. Ved Elven Schelde ligger Byen Antwerpen, som er Rigets vigtigste Søhandelsstad. Den har en vakker Domkirke.

63

-
- 1) Læs: Lids.
 2) Læs: Liverpool.
 3) Læs: Njukæsl.
 4) Læs: Hag.

82. Frankrige.

63

Gaa vi over Belgiens Sydgrændse, saa komme vi til Frankrige, der er omtrent 9 Gange større end Holland og Belgien tilsammen. Mod Nord grændser det til Belgien, Nordsøen og den britiske Kanal, mod Øst til Tyskland, Schweiz og Italien, mod Syd til Middelhavet og Spanien og mod Vest til Atlanterhavet. Grændsen mod Spanien dannes af Fjeldkjeden Pyrenæerne, mod Italien af Alperne og mod Schweiz af Jurabjergene. Frankrige har mange seilbare Elve, og den første af disse, som vi paa vor Reise fra Nordgrændsen mod Syd komme til, er Seine¹⁾, der løber i nordvestlig Retning ud i den britiske Kanal. Ved denne Elv ligger Frankriges Hovedstad Paris, der er rig paa smukke Kirker, Paladser, offentlige Pladse og Mindesmærker. Længere mod Syd gaar først i nordlig og siden i vestlig Retning Elven Loire²⁾ forbi Byen Nantes ud i Atlanterhavet. En Elv til gaar ogsaa i nordvestlig Retning fra Pyrenæerne ud i samme Hav; den kaldes Garonne. Ved denne Elv, 12 Mil fra Havet, ligger Byen Bordeaux³⁾, som udfører en betydelig Mængde Vin og Druebrændevin. Ud i Middelhavet falder Rhone, der kommer fra Genfersøen i Schweiz og løber forbi Byen Lyon, der er bekjendt af sine Silkefabriker, der sysselsætter 90,000 Mennesker. — De nordlige og vestlige Egne af Frankrige ere lave og tildels ogsaa meget flade; det Østlige og Sydøstlige er derimod bjergfuldt. I det nordlige Frankrige sysler man mest med Agerbruget, i det østlige, sydlige og vestlige lige op til Elven Loire derimod mest med Vinavl. I Sydfrankrige voxer ogsaa Figener, Mandler og Fersken; her findes ogsaa paa enkelte Steder hele Skove af Kastanjer med spiselig Frugt. I det Sydlige driver man ogsaa meget paa Silkeavl. Næst det britiske Rige har Frankrige den største Søfart og Handel. Det har ogsaa udmærkede Fabriker. Til Stads og Pynt gjøres her baade flere og smukkere Ting end i noget andet Land.

83. Spanien og Portugal.

63

Fra Frankrige ville vi nu gaa over Pyrenæerne til den spanske Halvø, der er delt i to Kongeriger, Spanien og Portugal. Halvøen er i Øst og Syd omgivet af Middelhavet,

Gibraltarstrædet og Atlanterhavet, der tillige danner dens Vest- og Nordgrændse tilligemed Frankrige. Den er en Slette, som ligger meget høit over Havet, og saadanne Sletter kaldes Høisletter. Over den Høislette, som her tales om, stryge flere Bjergkjeder fra Øst til Vest, af hvilke den nordligste kaldes de asturiske Bjerge og den sydligste Sierra Nevada. Sletten hælder mest mod Vest, hvilket ogsaa Elvenes Løb viser. Af disse ville vi her kun mærke os Tajo og Duero, der begge falde ud i Atlanterhavet. — Den spanske Halvø er rig paa Metaller, især Sølv; men Bergværksdriften er meget forsømt. Den midterste Del af Høisletten er meget tør og ufrugtbar. Disse Strækninger nyttes kun til Græsange for Faarene, og af dem findes her Flokke paa 10—30,000 Stykker. I Vest og Syd er Halvøen meget frugtbar; men Agerbruget drives ikke saa godt som i mange andre Lande; dog avles, især i det Vestlige, en Del Hvede og Mais. Langs med Middelhavet og Atlanterhavet avles en Mængde Vin af forskjellig Slags. Her findes ogsaa Korkegen, af hvis svampagtige Bark man skjærer Korkeproppe. Midt paa Høisletten ligger Spaniens Hovedstad Madrid, der har et stort, pragtfuldt, kongeligt Palads og 80 Kirker. Gibraltar ved Strædet af samme Navn er en stærk Fæstning, som tilhører Engelmændene. I Vest ligger ved Atlanterhavet Byen Kadir, hvorfra man faar den bekjendte Scherryvin. I Øst ved Middelhavet er i Nærheden af Byen Alikante Salthavnen Torreveja, som er bekjendt af sit Søsalt, hvoraf der tilvirkes en betydelig Mængde baade i Spanien og Portugal. Dette sidste Rige udgjør kun en smal Strimmel af Halvøens vestlige Hældning mod Atlanterhavet og er over fire Gang mindre end Spanien. Portugals Hovedstad er Lissabon ved Tajo. I Nord ved Duero ligger Byen Oporto. Herfra kommer den ægte Portvin. I Syd ligger Setubal, hvorfra Søsalt udføres endog her til Norge.

¹⁾ Læs: Sæn.

²⁾ Læs: Loar.

³⁾ Læs: Bordo.

84. Italien.

64

Ville vi fra Sydfrankrige gjøre en Tur mod Øst over Alperne, saa komme vi til Italien, hvis sydlige Del er en Halvø, der i Skikkelse ligner en Støvle og er omgivet af Middelhavet; den nordlige Del begrænses derimod af Frankrige i Vest og af Schweiz og Tyskland i Nord og Øst. Her i Norditalien er en stor Slette, som fra Vest til Øst gennemstrømmes af Elven Po og derfor kaldes Poflodens Slette. Den er meget frugtbar og godt dyrket; ved Siden af frodige Kornmarker prange de prægtigste Vin- og Frugthaver. Gjennem hele det mellemste og sydlige Italien gaar en Bjergkjede, som hedder Apenninerne. Paa Vestsiden af denne Bjergkjede er der tre Sletter, som vi her ville mærke os: den toskanske, den romerske og den kampaniske. Visse Strøg af de to førstnævnte Sletter ere paa Grund af sin sumpige Jordbund saa usunde om Sommeren, at knap noget Menneske kan holde ud at bo der. Anderledes er derimod den kampaniske Slette, der tillige er en af Italiens frugtbareste Egne; her voxer Hvede, Mais og alleslags finere Havevæxter. Hvor prægtigt det end maa være at bo i dette Land, saa er det dog undertiden forbundet med megen Fare, naar det ildsprudende Bjerg Vesuv er i Virksomhed og forvolder store Ødelæggelser. Et saadant ildsprudende Bjerg er der ogsaa paa den italienske Ø Sicilien; det kaldes Ætna og er meget høiere end Vesuv. Her samles en hel Mængde Svovl, som Ætna formodentlig har udkastet af sit Ildsvælg. Af andre

Mærkeligheder ville vi her nævne Marmorbrudene i det nordlige Italien, Silkeavlen, der er betydelig over hele Landet, og Straaflætningen. — Italien var indtil 1859 udstykket i mange Smaariger; men da bleve disse, med Undtagelse af Kirkestaten (Rom) og Venetien, forenede til et Rige, som nu kaldes Kongeriget Italien. Turin ved Po er Hovedstaden; den har et pragtfuldt Slot, snorrette Gader og Silkefabriker. Af andre Byer i Kongeriget ville vi kun nævne Neapel ved Foden af Vesuv og Messina paa Sicilien, der er bekendt for sin Udførsel af Apelsiner og andre Sydfrugter. I Kirkestaten regjerer Paven, som tillige er den katholske Kirkes fornemste Biskop og Overhoved. Han bor i den gamle Stad Rom ved Elven Tiberen. Her er St. Peters Kirken, som er Verdens største og smukkeste Gudshus. Pavens Slot kaldes Vatikanet; det har 11,000 Værelser. — Venetien (den nordøstligste Del af Italien) staar under den østerrigske Keisers Herredømme. Dette Lands fornemste By eller Hovedstad er Venedig; den er bygget paa Holme, har Kanaler istedetfor Gader, og til Førsel bruges Baade eller Gondoler istedetfor Vogne. Som Handelsstad er den meget vigtig.

65

85. Schweiz.

65

Schweiz er omgivet af Frankrige, Tyskland og Italien. Det er et Bjergland med dybe Dale, mange Indsøer og Elve. Hovedfjeldkjeden er Alperne, hvis høieste Dele danne Grændsen mod Italien. Her er Europas høieste Bjergtop Mont Blank, 15,000 Fod høj. Det er besværligt, ja ofte farligt at reise i Schweiz; man kan paa mange Steder kun gaa eller ride; dog findes der ogsaa særdeles gode Kjøreveie. En saadan Kjørevei er i dette Aarhundrede anlagt gennem Fjeldskaret ved Bjerget St. Gotthard. Schweiz's høiere Egne med sine kraftige Græsange bruges om Sommeren til Havnegange for Kvæget, og der bo Hyrderne i Sæterhytter ligesom her hjemme i Norge. Nede i Dalene sysler man ikke alene med Agerbrug, men ogsaa sammesteds med Vinavl. Færdiften er dog den vigtigste Næringsvei og giver Smør og Ost af sjelden Godhed til Udførsel. Haandværksfliden er heller ikke ubetydelig; især forfærdiges i de vestlige Egne gode Uhre. — Alpernes høie Rygge ere bedækkede med store Sne- og Ismasser, hvorfra flere betydelige Elve have sit Udspring. Disse Elve gaa gennem trange dybe Dale, danne mængstedes store Fossefald og falde som oftest ud i en Indsø. Dette er Tilfældet med Rhone, der falder i Genfersøen, gaar igjen ud fra denne og strømmer ind i Frankrige, som I nylig have hørt. Ogsaa med Rhinen er det næsten paa samme Vis. Den gaar gennem Bodensø og danner Rhinfossen, der er omtrent saa stor som Sarpen i Glommen; dens Drøn høres om Natten, naar det er stille, i to Miles Frastand. — Schweiz har ingen særdeles store Byer; de ere omtrent som her i Norge. Bern er Hovedstaden; den saavel som Basel ved Rhinen har et Universitet, og Genf ved Genfersøen har den største Handel.

86. Tyskland.

65

Naar vi overskride Schweiz's Nordgrændse, saa komme vi til Tyskland; det strækker sig fra Adriaterhavet, Italien og Schweiz i Syd til Nordsøen, Danmark og Østersøen mod Nord; i Vest begrændses det af Frankrige, Belgien og Holland, og i Øst af Preussen,

66

Polen og Ungarn. Tyskland er noget større end Frankrige, har i det Mellemste og Sydlige en hel Del Bjerge; men det Nordlige er meget fladt. Alperne, som gjennemstryge Sydtyskland, ere høie og bratte; Bjergene i Mellemtyskland ere derimod meget lavere og mangededs bevoxede med Skov. Af Elve, som gaa gjennem Tyskland, kjende I allerede Rhinen. Foruden denne har vi Elben, der falder i Nordsøen, og Oder, som har sit Udløb i Østersøen. Igjennem Sydtyskland gaar i østlig Retning Donau, hvorom der skal blive talt mere siden. Tyskland har en frugtbar Jordbund, naar undtages, at Nordtysklands Sletter tildels ere noget sandige og tørre. Men trods dette arbeider man her sin Jord saa godt, at man avler en betydelig Mængde Korn, hvorefter en hel Del udføres. Ved Siden af Agerbruget driver man i det Vestlige paa Vinavl, især langs Rhinen. Tyskland har ogsaa en betydelig Bergværksdrift, da Bjergene ere rige paa Metaller, især Sølv og Jern; paa nogle Steder udvindes derogsaa endel Kjøkkensalt, især Kildesalt. Syd- og Mellem-Tyskland har tillige stor Fabrikflid. — Tyskland er udstykket i mange Smaadele, hvorefter enkelte kaldes Kongeriger, andre Hertugdømmer, atter andre Storhertugdømmer osv. Alle disse Stater tilsammen kaldes det tyske Forbund. Til dette Forbund hører ogsaa Preussen og Østerrige, som desuden begge have Besiddelser ogsaa udenfor Tyskland. Til samme Forbund hører ogsaa den danske Konge, fordi han regjerer over Holsten. De største af de øvrige tyske Stater ere: Kongeriget Hannover med Hovedstad af samme Navn, Kongeriget Sachsen med Hovedstaden Dresden, Kongeriget Bayern med Hovedstaden München, Kongeriget Würtemberg med Hovedstaden Stuttgart og Storhertugdømmet Baden med Hovedstaden Karlsruhe. — Iblant Tysklands mange andre Byer ville vi mærke os fire, som kaldes de tyske Fristæder. Disse Byer staa ikke under nogen Konge, men regjeres af nogle Borgere, som Byens Indvaanere selv vælge af sin egen Midte. Den vigtigste af disse Byer er Hamburg ved Elben. Den er Tysklands største Søhandelsstad og handler næsten med alle Verdens Lande. De tre andre Fristæder hede Bremen, Lübeck og Frankfurt am Main, der er Sædet for den tyske Forbundsforsamling.

87. Det preussiske Rige.

66

Preussen er ved mellemliggende Lande delt i to Dele: den østlige og den vestlige. Denne sidste indbefatter de to Provindser: Rhinprovindsen og Vestfalen. I den førstnævnte drives, foruden Dyrkningen af Lin, Hamp og Havesager, ogsaa Vinavl. Den vigtigste By i Rhinprovindsen er Köln, der har en stor og pragtfuld Domkirke. Denne er aldrig bleven færdig; men nu er Bygearbejdet paany optaget. Her er ogsaa Düsseldorf, bekjendt af sin berømte Malerskole, hvor flere af vore egne Kunstnere have faaet sin Dannelse. — I Vestfalen sysler man med Agerbrug, Fædrift og Fabrikdrift, fornemmelig Spinding, Vævning og Forfærdigelse af forskjellige Metalsager. — Til den østlige Del af Preussen høre, foruden de tyske Besiddelser, det egentlige Preussen og Posen. Jordbunden er her tildels sandig og tør, men godt opdyrket; af Korn avles der saa meget, at en hel Del udføres. I det egentlige Preussen har man ogsaa endel Skov. Af Mellemtysklands Bjerge, som grændse til Preussens østlige tyske Besiddelser eller stikke ind i samme, udvindes ogsaa endel Metaller og Salt. Fabrikfliden er betydelig, især Tilvirkningen af Bomuldstøier. — Det preussiske Riges Hovedstad er Berlin; den er en stor, smuk By, som ligger paa en Sandslette. Ved Oder ligger Stettin, en vigtig

67

Søhandelsstad. Mod Øst ligger ved en Arm af Elven Weichsel Danzig, og endda længere i Øst ved Østersøen er Königsberg. Begge sidstnævnte Byer have en stor Udførsel af Kornvarer og Hamp.

88. Østerrige.

67

Den anden store Stat, som bestaar af Lande baade i og udenfor Tyskland, er Keiserdømmet Østerrige. Dets største Besiddelser udenfor Tyskland ere: Venetien, som er omtalt under Italien, samt Ungarn og Galizien, der ligge i Øst og paa de andre Kanter ere omgivne af Preussen, Polen, Rusland og Tyrkiet. Disse to Lande adskilles fra hinanden ved Bjergkjeden Karpaterne, der slynge sig som en Bue omkring Ungarn og ere rigere end andre Bjerge i Europa paa Guld og Sølv. Andre Metaller findes ogsaa; derfor er her ikke liden Bergværksdrift; der gives ogsaa flere Saltgruber. Den vestlige og sydlige Del af Ungarn udgør en stor Slette, hvorigjennem Donau og dens Bielv Theis løber. Denne Slette er paa enkelte Steder tør og træløs, paa andre vaad og sumpig; men største Parten af den er meget frugtbar. De vigtigste Næringsveie ere Fædrift og Vinavl. Hovedstaden i Ungarn er Ofen, der ligger ved Donaus vestlige Bred, og tvertover paa den anden Side er Pest; de staa i Forbindelse med hverandre ved en Kjedefbro. — Galiziens Jordbund er meget bekvem til Græsland og Ager; men Vinranken trives ikke, fordi Veiret her ikke er saa mildt som i Ungarn. Ogsaa i Østerriges tyske Lande avles en Mængde Vin, især i Donaudalen, der af Reisende bliver rost som udmærket smuk. Af andre Næringsveie skal Fabrikfliden være bragt til en ikke ubetydelig Høide, især i de tyske Provindser. I Landskabet Bøhmen ere mange Sundhedsbrønde, som blive stærkt besøgte om Sommeren. — Keiserdømmets Hovedstad er Wien, der ligger ved Donau. Den bestaar af den egentlige Stad, der er omgivet af en Vold, og udenom samme er der ikke mindre end 34 Forstæder. I Landskabet Illyrien ligger Byen Idria, der har et rigt Kviksølvværk, og i Syd ved Adriaterhavet Triest, der har betydelig Handel.

89. Tyrkiet.

68

I Syd for Ungarn ligger Landet Tyrkiet. Det beboes, foruden af flere andre Folk, ogsaa af Tyrkerne eller Osmanerne, som ikke ere Kristne, men bekjende sig til en Tro, som kaldes Islam. Tyrkiet grænses mod Nord til de østerrigske Lande og Rusland, mod Øst til det sorte Hav, mod Syd til Marmorasøen, Middelhavet og Grækenland, mod Vest til den Del af Middelhavet, som heder Adriaterhavet, og til lidt af Østerrige. Igjennem Landet stryge to Bjergkjeder; den ene gaar mod Øst til det sorte Hav og kaldes Balkan; den anden stryger mod Syd og ind i Grækenland og heder derfor de græske Bjerge. Hældningen fra Balkan mod Nord til Bredden af Donau er en jevnt skraanende Slette. De Egne paa Nordsiden af Donau, som tilhøre Tyrkiet, ere ogsaa meget flade, men tildels tørre og træløse. I Syd for Balkan er Landet bjergfuldt med en Del kortere og længere Dalfører. Bjergene ere rige paa Metaller; men man gjør saa godt som ingen Brug af dem, det vil sige, der er næsten ingen Bergværksdrift. Ogsaa Agerbruget er meget forsømt; dog avles paa Grund af Jordens naturlige Frugtbarhed ikke ubetydeligt af Hvede, Mais og Ris, endog til Udførsel, ligesaa af Bomuld og Tobak. I enkelte Egne sysler man ogsaa

med Dyrkningen af Vin og med Silkeavl, der er meget betydelig. Af Husdyr har man fedhalede Faar med en silkeagtig Uld, som er en vigtig Udførselsartikel. Tyrkiets Hovedstad heder Konstantinopel; den er omgivet af en tredobbelt Mur, har over 400 Moskeer (tyrkiske Gudshuse) og 30 kristne Kirker, en god Havn og megen Handel. Men Rigets vigtigste Handelsstad er Saloniki; det er den samme By som det gamle Thessalonika, der er bekjendt af Apostelen Paulus's Historie. Byen Belgrad ved Donau har ogsaa megen Handel.

90. Grækenland.

68

Tyrkernes Naboland paa Sydsiden er Grækenland, som ellers rundtomkring er omgivet af Middelhavet. Det er næsten saa stort som Danmark, men har ikke saa mange Indbyggere. Naturen har delt det i to Dele, nemlig Livadien, nærmest mod Tyrkiet, og Halvøen Morea. De ovenfor omtalte græske Bjerge gaa i sydlig Retning gennem hele Grækenland til dets sydligste Spids Matapan. Imellem de Fjeldrygge, som den nævnte Bjergkjede udsender paa begge Sider, er der mange yndige Dale, hvis Jordbund er frugtbar, men slet dyrket. Saaledes drives f. Ex. Agerbruget med saa liden Omhu, at der ikke engang avles Korn nok til Befolkningens Behov. Derimod lægge Grækerne sig meget efter Vinavlen, og de smaa Druer, hvis Bær tørres til de saakaldte Korinther, er Landets vigtigste Udførselsartikel. Med Fædrift sysler man ogsaa, især i Bjergegnene, ligesaa med Silkeavl og Fiskeri. Grækenland har ligesom vort Fædreland ingen videre store Byer; den største er Athen, der er Rigets Hovedstad og har mange mærkværdige Levninger af Bygninger fra gamle Grækenlands Velmagtsdage. Paa Jordtangen, som forener Halvøen Morea med Livadien, ligger Byen Korinth, der er bekjendt af Apostelen Paulus's Historie; den udfører de nylig nævnte Korinther, der formodentlig have faaet sit Navn efter Byen. Langs med Grækenlands Vestkyst ligger nogle Øer, som kaldes de ioniske Øer. De ere syv i Tallet og udgjøre tilsammen en Fristat. Disse Øers Jordbund er bjergig; men Veiret er saa mildt, at Roser og Nelliker blomstre ude om Vinteren.

69

91. Rusland.

69

Nu har vi reist næsten hele Europa rundt; kun dets østlige Del er endnu ubefaret af os. Her ligger Europas største Keiserdømme, Rusland, der strækker sig fra det sorte Hav til Nordishavet og fra Østersøen til Uralbjergene. Naar man undtager disse Grændsebjerge, saa er Rusland en eneste stor Slette, hvis Jordbund dog er meget forskjellig. Strækningen langs med Nordishavet bestaar kun af Myr. Lidt længere inde i Landet er der uhyre Skove og Græsgange. Her er Skovdriften en vigtig Næringsvei, og ved Siden deraf drives Linavl i stor Udstrækning, samt Jagt og Fiskeri. Blandt flere Elve, som rinde mod Nord gennem denne Strækning, er der en, som heder Dvina; den falder i en Bugt af Nordishavet, der kaldes det hvide Hav. Ved dens Udløb ligger Byen Archangel, som driver en meget livlig Handel baade tillands og tilvands. I Syd for det hvide Hav ligger Onega og Ladoga, som ere Europas største Indsøer. De have sit Udløb gennem Elven Neva i den store Vig af Østersøen, som kaldes den finske Bugt. Ved Nevas Munding ligger Ruslands Hovedstad St. Petersburg, som er en af Europas smukkeste Byer og har

stor Søhandel. — Keiserdømmets vestlige Dele, som grændse til Preussen, have ogsaa tildels en myragtig Jordbund, og her findes Europas største Myr, der er 60 Mile lang. I Øst for denne Myr løber mod Syd en Elv, som heder Dnjepr og falder i det sorte Hav. Den kommer fra nogle Høider, som kaldes Valdaihøiderne. Her udspringe tillige to andre Elve, en, som gaar mod Vest, og en, som gaar i Øst. Den første kaldes Duna og falder i Østersøen. Ved dens Munding ligger Søstaden Riga. Den anden heder Volga og falder, efter at have bøiet sig i sydlig Retning, ud i det kaspiske Hav; den er seilbar næsten lige til sit Udspring og rig paa Fisk. Ikke langt fra Volga, omtrent midt paa den store russiske Slette, ligger Byen Moskau, der i gamle Dage var Rigets Hovedstad og nu er overmaade vigtig for Handelen i det Indre af Landet. Rundt omkring denne By er der uhyre store Strækninger med megen frugtbar Jordbund. Her sysler man med Kornavl og Dyrkning af Hamp som de vigtigste Næringsveje. I de sydligere Strøg af disse Vidder driver man en ikke ubetydelig Kvægavl ved Siden af de nævnte Næringsveje. — I det sydlige Rusland gaar langs med det sorte Hav et Strøg, som kaldes de russiske Stepper. Dette har en meget tynd Madjord og under samme en haard, kold Ler, som ingen Væxtrod kan trænge sig ned i. Derfor voxer her ingen Træer, men kun et høit tyndt Græs, som af Mangel paa Vand visner bort, naar det lider noget ud paa Sommeren. Før end dette sker, finde her utallige Flokke af Heste og Kvæg en rigelig Næring. Derfor er Kreaturstellet Beboernes vigtigste Næringsvei, som her drives i stor Maalestok og afgiver en Mængde Talg til Udførsel. I Steppernes saltholdige Strøg vindes ogsaa en Mængde Salt, og betydeligt Fiskeri drives især i Elven Volga.

92. Asia.

70

Naar vi paa de russiske Sletter fortsætte vor Vandring mod Øst til og forbi Nordenden af Jordens største Indsø, det kaspiske Hav, saa befinde vi os i den Verdensdel, som heder Asia, der er omtrent fire Gange større end Europa og den største af alle 5 Verdensdele. Den grændser mod Nord til Nordishavet, mod Øst til det stille Hav, mod Syd til det indiske Hav og mod Vest til det røde Hav, Afrika, Middelhavet, det sorte Hav og Europa, hvor Uralbjergene danne Grænsen lige fra Nordishavet til det kaspiske Hav. Disse Bjerge ere rige paa Guld, Sølv, Platina og andre Metaller, og der findes, især paa Asias Side, mange Bergværker, som ere russisk Eiendom. — Det nordlige Asia er en uhyre stor Slette, som kaldes Sibirien. Slettens nordligste Dele langs med Nordishavet ere kun tilfrosne Moser og Myr. Længere inde i Landet er Veiret noget mildere, saa der om Sommeren voxer en hel Del Græs og paa enkelte Steder ogsaa noget Korn. — Sibirien staar under det russiske Herredømme, og den russiske Keiser pleier at sende Forbrydere og andre, som ere faldne i Unaade, derhen, hvor de da maa arbeide i Bergværkerne, eller sættes til at opdyrke Jorden eller til at tjene som Slaver eller Livegne. Igjennem Sibirien løber der tre Elve, som falde i Nordishavet; den længste af disse heder Ob. — I Lille Asia, en Halvø, som ligger imellem Middelhavet og det sorte Hav, begynder en Række af Bjergkjeder, som strækker sig mod Øst gjennem hele Asia. I det Indre deler den sig i flere Grene, hvoraf den nordligste kaldes Altaibjergene og stryger lige til det stille Hav; den sydligste, der gaar i sydøstlig Retning, heder Himalaya, og her ere Jordens høieste Bjerge, bedækkede med Sne og Is hele Aaret. Paa Nordsiden af Himalaya ligger Tibet, der er Jordens høieste Land, hvor Vinteren er lang og kold, men Sommeren saa mild, at

Vindruerne modnes nede i Dalene. I Nord for dette Høiland strækker sig fra Vest til Øst en Ørken, som heder Gobi; den er 300 Mile lang og 100 Mile bred. I Asia findes mange saadanne Ørkener, det vil sige, øde, ufrugtbare Strækninger, som kun ere bedækkede med Sand og Sten; men Gobi er den største af dem alle. Hældningen af Tibet mod Øst gaar over til det chinesiske Lavland, igjennem hvilket Elvene Jantse-Kiang og Hoangho løbe og udmunde i det stille Hav. China er Jordens største og folkerigeste Land. Her voxer Theen, som er Landets vigtigste Udførselsvare. Chinas Hovedstad er Peking, og en af dets vigtigste Søhandelssteder er Canton, der bliver besøgt af mange europæiske Skibe hvert Aar. Paa Sydsiden af Himalaya ligger Ostindien, der bestaar af to store Halvøer: Forindien og Bagindien; den sidste ligger mod Øst nærmest China. Mellem disse Halvøer skjærer fra det indiske Hav en Bugt, som kaldes den bengalske Bugt, hvori Elven Ganges, der gaar gennem Forindien, har sit Udløb. Englænderne have meget store Besiddelser paa denne Halvø, der er rig paa Ris, Sukker, Bomuld, Palmetræer m. m. Her ere mange og store Byer, hvoraf den vigtigste er Kalkutta ved Udløbet af Ganges. Den er Hovedstaden for de engelske Besiddelser og driver megen Handel. — I Vest for Forindien have vi Persien, som er omgivet af Bjerger, med en Vidde af Ørkener i Midten. I Bjergetegnene og ved Kysterne er det meget frugtbart; her voxer Figener, Citroner, m. m. I Havet paa Vestsiden fiskes ægte Perler. — Vest for Persien ligger Halvøen Arabien, der ogsaa bestaar af Ørkener, omkrandsede af Bjerger, og en smal Kystrand, hvor der tildels baade er smukt og frugtbart. Herfra faar man god Kaffe, Dadler, Olie, Balsam m. m. Araberne have udmærkede Heste. I dette Land ligger Bjerget Sinai, hvor Jøderne modtog Loven af Gud. — I Nordøst for Arabien have vi Sletlandet Mesopotamien. Her løbe to Elve, Eufrat og Tigris, som begge falde i den persiske Bugt. Ved Eufrat ligge Ruinerne af det gamle Babylon og ved Tigris af Ninive, Byer, som i vist allerede kjende af Bibelhistorien. Endel af Mesopotamien bestaar af træløse Stepper; men den sydlige, lavere Del er meget frugtbart; her gives mange Landsbyer, prægtige Palmelunde, og der drives et godt Agerbrug. I Syd for Lilleasia ligge langs med Middelhavet Syrien og Jødeland, hvortil der for os som Kristne knytte sig mange hellige Minder. Disse tre sidstnævnte Lande tilligemed Mesopotamien staa under den tyrkiske Keiser og kaldes derfor det asiatiske Tyrki. Den vigtigste By i Lilleasia er Smyrna, hvor mange europæiske Kjøbmænd bo og drive Handel.

71

93. Afrika.

71

Den Verdensdel, I nu skal høre lidt om, er Afrika, der i Øst hænger sammen med Asia ved Jordtangen Suez og forøvrigt er omgivet af det indiske Hav, Atlanterhavet og Middelhavet. Denne Jorddel er mindre end Asia, men meget større end Europa. Det første Land, som man her betræder, naar man kommer østenfra over Suez, er Ægypten, som i vist allerede kjende af Bibelhistorien. Det er et meget lavt Land, især den Del af samme, som ligger mod Nord nærmest Middelhavet. Langt i Syd for Ægypten er der nogle høie Bjerger, som kaldes de abyssiniske Alper. Her udspringer en Elv, som heder Nilen; den rinder mod Nord gennem Nubien og falder i Ægypten ud i Middelhavet. Hvert Aar i Juli og August, naar Sneen tør op paa hine Bjerger, stiger Nilen over sine Bredder til stor Velsignelse for Ægypten; thi det Dynd, som Vandet fører med sig og lægger tilbage, naar det falder ud igjen, gjør Jordbunden overmaade frugtbart. Derfor avles her en

72

Mængde Bomuld og Hvede, hvoraf noget ogsaa udføres. Landets Frembringelser af Stenriget er især Alabast og Marmor. Ægyptens største By og Hovedstad er Kairo ved Nilen. Alexandria ved Middelhavet er den By, som driver den største Handel med Europa; derfor bo her mange rige europæiske Kjøbmænd. — Strækningen i Vest for Ægypten langs med hele Middelhavet kaldes Barbariet; det indbefatter den nordlige Hældning af Atlasbjergene og en smal Kystrand. Jordbunden er meget frugtbar og bærer Korn og Sydfrugter. Omtrent i Midten af dette Strøg ligger Landskabet Algier, som tilhører Franskændene. — I Syd for Atlasbjergene ligger Ørkenen Sahara. Den er omtrent saa stor som halve Europa og strækker sig fra Ægypten til Atlanterhavet i en Længde af 700 Mile og er over 170 Mile bred. I Saharas nordlige Strøg bedække tildels tykke Saltskorper Jordbunden. Tillige findes hist og her grønne Sletter, som kaldes Oaser, hvor der findes Vand. De større af disse Oaser ere beboede og opdyrkede; her finder man Palmetræer, Kornagre og Landsbyer, hvis Indbyggere ogsaa beskjeftige sig med Jagt, Fædrift og Handel. Paa de ubeboede Oaser græsse store Flokke af Kameler. Oaserne tjene ogsaa de reisende Handelsselskaber, der paa sine Kameler fare igjennem Ørkenen, til Hvilesteder, hvor de forsyne sig med Vand. Udsættes et saadant Reiseselskab for Ørkenens farlige Vinde, sætte som oftest baade Folk og Dyr Livet til. Landene i Syd for Sahara i det Indre af Mellem- og Sydafrika, kjender man endnu meget lidet til, fordi det er saa vanskeligt at reise der for Varmens Skyld og for de vilde Mennesker og Dyr. De fleste, som have prøvet derpaa, ere enten døde i Ørkenen eller ere blevne dræbte af Indbyggerne. Paa Vestsiden langs Atlanterhavet ligge Landene Senegambien og øvre og nedre Guinea. En stor Havbugt, som har samme Navn, gaar ind her. Saavel øvre som nedre Guinea er egentlig Hældningen af en Række Bjerger, som stryge langs Atlanterhavet dels i nærmere og dels i fjernere Afstand fra samme. I disse Lande forekomme forskjellige Slags Palmetræer, af hvis Frugt Beboerne faa en Olje, som nyttes paa samme Maade som Smøret hos os. Guineas indfødte Befolkning er de sorte Mennesker, som kaldes Negre. Indtil den senere Tid er mange hundrede Tusinder af disse stakkers Mennesker blevne solgte som Fæ over til Amerika, hvor de bruges enten som Lastdyr eller til at arbeide i Sukker- og Bomuldshaverne. Denne Handel er nu forbudt, men drives dog i Smug. Engelske Krigsskibe opkapre undertiden saadanne Slaveskibe, befri de Negre, de finde paa samme, og lade dem bosætte sig i Sierra Leone, et Stykke Land, som Englænderne eie i øvre Guinea. Et saadant Fristed for frigivne Negre fra Nordamerika har ogsaa et amerikansk Missionsselskab anlagt der; det heder Liberia. — Negrene ere i Almindelighed meget raa og uvidende; men i det Indre af øvre Guinea bor en Stamme, som staar langt over de andre i Dannelsen. De dyrke sin Jord med megen Flid og Omhu, have dygtige Smede iblandt sig og væve Bomulds- og Silketøier, der ikke alene udmærke sig ved sin Godhed, men især ved sine smukke Farver. — Som vi kan se paa Verdenskartet, spidser Afrika af mod Syd, og paa denne Spids ligger Kaplandet, som er engelsk Eiendom. Det er et Bjergland, men ogsaa frugtbart, saa der avles baade Hvede og Vin til Udførsel. Her drives ogsaa en betydelig Faareavl, som forsyner de engelske Klædefabriker med Uld. Landets eneste By er Kapstaden, der ligger ved det gode Haabs Forbjerg. En Mængde Skibe, som ere paa Reisen enten til eller fra Ostindien, løbe ind her, for at indtage Vand og andre Forfriskningsmidler. Jevnsides med Kaplandet ligger paa Østsiden Natalkolonien, som ogsaa tilhører Englænderne, og i Nord for samme er Zululandet. — Førend vi nu forlade Afrika, vil vi af Øer mærke os Madeira, hvorfra vi faa

73

den bekjendte Madeiravin, og St. Helena, begge i Atlanterhavet, samt Madagaskar i det indiske Hav. Den er en af Jordens største Øer og udgjør et eneste Kongerige.

94. Amerika er den Verdensdel, som I nu skal høre et og andet om. Den ligger i Vest for Europa og Afrika paa den anden Side af Atlanterhavet, er lidt mindre end Asia, men meget større end vor Verdensdel. Omtrent ved Midten af Amerika gaar fra Atlanterhavet en Bugt ind mod Vest, som kaldes Antillerhavet. Dette Hav deler Verdensdelen i to Dele: Nordamerika og Sydamerika, hvilke hænge sammen ved Jordtangen Panama, som kun er 6 Mil bred. Sydenden af Amerika gaar endnu spidsere ud i Havet end Afrika. Her begynder en Bjergkjede, som gaar langs Vestkysten gjennem den hele Verdensdel til dens nordvestlige Hjørne; den heder Andesbjergene og er 2000 Mile lang. I Sydamerika er denne Bjergkjede høiest og danner nogle Høilande, som jeg vil beskrive lidt nærmere. Det Sydligste af disse Lande er Chili. Det er et smalt Kystland, 300 Mile langt, paa Vestsiden af Bjergkjeden langs med det stille Hav. Landet er rigt paa Metaller, især Sølv, hvoraf der udvindes en betydelig Mængde hvert Aar. Dernæst er Agerbruget Befolkningens vigtigste Næringsvei og Hvede det vigtigste Brødkorn. Ligeover for Chili paa Østsiden af Andesbjergene ligger en stor Slette, som man kalder Pampas, og i Syd for denne Landet Patagonien. Pampas er bevoxet med høit Græs. Store Flokke af vilde Heste og vildt Kvæg finde her rigelig Næring, og der er en saadan Overflødighed af Kjød, at man til ferskt Kjød spiser tørret Kjød istedetfor Brød. Igjennem denne Slette løber La-Plata Elven, som falder i Atlanterhavet. Nordøst for La-Plata Elvens Slette have vi Keiserdømmet Brasilien. Det er et stort Land; men Menneskernes Antal er meget lidet. Det Sydøstlige er bjergfuldt, det Nordlige derimod en stor Slette, hvorigjennem Jordens største Elv, Amazonfloden, rinder. Paa begge Sider af denne Elv er der uhyre store Skove, hvor Træer og Buskvæxter staa saa tætte sammen, at det er umuligt at komme frem. De er kun Opholdssted for allehaande vilde Dyr. I Brasiliens beboede Strøg avles Sukker, Bomuld, Kaffe, Ris og Tobak. Keiserdømmets Hovedstad er Rio Janeiro med god Havn. I Vest for Brasilien ligge Sydamerikas høieste Lande Bolivia og Peru, der begge ere rige paa Guld og Sølv. Fra Peru ere Poteterne først komne, som nu ere et saa vigtigt Fødemiddel for mangfoldige Landes Beboere. Sydamerikas nordligste Strøg kaldes med et Navn Kolumbia, hvoraf det Vestlige er opfyldt med Bjerge, men det Østlige danner en Slette, hvorigjennem Elven Orinoko løber i Atlanterhavet. Naar der falder meget Regn, saa staa denne Slette under Vand, og Folkene der maa da bo oppe i Træerne. Bagefter voxer Græsset saa høit som Mennesker, og nu vrimler her af vilde Dyr i Tusindvis; men snart bliver Heden saa stærk, at Vandet tørres bort, og Græsset visner; da er Dyrene nærvæd at omkomme, og Slinger og Krokodiller ligge i Dvale i det størknede Dynd, til den Tid kommer, at det begynder at regne igjen. I Kolumbias Bjerge findes blandt andre Metaller ogsaa Platina. Af Væxter trives Bomuldsbusken her fortræffeligt.

Vi befinde os nu saa langt nord som ved Panamaeidet og gaa herfra over til Nordamerika. Det første Land, som vi her komme til, er Mellemamerika, og det nordenfor er Mexiko. Begge disse Lande ere meget lige, dog med den Forskjel, at Bjergene ere høiere i det sidste, ligesom der ogsaa ere mange Ildbjerge. Begge Lande ere meget udsatte for Jordskjælv; derfor bygger man i Mellemamerika Husene meget lave, for at de ikke saa let skulle styrte sammen. Bjergene ere rige paa Guld og Sølv, og af Væxter findes her mange Slags. I Øst og Nord for Mexiko have vi de saakaldte forenede Stater, der ere 34 i Tallet og tilsammen næsten saa store som hele Europa. Det Vestlige af denne Strækning er bjergfuld og ufrugtbar, men rig paa Guld, især i Kalifornien. Det Midterste

derimod bestaar af store Sletter, hvorigjennem Elven Mississippi rinder og udmunder i den Del af Antillerhavet, som kaldes den mexikanske Bugt. Sletterne paa Vestsiden af denne Elv ere bevoxede med Græs, paa Østsiden med Skov, hvor Træerne staa saa tætte, at man ikke kan trænge sig frem mellem dem. Skovene vrimle af Vildt, og paa Græssletterne opholde sig store Flokke af vilde Heste, Oxer og Bøfler. Den østlige Del af de forenede Stater ligetil Atlanterhavet er ogsaa frugtbar og godt dyrket. I de nordlige Stater er Hvede og Mais de vigtigste Kornsorter; i de sydlige dyrker man derimod mest Bomuld, Tobak og Ris. De forenede Staters største By er Ny-York ved Atlanterhavet. Den har mange Fabriker og Handel med alle Verdensdele. Ingen Time af Dagen hængaar her, uden at 20—30 Dampskibe komme og afgaa. Her lande ogsaa mange af vore Landsmænd, som vil søge sig et nyt Hjem i denne Verdensdel. Af andre Byer skal vi kun mærke os Washington, der er Hovedstaden, og Ny-Orleans (Orlins) ved Udløbet af Mississippi. Den er en rig Handelsstad, og Halvparten af dens Befolkning er Slaver. — Paa Nordgrændsen af de forenede Stater ligge fem Indsøer, hvoraf den største heder Øvresø, og den mindste, Ontariosø, er over 10 Gange større end Mjøsen, den største Indsø hos os. I Elven, som falder i Ontariosø, er Verdens vandrigeste Fos, Niagara, der er omtrent 150 Fod høi og 3,000 Fod bred. Afløbet for disse fem Indsøer, der kaldes de kanadiske Indsøer, er Lorenzelve, der falder i en Bugt af Atlanterhavet, som har samme Navn. — I Nord herfor strækker sig fra Atlanterhavet til det stille Hav, og fra de forenede Stater til Nordishavet de britiske Besiddelser, hvoraf de østlige langs med hine Indsøer have frugtbar Jordbund, saa Agerbruget her ved Siden af Skovdriften er den vigtigste Næringsvei. De øvrige uhyre Strækninger af de engelske Besiddelser ere meget ufrugtbare og beboes især af Indianere, Amerikas oprindelige Beboere, som ernære sig ved Jagt og Fiskeri. Oppe ved Nordishavet bor ogsaa et andet Folkefærd, som kaldes Eskimoer. Den Fordel, Englænderne har af disse Egne, er, at de tilbytte sig af Beboerne en Mængde Pelsværksvarer¹). Det samme gjøre ogsaa Russerne i sine Besiddelser, der udgjøre det nordvestlige Hjørne af Nordamerika. — I Nordøst for de engelske Besiddelser ligger paa den anden Side af Baffinsbugten det kolde og ufrugtbare Grønland, hvor Danmark har nogle Besiddelser. Befolkningen er for det meste Eskimoer. — I Antillerhavet ligger en Mængde større og mindre Øer, som tilsammen kaldes Vestindien. De største af dem hede Kuba, Haiti, Jamaika og Portoriko. De ere bjergfulde og frugtbare, men ofte udsatte for frygtelige Storme. Her voxer Sukkerrøret, Ris, Kaffe, Tobak og Bomuld. England, Spanien, Frankrige, Danmark, Sverige og Holland have her Besiddelser.

75

95. Australia.

75

Denne Verdensdel bestaar af et Fastland, Ny-Holland, i Sydøst for Asia, og af en Mængde større og mindre Øer, der ligge spredte flokkevis i det indiske Hav. — Næsten hele Kysten af Ny-Holland er lav og frugtbar. Længere inde i Landet ere lave Bjerge og frugtbare Dale. I Bjergene findes Stenkul og Guld, hvorfor ogsaa mange Europæere have reist did, for at opgrave Guld. Det Indre af Landet er endnu næsten ubekjendt. Elvene ere ikke store og løbe gennem lave Sletter, saa de brede sig ud til Indsøer, naar det regner. Den største er Svanefloden. Englænderne ere i Besiddelse af næsten hele Østkysten. De begyndte først at sende Forbrydere derhen; men siden have ogsaa mange andre reist

76

derover, saa nu ere store Strækninger opdyrkede. Hovedstaden her heder Sidney, der er næsten som en europæisk By. Til Øen Van Diemens Land i Syd for Ny-Holland pleie Englænderne nu at sende sine Forbrydere. Den er skovrig og frugtbar, saa der dyrkes saa meget Korn, at Hvede sendes derfra til England. I Nord for Øen Ny-Holland er Øen Ny-Guinea. Den er endnu lidet bekjendt, fordi Øens indfødte Befolkning er saa vild, at den ikke taaler Fremmede iblandt sig. Ny-Zeeland, i Øst for Australias Fastland, er to bjergfulde Øer, adskilte ved et smalt Stræde. De beboes af saakaldte Malaier, som ere meget krigerske og meget vilde. Dog have de nu aflagt meget af sin Vildhed, siden de kom under engelsk Herredømme, og de fleste af dem have ladet sig kristne. — Australias mindre Øer ere dels høie, dels lave. De lave fremkomme derved, at Koraller, som vi siden skulle tale om, voxer op over Havets Overflade; her samler sig da Dynd, som Havet opkaster. Naar saa forskjelligt Slags Frø flyver derhen, voxer det op, og lidt efter lidt bliver Øen tør og beboelig. Paa disse Øer har man ikke fundet andre Landdyr end Svin og Rotter, men derimod en Overflødighed af Væxter, som Brødfrugttræer, Kokuspalmer og Sukkerrør, som Indbyggerne ikke forstaa at lave Sukker af, men give Børnene til at tygge paa. — Langt mod Nordøst for Ny-Holland er en Flok Øer, som heder Sandwichs-Øerne. Her ere høie Bjerge og deriblandt ogsaa Ildbjerge. Den største af Øerne har Navnet Hawaii. Disse Øers Beboere ere godmodige. Mange af dem have antaget Kristendommen og i sin Levemaade indrettet sig paa europæisk Vis. Mange ere ogsaa ivrige i at lære at læse og skrive; men de fleste holde dog mest af at ligge paa Maven og dovne sig i sine lave Hytter. I andre Henseender have de ogsaa vanskeligt for at glemme sin gamle Levemaade. Saaledes kan man nok faa se, at Damer i fuld Pynt uden videre springe i Vandet for at svømme. Sandwichs-Øerne blive besøgte af mange europæiske Skibe. — Langt i Syd for disse Øer ligge Venskabs-Øerne og Selskabs-Øerne. Her har ogsaa Kristendommen faaet Indgang. Beboerne ere godmodige og gjæstfri og holde meget af Musik og Dands.

1) Hovedstaden i de engelske Besiddelser er Qvebek ved Lorenz-Elven; den driver betydelig Handel og er Landingsstedet for de fleste af de norske Udvandrere.

FJERDE AFDELING.

KIRKEN.

77

96. Vort rette Hjem.

Vi have hidtil talt om vort jordiske Hjem. Dertil kan vi regne baade vore Forældres Hus, vore Fædres Land og endelig den hele Jord; thi Jorden er vor Bolig, saalænge vi vandre hernede. Men vi have ogsaa et himmelsk Hjem, og dette er vort evige og derfor ogsaa vort rette Hjem. Vistnok kunne vi ikke se dette Hjem, saa længe vi ere her paa Jorden; alligevel kunne vi derom faa at vide, hvad vi behøve, fordi Gud selv har aabenbaret os det i sit Ord. Dette Ord have vi i Bibelen eller den hellige Skrift. De Mænd, som have skrevet den, have skrevet saaledes, som Guds Aand selv indgav dem det; vi skjønne deraf, hvor fornøden denne Bog er for os. — Men ogsaa her paa Jorden kunne vi siges at have et himmelsk Hjem. Gud har nemlig stiftet sin hellige Kirke, hvor just alt det findes, som kan gjøre os skikkede til at komme i Himmelen. Alle de, som i Sandhed tilhøre denne Kirke, udgjøre ligesom en stor Familie, hvori Gud er Husfaderen og alle Kirkens Medlemmer hverandres Brødre og Søstre. Denne Kirke var vel i Begyndelsen liden; men nu har den udbredt sig over den hele Jord, om end langt fra alle Mennesker endnu ere bleve Lemmer af den. Der gives endnu mange, som tro paa fremmede Guder (Afguder), og disse kaldes Hedninger. Andre tro vel paa en Gud, men tro saa vrangt om ham, at det bliver bare Hedningetro, og til dette Slags høre Mohamedanerne og Mormonerne; begge disse lære rent forfærdelige Ting baade om Gud og Mennesker. Atter andre tro vel paa den eneste sande Gud, men ikke paa hans Søn Jesus Christus; saaledes er det med Jøderne. Man regner gjerne, at der nu for Tiden findes 1000 Millioner Mennesker paa Jorden, af hvilke omtrent de tre hundrede ere kristnede. Det kunde saaledes synes, at det maatte vare længe, før Herrens Villie opfyldes, at der skal blive en Hjord og en Hyrde. Men, at det dog engang skal blive saa, have vi Herrens Ord for, og Tiden dertil kan gjerne være nærmere, end nogen tænker. Saa meget se vi, at det mere og mere opfyldes, hvad Herren sagde i sin Lignelse: „Himmeriges Rige lignes med et Sennepskorn, som et Menneske tog og saaede i sin Ager. Det er mindre end al anden Sæd; men, naar det voxer op, er det større end Madurterne og bliver et Træ, saa at Himmels Fugle komme og bygge Rede i dets Grene.“ — Hvor mange Menneskesjele finde ikke allerede nu Ly under Kristendommens velsignede Træ!

78

78

97. Kirkeaaet med Salme.

Vi kalde Kirken den kristne Kirke. Alt, hvad der siges og gøres i Kirken, sigter til ved den Helligaands Hjælp at gøre os delagtige i den Frelse, som Gudfader fra Evighed har tiltænkt os, og som i Tidens Fylde hans Søn, vor Herre Jesus Christus, har erhvervet os. Christi Liv og Gjerning forkyndes i Ordet; hans Hjælp paakaldes i Bønnen; hans Pris udsjundes i Salmen, og hans Naade modtages i de hellige Sakramenter, Daaben og Nadveren. Især bliver Jesu Christi Liv og Gjerning hvert Aar paany gennemgaaet og betragtet i de hellige Evangelier, som hver Søndag i Kirken blive oplæste og forklarede i Prædikenen. Disse Evangelier tilligemed Epistlerne — eller Stykker af de hellige Apostlers Breve — kaldes Søndagstexterne, og den Tid, som medgaar til deres Læsning og Betragtning i Kirken, kalde vi et Kirkeaar. Dette begynder og slutter ikke paa samme Tid som det almindelige eller borgerlige Aar; det retter sig derimod efter Begivenhederne i Herrens jordiske Liv og begynder derfor med hans Fødsel. Denne ihukomme vi, som alle ved, i den hellige Julefest, som vi have sat til 25de December. Vort Kirkeaar skulde altsaa egentlig begynde med Julefesten; men, da det er fornødent, at vi forberede os til Betragtningen af en saa vigtig Begivenhed, er der bestemt fire Søndage forud til en saadan Beredelse. Disse Søndage kaldes Adventssøndage, fordi der da forkyndes os om Herrens Advent eller Komme til Verden, baade til Frelse og til Dom. Med første Søndag i Advent eller den fjerde Søndag før Jul begynde vi da vort Kirkeaar. Evangeliet handler om Herrens Indtog i Jerusalem, og med Hjertensglæde synger Menigheden:

1. Gjør Døren høi, gjør Porten vid! Den Ærens Konge kommer hid. Han hersker over alle Land Og er al Verdens Frelsermand.
2. Retfærdig kommer han herved Og bringer Liv og Salighed; Sagtmodig er med Hjælp han nær; Barmhjertighed hans Septer er.
3. Han os bebuder Glædens Aar; Vor Nød ved ham en Ende faar; Derfor af Stemmer uden Tal En Frydesang ham møde skal.
4. O, salig er den Stad forvist, Hvis Konge er den Herre Christ! Og vel det Hjerte, Sjel og Sind, Hvor denne Konge drager ind!
5. Han bringer Fred og Glæde med, Som skinner i det mørke Sted; Som Glædens Sol han lyse maa Udi vort Hjertes dunkle Vraa.
6. Jeg Hjertets Dør vil aabne dig! O Jesu, drag du ind til mig! Ja ved din Naade lad det ske, At jeg din Venlighed maa se!
7. O, ved din Helligaand os led Paa Veien frem til Salighed, At her vi dig lovsynge maa, Indtil vi frelste for dig staa!

98. Julefesten.

Naar Adventen eller Beredelsestiden er forbi, kommer den første af Kirkens tre store Høitider. Den regnes fra Juleaften, den 24de December, ligetil Helligtrekongersdag, den 6te Januar; ja sommesteds, især paa Landet, regnes den ligetil 13de Januar, som derfor kaldes Tyvendedag-Jul. Som Kirkefest varer den nu kun i to Dage, fordum i tre. Mange skulde der vel ikke være iblandt os, som ikke kjende Evangelierne for disse Dage. — Inderlig kjær er os denne Fest; især glæde alle fromme Børn sig meget til den. Allerede Juleaften er jo Julebordet dækket, og i mangt et Hus staar det herlige Juletræ pyntet med de bedste Gaver, som Fader og Moder kunne give sine Børn. De sige gjerne, at disse Gaver til de Smaa komme fra Jesus, som selv var et lidet og fattigt Barn i denne Tid. Sandt er det ogsaa, at alle gode Gaver komme fra ham. Men især kunne baade Smaa og Store være visse paa, at de bedste Gaver, Glæde og Fred i Hjertet, komme fra ham til alle, som han kjender for sine Venner og Disciple. — Mange herlige Julesalmer eie vi; det er ogsaa en vakker Skik, at Forældre lade sine Børn lære flere af disse udenad og lade dem læse eller synge Salmerne den hellige Juleaften eller Julemorgen. Men deiligst og opbyggeligst er det dog, naar hele Menigheden i Guds Hus synger af ganske Hjerte:

Et Barn er født i Betlehem,
Thi glæder sig Jerusalem;
Halleluja, Halleluja!

99. En Julesalme.

1. Et Barn er født i Betlehem, I Betlehem; Thi glæder sig Jerusalem. Halleluja, Halleluja!
2. En fattig Jomfru sad i Løn, Hun sad i Løn Og fødte Himlens Kongesøn. Halleluja, Halleluja!
3. Han lagdes i et Krybberum, Et Krybberum; Guds Engle sang med Fryd derom. Halleluja, Halleluja!
4. Og Østens Vise ofred der, De ofred der Guld, Røgelse og Myrrha skjer. Halleluja, Halleluja!
5. Forvunden er nu al vor Nød, Er al vor Nød; Os er idag en Frelser fød. Halleluja, Halleluja!
6. Guds kjære Børn vi blev paany, Vi blev paany, Skal holde Jul i Himmelby. Halleluja, Halleluja!
7. Paa Stjerneteppe lyseblaa, De lyseblaa, Skal glade vi til Kirke gaa. Halleluja, Halleluja!

8. Guds Engle der os lære brat, Os lære brat At sjunge,
som de sang i Nat. Halleluja, Halleluja!

9. Da vorde Engle vi som de, Ja vi som de; Guds milde 80
Ansigt skal vi se. Halleluja, Halleluja!

10. Ham være Pris til evig Tid, Til evig Tid, Vor Frelser
bold og Broder blid! Halleluja, Halleluja!

100. En anden Julesalme.

80

1. „Fra Himlen høit vi komme her Med Nyt til alle fjern og
nær; Godt Bud vi bringe; hører til, Mens nu derom vi sjunge vil.

2. Idag er eder født en Søn Udaf en Jomfru ren og skjøn,
Et lidet Barn saa fav'r og fin, Til Fryd og Glæde for hvert Sind.

3. Det er den Herre Christ, vor Gud, Som eder frir af Trængsel
ud: Han være vil en Frelsermand Og løse alle Syndens Baand.

4. Saa mærker eder Tegnet ret, En Stald, en Krybbe, lav
og slet; Der vil I finde Barnet lagt, Som har al Verden i sin Magt.”

5. Saa gaa vi da saa hjerteglad Med Hyrderne til Davids
Stad, At se, hvad Gave os af Gud Er givet i hans Søn saa prud!

6. Se hid, mit Hjerte! giv vel Agt Paa, hvad der er i Krybben
lagt! Hvis Barn er det? hvad heder han? Han heder Jesus,
Gud og Mand.

7. O vær velkommen, ædle Gjæst! For Syndres Skyld du
kommen est I Verdens Jammer ned til mig; Jeg aldrig kan fuldtakke
dig.

8. Var Verden noksaa vid og lang, Dig var den dog en
Vugge trang Og dig ei værd, var den end fuld Af Perler, Ædelsten
og Guld.

9. O Herre, Verdens Skaber god! Hvor kom du dog i stor
Armød! I Stalden født du lagdes ned Paa Hø og Straa i Usselhed!

10. Saaledes det behaged dig, For klarlig at forkynde mig,
Al Verdens Ære, Gods og Magt For dig ei gjælder, har ei Prag.

11. Nu kjære Herre Jesu Christ! Gjør dig en Vugge i mit
Bryst; Her er mit Hjerte, hvil dig der, At jeg dig aldrig glemmer mer!

12. Da skal i Sjelen fro og glad Jeg synge høit mit Glædeskvad.
Halleluja, den søde Lyd, Jeg sjunge skal med Hjertens Fryd!

101. En tredie Julesalme.

80

I denne søde Juletid Tør man sig
ret fornøie Og bruge al sin Kunst og Flid, Guds Naade at ophøie¹⁾.

102. Helligtrekongersfest.

80

Den ottende Dag i Julen have vi Herrens Navnedag, der falder ind paa Nytaarsdag. Da blev det nyfødte Barn omskaaret og fik Navnet Jesus, som betyder en Frelser. Saa kommer Helligtrekongerstiden, som begynder med den sjette Dag i det nye Aar. Før helligholdt man den saakaldte Helligtrekongersdag ved Gudstjeneste; man havde da til Text Evangeliet om de vise Mænd, som havde seet Frelserbarnets Stjerne og nu vandrede til Jødeland, for at finde det. En deilig Salme til denne Fest lyder saaledes:

1. En Stjerne stod paa Himmelen, Og Østens Vise skued
den, Halleluja, Halleluja!

81

2. Da mærked de, at Herren Christ Til Jorden kommen var
for vist. Halleluja, Halleluja!

3. Thi fare de til Bethlehem, Did Himmellyset leded dem.
Halleluja, Halleluja!

4. Guld, Røgelse og Myrrha skjer De bare frem for Herren
der. Halleluja, Halleluja!

5. Os Kristne bør paa samme Vis Til Herren ofre evig
Pris. Halleluja, Halleluja!

6. Lov ske Gud Fader af hver Mand! Lov ske Guds Søn
og Helligaand! Halleluja, Halleluja!

I ved vel, hvorfor man kalder Festen Helligtrekongersfest? Sagnet siger, at de vise Mænd vare tre Konger; dette har man vel sluttet af de rige Gaver, Guld, Røgelse og Myrrha, som de ofrede til Barnet. Denne Vandring er det ogsaa, Smaagutterne ville efterligne, naar de i Julen drage om med „Stjernen“ og selv ere udklædte med hvide Skjorter og Papirkroner paa Hovedet. Men det er urigtigt, at Smaagutterne faa Lov til at drive Leg med disse hellige Ting og især, som det nu sker, med Afsyngelse af Sange, som ofte ere baade meningsløse og ukristelige.

¹⁾ Denne Salme bør, ligesom de andre, læses og læres udenad efter den Text, som findes i den paa hvert Sted brugelige Salmebog.

103. Fastetiden.

81

Saa følger nogle Søndage, da vi høre om Jesus som 12 Aars gammelt Barn i Templet, om hans første Mirakel, da han i Kana i Galilæa forvandlede Vand til Vin, om Helbredelsen af en spedalsk Mand og en værkbruden Mand, om Jesus i Stormen paa Havet, samt Lignelserne om Klinten blandt Hveden, om Arbejderne i Vingaarden og om de forskellige Slags Sædejord. Derpaa følger Evangeliet om Jesu Daab, og saa kommer den sex Ugers lange Fastetid, som begynder med Fortællingen om, hvorledes Herren fristedes af Djævelen. Disse sex Uger skulle minde om Jesu 40 Dages Faste i Ørkenen; derfor skal ogsaa Menigheden i denne Tid især vende Sindet til Betragtningen af den Frelser, der gaar sin Lidelse imøde, og saaledes berede sig til sin store Sørgehøitid, som følger ovenpaa. Den sidste Uge i Fasten begynder med Palmesøndag; da red Herren paa det fredelige Asen ind i Jerusalem, medens hans Disciple og Folket strøede Palmegrene paa Veien og bredte sine Klæder ud for ham og sang: Hosianna, du Davids Søn! lovet være den, som kommer i Herrens Navn! Hosianna i det Høieste! Men Jesus red da til sin Død. Hele denne Uge kaldes derfor den stille Uge eller ogsaa Dimmelugen, det er den mørke Uge; da bør vi ret tænke paa den Herre Jesu Lidelse og Død, hvormed han har forløst os fra Synden og Syndens Straf, som er Døden. — Skjertorsdag er den Dag, da Herren for sidste Gang spiste Paaskelammet med sine Disciple og indstiftede den hellige Nadvere. Langfredag var hans Lidelses- og Dødsdag, men vor Forsoningsdag. Da se vi ham som det Guds Lam der bar al Verdens Synd og taalmodig lod sig føre til Slagterbænken, for at dø for vore Synder. Paa den Dag bliver Lidelseshistorien oplæst. Det er en Beretning, sammensat af alle fire Evangelisters Fortællinger om Jesu hele tunge Lidelse, ligesom han om Aftenen gik fra Nadverbordet ud til Gethsemane Have med sine Disciple, indtil han, efter Døden paa Korset, blev lagt i sin Grav i Klippehulen. Da synger Menigheden gjerne den gamle Sang:

Jesu, dine dybe Vunder Og din smertefulde Død Trøster mig
i alle Stunder Udi Livs og Sjælens Nød 1).

82

104. Paaskefesten.

82

Efter denne Sørgetid kommer igjen en Glædestid for Herrens Menighed. Fra Fredag Aften til Søndag Morgen laa Jesus i Graven; for denne var lagt en stor Sten; et Segl var sat paa Stenen, og Vagt var stillet om Graven. Men aarle, før Solen stod op, var det store Under skeet; thi, da nogle Kvinder kom til Graven, for at balsamere hans hellige Legeme, fandt de Vagten flygtet, Seglet brudt og Graven tom. Jesus Christus var opstanden fra de Døde. — Dette er den allerglædeligste Begivenhed for Herrens Menighed; thi derved har Jesus vist, at han er Guds Søn og den Herre, hos hvem der er Udgang fra Døden. — Intet Under da, at Paaskefesten altid har været den frydeligste Fest og den, som tidligst blev helligholdt af alle Kirkens Høitider. Som en eneste lang Festtid betragtedes ogsaa den hele Eftertid ligetil den følgende Fest, Pintsen. Man kaldte den Opstandelsens Paaske til Forskjel fra Korsets Paaske, som indbefattede Skjertorsdag og Langfredag. Man hilsede hinanden, naar man mødtes paa Gader eller Veie, med Tilraabet: „Christus er opstanden!“ og fik til Gjensvar: „Ja, Christus er visselig opstanden!“ — Nu helligholdes

Festen ligesom Julefesten i to Kirkedage før i tre. Alle Salmer i denne Tid ere Glædessalmer, og som nogle af de vakreste ville vi læse og lære:

Som den gyldne Sol frembryder Gjennem den kulsorte Sky,
Og sin Straaleglands udskyder, Saa at Mulm og Mørke fly 2).

105. Nok en Paaskesalme.

82

I Døden Jesus blunded, I Graven lagdes ned, Har dog nu overvundet Al Dødens Bitterhed 3).

106. Pintsefesten.

82

Vi have allerede nævnt vor tredie store Kirkehøitid: Pintsen. Den falder syv Uger eller paa den femtiende Dag efter Paaske; derfor kaldes ogsaa Festen Pintse, som betyder femti. Den holdes til Erindring om den Helligaands Sendelse og den kristne Kirkes Stiftelse; den varer i to Dage og slutter med den følgende Søndag, der kaldes Trefoldigheds eller Trinitatis Søndag, det vil sige: Festen til Ære for den treenige Gud. I denne Tid synger Herrens Menighed:

1. O Helligaand, du Skat saa skøn, Som gjør os evig rige,
Du, som med Fader og med Søn I Guddomsmagt er lige, Og
gaar saa fra dem begge ud, Fra Evighed en mægtig Gud, Som
alle Kristne prise!

83

2. Med Bøn vi falde dig til Fod: O lær du os, alene Af
ganske Hjerter, Hu og Mod Vor Frelsermand at tjene, Og ham i
al vor Kamp og Nød For Herren over Liv og Død At kjende og
at ære!

3. Gjør du vort Liv og Vandel ny Og vore Hjerter rene!
Hjælp os Forargelser at sky og tjene Herren ene, At vi kan Jesu
Christi Tro For Verdens Børn, som hos os bo, Ved kristen Idræt vise.

3. Din Naades Dug lad til enhver Guds Kirkes Lem nedflyde!
Lad hver en Sjel, som saaret er, Den søde Salve nyde!
Giv Kraft i Korsets haarde Tid, Lad Kjærlighed i al vor Id Imod
vor Næste vises!

4. Giv Styrke og et freidigt Mod, At træde mod vor Fiende,
At vi mod Verden, Kjød og Blod Og Satan Seier vinde! Naar
Døden løser Livets Baand, Lad Sjelen gjemmes i din Haand Og
Støvet rolig hvile!

Baade Paaskefesten og Pintsefesten helligholdtes hos Jøderne. Paasken var til Minde om Jødernes Befrielse i Ægypten fra Drabsengelens Haand formedelst Lammets Blod,

Pintsen til Minde om Lovgivningen paa Sinai. Den kristelige Paaske og Pintse har først den rette og fulde Betydning: Paasken blev Mindet om alle Menneskers Befrielse fra den gamle Manddrabers, Djævelens, Haand formedelst Jesu, Guds Lams, Blod, og Pintsen blev Mindet om Indskrivningen af en ny Lov i vore Hjerter: Kjærlighedens Lov, som er Lovens Fylde. — Vi kunne heraf se, at ogsaa i dette Stykke, som i saa mange andre, var den gamle Pagt et Forbillede paa og en Forberedelse til den ny.

1) Salmen læres helt udenad efter Stedets Salmebog.

2) Læres udenad efter Salmebogen.

3) Ligesaa.

107. Andre Festdage.

83

Foruden disse tre store Høitider helligholder Kirken enkelte Dage, dels til Erindring om Begivenheder i Herrens Liv, dels af andre Grunde. Disse enkelte Dage ere: Marie Bebudelsesdag, som egentlig skulde helligholdes ni Maaneder før Christi Fødselsfest, altsaa den 25de Marts, men nu er henlagt til femte Søndag i Faste. — Den minder os om Engelens Sendelse til Jomfru Maria, for at bebude eller forkynde hende det Glædesbudskab, at hun skulde føde en Søn, hvis Navn skulde kaldes Jesus, og som skulde være den Høiestes Søn og arve Davids, sin Faders, Trone. Den fjerde Fredag efter Paaske holde vi den store Bededag, — en Dag, paa hvilken vi i Fællesskab skulle bøje vore Hjerter i Syndsbekjendelse og opløfte dem i Bøn om Naade baade for os selv og alle Mennesker. Dette er altsaa en Bodens Dag, medens Marie Bebudelsesdag er en rigtig Glædesdag. — Fyrgetyve Dage efter Paaske og ti Dage før Pintse have vi Christi Himmelfartsdag. Navnet betegner, hvad Evangeliet forkynnder: Christi Opfart til Himmelen,⁸⁴ hvor han satte sig hos Gud Faders højre Haand, for derfra engang at komme igjen og dømme baade Levende og Døde.“

Denne Dag kan betragtes baade som en Slutningsfest for Paasken og en Beredelsesfest til Pintsen; vist er det, at vore Hjerter til alle Tider, men dog paa den Dag især, bør være himmelsksindede, ret glædeligen vendte opad til det rette Hjem, hvor Christus gik foran, for at berede Sine et Sted. En vakker Salme paa Herrens Himmelfartsdag have vi i den gamle:

1. Drag, Jesu, mig Op efter dig, Saa følger jeg med Længsel, Siden du, o Jesu, gik Ud af Verdens Trængsel.

2. Drag, Jesu, mig Op efter dig Fra Verdens Myretue, At jeg ikke mere skal Al dens Jammer skue!

3. Drag, Jesu, mig Op efter dig Med Sions Brudskare; Thi jeg kunde ellers let Vild i Verden fare.

4. Drag, Jesu, mig Op efter dig Til Himlens Frydebolig; Verden er for dine Børn Vildsom og urolig.

5. Drag, Jesu, mig Op efter dig, Til Himlen op at fare, Der at staa med Frydesang I Guds Børneskare.

108. Kirkeaarets Slutning.

Med Pintsens Efterfest, Trefoldighedsfesten, slutter Kirkeaarets første Halvdel, der var saa rig paa Fester. Den sidste Halvdel kan indbefatte indtil syv og tyve Trefoldighedssøndage; men vi have i denne Tid ingen Fester til Minde om Begivenheder i Herrens Liv. Derimod have vi en Festdag til Erindring om den lutherske Reformation eller Kirkeforbedring. Dog høitideligholdes ikke denne paa en egen Dag; thi den er slaaet sammen med den saakaldte Allehelgens-Dag. Denne er bestemt til Erindring om alle de Hellige, som ere indgangne til Herrens Fred efter Kampen for hans Rige. Tidligere havde man Festdage for enkelte Hellige, hvad der endnu finder Sted i den katholske Kirke. — Allehelgensdag og Reformationsfesten ere begge henlagte til den Søndag, som følger efter 1ste November.

Med en vakker Salme om Kirken ville vi slutte denne Afdeling og derhos baade takke Gud for, hvad han i Kirken har givet os, og bede ham om Naade til flittigt og kristeligt at benytte hans Gaver til vore Sjeles evige Frelse!

1. O Sjelehyrde, Gud og Mand! Hvo kan dog ret udgrunde
Din Kjærlighed, som trindt om Land Maa prises alle Stunde!

2. Du havde Himlens Herredom I evig Arv og Eie, Mod
hvilken Verden om og om Slet intet kunde veie.

3. Da klædte du dig i vort Kjød, En Tjener her at være,
Og undergav dig Nød og Død, For Mennesket at ære.

4. Du fandt din arme Hjord udi Elendighed og Vaade, Da
hegnede du flux en Sti Udaf din store Naade!

5. Didhen du kaldte hver og en, For der dem at bevare Fra
Fiende-Vold og Sjele-Men, Fra Synd og Dødens Fare.

6. Jeg kom og ind og strax fornam Jeg af dit Ord med
Glæde, At du, uskyldige Guds Lam! var Døren at indtræde.

7. Den Helligaand, Dørvogter der For Fattige og Rige, op-
lukker villig for enhver, Som ret derind vil stige.

8. Jeg der saa frit gaar ud og ind Og finder Sjeleføde, Som
himmelsk kvæger Aand og Sind Og lægger Synden øde.

9. Dørvogteren mig passer paa Og kraftelig mig minder,
Om jeg udaf min Vei tør gaa, Min Salighed til Hinder.

10. Her kan jeg udi Fryd og Fred Din Kirkes Gode nyde,
Og siden i din Salighed Evindelig mig fryde.

11. Ja her jeg ser en aaben Dør Til Himlens Ærestrone,
Jeg ser det, jeg ei vidste før: En uforgængelig Krone,

12. En Krone, som mig hen er lagt Udi Guds eget Gjemme;
Paa den min Sjel har nøie Agt; Gid jeg den aldrig glemme!

FEMTE AFDELING. FORSKJELLIGARTET INDHOLD.

109. Spurveungen.

85

En Spurveunge, en nøgen en,
Med store Øine og lange Ben,
Faldt ned fra Taget. Den lille Dreng
Af Uld den redte saa blød en Seng;
Han madede den med Gryn paa Tungen,
Og større og større blev Spurveungen.

Og, da den saa fik Fjer paa sin Krop,
Da bygged den ude i Træets Top.
Den frygtede ikke sin lille Ven,
Men flagrede kærlig til ham hen.
Hver Aften, naar han kom hjem fra Skolen,
Den kvidred sin Tak til ham i Solen.

110. Duen og Bien.

85

En liden Bi kom paa sin Flugt altfor nær til en Bæk og faldt pludselig i Vandet. Dens Vinger bleve vaade og tunge, og der havde den ganske vist sat Livet til, hvis ikke en Due, som sad i det nærmeste Træ, havde seet dens Nød og af Medlidenhed kastet en liden Kvist ned til den. Paa den krøb Bien op; dens Vinger tørredes, og den fløi atter afsted. Kort⁸⁶ efter kom en Jæger gaaende med sin Bøsse, fik Øie paa Duen og lagde an, for at skyde. Men Bien, som saa den Fare, hvori Duen var, fløi hurtigt mod Jægeren og gav ham, just som han vilde trykke løs, et smerteligt Stik i Haanden. — Puff! gik Skudet af, men uden at træffe Duen; denne fløi bort og kom i god Behold hjem til sin Rede.

111. Fingrene.

Søskende jeg kjender fem, —
Stakker, som ei kjender dem!
Ved hinandens Side sat
Blev de Mennesket en Skat.

Tommeltot er Patriark,
Liden, buttet, rørig Knark;
Styrer Flokken som Regent;
Ellers var det slet bevendt.

Slikkepot har Tyvs Natur,
Sidder fremmest og paa Lur;
Han er Barnets Pegepind,
Naar det faar sin Fibel ind.

Langemand høist rækker op
Midt i Klyngen med sin Krop;
Naar tilvæds man trækker Krog,
Gavner dog det store Skrog.

Guldbrand har den søde Rang,
Bærer Ringen, gylden, trang;
Om hans Lykke tier Sang;
Ellers Visen blev for lang.

Lille Peter Spillemand,
Ikke meget høiner han;
Morer sig saa jevnt og godt,
Som en stakkers Askepot.

Rækker jeg dig alle frem,
Giver du mig dine fem,
Er et Tryk: Farvel, min Ven!
Og til Velkomst et igjen.

112. De to Arbeidere.

En Arbeider skulde bære Stene til en Husebygning. I Stenhoben var en overmaade stor Sten, som dog ogsaa maatte skaffes bort; men hver Gang, Arbeideren kom til den, lod han den bestandig ligge urørt og bar først de mindre bort.

Nu pinte ham under det hele Arbeide den Tanke, at han tilsidst dog maatte faa den store Sten bort med.

Han vilde omsider ogsaa gjøre det; men, da de mindre Byrder, som han havde baaret med Ulyst, allerede havde udmattet ham, manglede han nu Kræfter til at bære den større

bort. Han maatte altsaa lade den store Sten ligge; og, da denne var regnet med i Daglønnen, blev en Del af denne afkortet, og det med Rette, fordi han ikke havde udført alt, hvad han havde paataget sig.

En anden Arbejder havde ogsaa en Hob Stene liggende for sig. Denne søgte først de allerstørste ud, og, da han vidste, at det maatte saa være, bar han dem taalmodig bort, endskjønt det blev ham temmelig surt; men han glædede sig ved den Tanke, at Arbeidet vilde vorde lettere, naar han kom til de mindre Stene.

Nu gik ogsaa alt godt fra Haanden for ham, og han arbeidede med Glæde, fordi han havde overvundet det Sværeste.

113. Den Fangne og de Fri.

86

„Jeg er en fornem Fugl, maa I tro;
I saadant et stadseligt Bur at bo
Det er en Ære, som ei er ringe.
Jeg har ei nødtigt at løfte min Vinge
Og hente min Føde blandt Græs og Straa,
Som I fattige Kræ histude maa.“

87

Men de andre Fugle de sang i Kor:
„Vorherre har dækket vort Middagsbord;
Vorherre har bygget vor grønne Bo;
Der kan vi leve saa fri og fro
Og juble og synge med lystig Hu
Og gynge i Løvet; men hvad kan du?“

114. Aftenen.

87

Det bliver Aften; Solen synker bag Himmels Rand; Skyerne blive røde. Det er ikke saa varmt længere; der vifter kjølige Pust; Taagen lægger sig over Vandet, og Duggen paa Græsset og Blomsterne. I Luften dandse talløse Sværme af Myg op og ned; Fuglene i Buskene synge sin sidste Sang; Bierne vende tilbage til Kuben; Arbeideren kommer hjem fra sit Dagværk og Kvæget fra Græsgangen. Det ryger af alle Skorstenspiber; thi nu koges Aftensmaden, og snart ville alle være mætte og ligge i Søvnens Arme. Men netop da begynde nogle Skabninger et muntre Liv: Frosken kvækker i Dammen, Torbisten surrer paa Engen, Flagermusen skjærer pilsnart gennem Luften, og St. Hansormen lyser i Buskene. Dog — løfter Øinene mod Himmelen! der skulle I faa se det prægtigste Aftensyn.

115. „Hvor ere alle de Blomster smaa?“

„Hvor ere alle de Blomster
smaa?“ —

Tys! de slumre i Jordens Skjød!
Sneen dækker dem hvid og blød.
Stille! dem ingen vække maa.
Sove lad dem en stakket Tid;
Da kommer Foraar med Solskin
blid,
Nærmer sig sagte den Vintereng,
Tager det hvide Teppe fra Seng.

Blaa da hvælver sig Himlen skøn,
Jorden klæder sig lysegrøn,
Og da kommer den kjære Gud;
Mægtigt lyder hans Faderbud:
Vaagner, alle Smaablomster, op!
Solen skinner paa Bjergets Top;
Solen skinner paa Busk og Tjørn;
Vaagner, alle I kjære Børn! —
Se, da spire de Blomster smaa,
Aabne de smilende Øine blaa.

116. Stjernerne.

I klare Nætter straale utallige Stjerner paa Himmelen; den ene overgaar den anden i Klarhed. Mange glindse med rent, hvidt Lys, mange finkle med klar Guldglands. Det ser ud, som om de vare meget smaa, fordi de ere meget længere borte fra os end Maanen; men de ere for det meste meget større end Jorden. De fleste Stjerner synes at have Lys i sig selv ligesom Solen. Oppe paa dem er der altsaa ingen Nat, men bestandig Dag. Det er godt, at man ofte betragter Stjernerne. Synet af dem minder os om Lysets Boliger, hvor Gud har sit Hjem blandt de hellige Engle. Derved kan Mennesket vækkes til Længsel efter Himmelen; thi, naar vi komme i Guds Rige, skulle vi lyse som Stjerner evigt og bestandigt.

Hvo kjender Stjernerens Tal
I klaren Himmelsal?

Det gjør alene Han,
Som tæller Havets Sand.

117. Den beskjemmede Løgner.

To Haandværkssvende, den ene Skrædder, den anden Kobberslager, gik engang forbi en Gartners Have.

„Se dog,“ sagde Kobberslageren, „hvor store de Kaalhoveder ere.“ „Aa,“ svarede Skræddersvenden, der gjerne pralede, „de ere slet ikke store. Nei, da jeg var i Danmark, saa jeg et Kaalhoved, der var vel saa stort som det Hus der.“

Kobberslageren sagde derpaa: „Det var rigtignok meget. Imidlertid har jeg engang været med at arbeide paa en Kjedel, der var saa stor som Kirken.“

„Men Kjære,“ raabte Skræddersvenden, „hvortil behøvede man da en saadan uhyre Kjedel!“ Kobberslageren svarede ganske tørt: „Man vilde koge dit store Kaalhoved deri.“

Skræddersvenden blev rød og løi ikke mere den Dag.

118. Alt fra Gud.

Der er ei Mus, saa liden og spæd,
Som ei har et Skjul og blivende Sted,
Som finder ei mangen en Krumme Brød,
Saa ikke den sulter og lider Nød.

Der er ikke Fugl paa Træets Kvist,
Der er saa fattig, det ved jeg vist,
At ikke den har sin Fjederdragt
I Vinter og Sommer til Nytte og Pragt.

I Haven findes ei Sommerfugl,
Ei liden Orm i sit Bladeskjul,
Som ikke kan finde et Straa eller Blad,
Hvoraf den kan spise sig mæt og glad.

Ja Skabning findes paa Jorden ei,
Der ikke har sin Sti og sin Vei,
Der ikke har sin Føde og Ly,
Hvorhen den i Trængselens Stund kan fly.

Og hvem har vel alt saa viselig gjort?
Og tænkt paa alt, baade Smaat og Stort?
Det har Gud Fader i Himmerig,
Han sørger baade for dig og mig.

119. De fem Ferskener¹⁾.

En Landmand bragte fem deilige Ferskener hjem med sig fra Staden. Hans Børn havde aldrig før seet denne Frugt. De baade forundrede og glædede sig over dem. Hver af

hans fire smaa Sønner fik nu en, og Moderen forærede han den femte. Om Aftenen, da Børnene skulde i Seng, spurgte Faderen: „Nu, Børn! hvorledes har Ferskenerne smagt jer?“ „Herligt, kjære Fader!“ sagde den ældste, Albert; „det er en deilig Frugt, saa syrlig og saa lækende. Jeg har omhyggeligt gjemt Stenen, som jeg vil have den Fornøielse at sætte.“ — „Bravo!“ sagde Faderen, „saaledes skulle vi bære os ad her ude paa Landet, være Husholdere og altid sørge for Fremtiden.“ „Jeg spiste strax min“, sagde den yngste, Vilhelm. „Stenen kastede jeg bort, og Moder gav mig endnu det Halve af sin Fersken til. O! den smagte saa sødt og smeltede paa Tungen.“ „Nu!“ svarede Faderen, „du har just ikke handlet saa meget klogt, men dog naturligt og barnligt. Med Tiden vil I nok blive klogere.“ Da begyndte Edvard: „Jeg tog Stenen op, som Vilhelm kastede bort; den slog jeg itu, og der var en Kjerne i den, der smagte næsten som en Nød. Men min Fersken har jeg solgt og faaet saa mange Penge for den, at jeg gjerne kan købe et halvt Snes Ferskenes for dem, naar jeg kommer ind til Byen.“ Faderen rystede paa Hovedet og sagde: „Klogt nok var det; men barnligt og naturligt var det idetmindste ikke. Gud bevare Folk fra, at du skulde blive Kjøbmand!“ „Og du, Karl?“ spurgte Faderen. — Med frimodigt og aabent Ansigt svarede han: „Jeg har givet den til vor Nabos Søn, Georg, som ligger syg af Feber; han vilde ikke tage imod den; men saa lagde jeg den paa Sengen og gik min Vei“. „Nu Børn!“ sagde Faderen, „hvo af jer har nu gjort den bedste Brug af sin Fersken?“ „Det har Karl!“ raabte de alle tre paa en Gang; men Karl taug stille, og Moderen omfavnede ham og glædede sig over ham.

¹⁾ En sydlandsk Frugt, der ser ud og smager næsten som gule Plommer.

120. Nissen.

89

Kokkepigen: „Du lille Nisse med Huen rød,

Du skal ogsaa have din Julegrød.“

Husmoderen: „Der er ingen Nisse, lad dig sigel!“

Da smiled den gamle Kokkepige:

„Han bor i Kjelder, i Stald, paa Kvist;

Den Skjelm, han stjal mig dog Pølsen sidst.“

Og Grøden blev ned i Stalden sat,

Da sneg sig fra Kjøkkenet Husets Kat. —

Den næste Morgen den Gamle kom

Og raabte, da hun fandt Skaalen tom:

„Hvo uden Nissen kan Grøden spise?“

Da maatte Katten i Krogen fnise.

121. Det store Bord.

89

En rig Mand festligholdt sin femtiaarige Fødselsdag. Hans Børn forærede ham mange forskjellige Ting som Tegn paa sin barnlige Kjærlighed, og hans Kone havde tillavet et velsmagende Maaltid, som skulde nydes i Selskab med nogle gode Venner, der vare

indbudne ved denne Leilighed. Bordet var smukt prydet og besat med mange Retter. Alt dette forundrede de to yngste Sønner, som ikke før havde været tilstede ved en saadan Fest. — „Undres ikke,“ sagde deres Lærer, som ogsaa var nærværende; „jeg skal imorgen føre eder hen til et Bord, som i Størrelse og Rigdom ikke har sin Lige.“ — Gutterne vare meget nysgjerrige efter at vide, hvad det kunde være for et Bord; men de skulde ikke faa det at vide, før de selv saa det. Den næste Morgen førte Læreren dem ud til et rigtigt vakkert Sted; de kom did, netop som Solen stod op og kastede sine Straaler over Mark og Skov. „O, hvor her er vakkert!“ udbrød begge Børnene. Solen steg høiere, og overalt blev der Liv. Træer og Buske, Urter og Græs sugede Næring af Jorden og Duggen; Fuglene sang og samlede sin Føde paa Grenene og mellem Bladene; Kjør og Faar græssede omkring paa Bakkerne, og et Stykke borte hørte de Slaattefolkene, som hvæssede sine Ljaer. „Se her,“ sagde Læreren, „det store Bord, som jeg lovede at vise eder; det er Naturen, og hver Dag dækker den miskundelige Gud Bordet og besætter det med Mad til alle Skabninger efter deres forskjellige Slags.“ — Da sagde den ene af Gutterne: „Nu først forstaar jeg rigtig det Bibelsprog: „Alles Øine vogte paa dig, Herre, og du giver dem deres Spise i sin Tid. Du oplader din Haand og mætter alt det, som lever, med Velsignelse!“

122. Fattigmands Suk om Vinteren.

Til Himlen er det godt at se,
 Naar Skov og Mark er klædt i Sne,
 Og alle Blomster døde.
 Den Vinter er saa kold og lang,
 Saa mangehaande er vor Trang,
 Og Marken er saa øde.

Hvorfra skal alt vel komme nu?
 O, kjære Sjel, kom dog ihu,
 At Herren er den samme.
 Han føder Spurv om Vaar og Høst,
 Han hører Ravneungens Røst
 Og veed dit Vel at ramme.

Til Himlen er det godt at se,
 Naar ned til Jordens kolde Sne
 De blanke Stjerner smile.
 De vise os Gud Faders Hjem;
 Der gaar en Klarhed ud af dem,
 Som giver Sjelen Hvile.

Ja, kjære Gud, kom os ihu,
 Som sidde her i Vintrens Gru
 Forhungrede og fryse!
 Gjør Hjertet varmt af Haab og
 Tro,
 Lad Kjærlighed i denne Bo
 Det mørke Sted oplyse!

123. Tankesprog, Ordsprog, Fabler og Eventyr.

90

De Gamle fremsatte ofte sine Tanker i korte Sætninger, som vare lette at lære og huske. Saadanne Sætninger kalder man enten Tankesprog eller Ordsprog. Tankesprog ere de, hvis Betydning ligger ligefrem i Ordene; Ordsprog ere de, som foruden den ligefremme Mening endnu have en anden og dybere Betydning. Saaledes er det et Tankesprog, naar det heder: Ærlighed varer længst, men et Ordsprog, naar der siges: Liden Tue kan vælte stort Læs. — Ved Ordsprogene kommer det an paa at kunne udfinde den dybere Mening i Ordene. Det er vel værd at forsøge derpaa; thi som oftest er det en 91

En anden Maade, som de Gamle havde at indprente Sandheden paa, var at udtrykke den i en Fabel. Derved forstaaes en kort, opdigtet Fortælling, hvori baade levende og livløse Væsener eller Ting indføres talende eller handlende; dens Hensigt er at give os en eller anden nyttig Lærdom for Livet. Med Fabelen er Eventyret beslægtet; men det er gjerne længere og mere indviklet, men ofte ogsaa morsommere og mere vækkende end Fabelen. Saadanne Fabler og Eventyr have ofte ligesom „gjort sig selv“, det vil sige, man kjender ofte slet ikke, hverken naar eller af hvem de ere opfundne. Hvert Folk har gjerne sine Eventyr, og det er en god Gjærning, de Folk foretage sig, som samle disse Eventyr og nedskrive dem; thi, hvor gamle de end ere, og hvor godt mange end have vedligeholdt sig gjennem den mundtlige Fortælling, saa ere dog sikkert ogsaa mange tabte. Endnu flere vilde gaa tabt eller blive forvanskede, fordi det bliver Brug mellem Folk heller at læse end fortælle Historier. I vort Land have vi en god Eventyrsamling af Asbjørnsen og Moe. Æsop, en gammel Græker, er den berømteste Fabeldigter, vi ved at nævne.

124. Idag mig, imorgen dig.

91

En Spurv sad ganske sorgløs i en Busk, da en Ørn slog sin Klo i en Hare tæt ved. Strax dinglede det arme Dyr i Luften og begyndte af alle Kræfter at skribe om Hjælp, men forgjeves. Den saa intet uden Døden for Øinene. — „Fortjent!“ raabte leende den ondskafulde Spurv; „hvorfor brugte du ikke dine raske Ben og løb ind under de tætte Buske?“ Neppes var det sidste Ord kommet over Spurvens Neb, førend en Høg kastede sig ned og hug Kloen i den. Ogsaa den raabte nu ligesaa ynkelig som forhen Haren, og ligesaa forgjeves, om Hjælp.

91

125. Skinnet bedrager.

To muntre Dreng, Sønner af en Landmand, gik frem og tilbage ved en af sin Faders Kornagre. „Nei, se dog,“ raabte den ene af dem, „hvilken Forskjel der er paa disse Kornax! Se, hvor hæsligt disse lude ned til Jorden, og hvor skønne og ranke derimod hine staa!“ „Javist!“ svarede den anden strax, „var jeg i min Faders Sted, jeg rykkede alle disse op, der bøie sig saa, og kastede dem bort.“ — „Jo, det vilde rigtig være vel gjort,“ sagde Faderen, som ubemærket havde hørt paa dem. „I maa vide, at just disse Ax, som I synes saa ilde om, ere de bedste; de bøie sig, fordi de ere tunge af Korn; de andre derimod, som staa i Veiret, ere tomme Straa. Lægger Mærke til, at det ogsaa blandt Menneskene sædvanligt gaar til som paa min Kornager: det tomme Hoved løfter sig altid i Veiret.“

Ved sin Faders Side havde den ene af Sønnerne for første Gang siddet i et stort Selskab. „Kjære Fader,“ sagde han, da de gik hjem, „den Mand, som sad paa din høire Side og talte saa høit og saa meget og belærte alle, — Fader! hvem var dog den store Mand?“ „En forfængelig og flau Nar og intet andet.“ — „Men hvad i al Verden skal jeg da tænke om ham, som sad paa min venstre Side, som hældede saa med Hovedet, talte saa lidet, ja endog selv ofte tilstod sin Uvidenhed for den, du kalder en Nar?“ „Min Søn! Gud give dig engang denne sjeldne Mands Dannelse og Kundskaber, og — hans Beskedenhed.“ 92

126. Krukken gaar saa længe tilvands, til den kommer hankeløs hjem igjen.

92

En uvorren Gjetergut fandt sin største Fornøielse i at narre Folk, som arbeidede paa Marken i Nærheden af ham. „Hjælp mig! hjælp mig!“ raabte han alt som tiest; „kom endelig og hjælp mig; Ulven er midt i Saueflokk, kom! kom!“ — Naar man saa kom til, var der ingen Ulv, og da lo den uvrne Gut alt, hvad han kunde, og kaldte dem nogle Gaper allesammen.

Men denne Moro kom ham dyrt at staa. Til sidst kom nemlig Ulven virkelig, og nu raabte den Forfærdede for Alvor om Hjælp, saa høit han kunde. Arbeidsfolkene, som ikke vare langt borte, hørte ham rigtignok; men han havde saa ofte havt dem til Bedste, at ingen brød sig om hans Skrig. Følgen blev, at Ulven satte ind i Flokken, dræbte først nogle af Sauene og til sidst ham selv, da han forsøgte paa at jage den bort. Her stadfæstede sig det gamle Ordsprog: „Krukken gaar saa længe tilvands, til den kommer hankeløs hjem igjen.“

127. Soen er helst i Sølen.

92

„Børn! — saa taler Mutter —
 Hører paa mig, mine Glutter!
 I maa være propre og pene,
 Altid holde jer nette og rene,
 Ikke overalt jer vælte,
 Ikke i Snauset ligge og ælte.“

Men som hun selv nu gik og laa,
 Og som nu Børnene hende saa,

Saa spared de ingen Flid og
 Kræfter,
 Men gjorde hende alting efter:
 Og ingen blandt dem det høiere
 drev;
 Thi Svin de vare, og Svin de
 blev.

128. En Gang er ingen Gang.

92

„En Gang er ingen Gang;“ det er det daarligste og løgnagtigste af alle Ordsprog, og den, som har fundet paa det, har enten været en slet eller en onskabsfuld Regnemester. En Gang er i det mindste en Gang; det lader sig ikke negte. Den, som en Gang har stjaalet, kan ikke længere med Sandhed og Oprigtighed sige: „Jeg har aldrig forgrebet mig paa fremmed Gods,“ og, naar Tyven bliver greben og straffet, da er en Gang ikke ingen Gang. Men det er ikke alt. Man kan ofte med Sandhed sige: „En Gang er ti Gange og hundrede Gange og tusinde Gange.“ Thi den, som en Gang har begyndt med det Onde, fortsætter i Almindelighed ogsaa dermed.

129. Kommer Tid, kommer Raad.

93

Et andet ligesaa usandt og farligt Ordsprog er dette: „Kommer Tid, kommer Raad.“ Vi skal høre, hvorledes det engang gik en Mand, som jevnlig førte dette Ord i Munden.

„Husbond!“ sagde Tjenestegutten en Dag til ham, „der er en Tagsten borte paa Huset; skal jeg lægge en ny ind?“ „Bryd dig ikke;“ svarede Husbonden; „en Tagsten mer eller mindre gjør intet.“ „Ja, sig ikke det, Husbond;“ mente Gutten; „det har vel ikke stort at betyde endda; men det varer maaske ikke længe før . . .“ „Aa Snak,“ afbrød Bonden ham, „kommer Tid, kommer Raad; nu har vi ikke Tid til at befatte os med slige Smaating.“

Men kort Tid efter kom Vinden; den trængte sig ind igjennem Tagstenshullet og rev en hel Del andre Tagsten bort. Saa kom Regnen og Sneen ind paa Taget, saa at Bjelkerne

begyndte at raadne. Tilsidst maatte Tømmermanden hentes, fordi Huset var blevet faldefærdigt.

„Her ser det galt ud,“ sagde Tømmermanden; „under hundrede Daler kan jeg ikke gjøre det; men for et Par Aar siden, da der blot manglede en Tagsten, kunde jeg have gjort det for fire Skilling.“

130. Hvad betyder følgende Ordsprog?

93

Krage søger Mage. — Nye Koste feie bedst. — Lige Børn lege bedst. — Ukrud forgaar ikke. — Efter Regn kommer Solskin. — Krummer er ogsaa Brød. — Hver Fugl synger med sit Neb. — Liden Tue kan vælte stort Læs. — Mange Bække smaa gjør en stor Aa. — Galne Hunde faa revet Skind. — I Mørke ere alle Katte graa. — Mange Hunde ere Harens Død. — En Fugl i Haanden er bedre end ti paa Taget. — Efter den søde Klø kommer den sure Svie. — Æblet falder ikke langt fra Stammen. — Det er ikke alt Guld, som glimrer. — Den, som kommer først til Møllen, faar først malet. — Tomme Vogne rumle mest. — Naar Krybben er tom, bides Hestene. — En Svale gjør ingen Sommer. — Man skal ei skue Hund paa Haar. — Man skal smede, mens Jernet er varmt. — Kjært Barn har mange Navne. — Salt og Brød gjør Kinden rød.

131. Spurningen.

93

Der var engang en Konge; han havde en Datter, som var saa slem og vrang i Ord, at ingen kunde maaltbinde hende. Han satte da ud, at den, der kunde gjøre dette, skulde faa Prindsessen til Ægte og det halve Kongerige til. Tre Brødre, som havde hørt dette, besluttede da at prøve sin Lykke; først gik de to ældste, som troede, de vare klogest; men de kom ingen Vei med hende, og bleve straffede til. Saa gik da Askepot afsted. Da han var kommen et Stykke paa Veien, fandt han en Vidiespending; den tog han op. Da han havde gaaet et Stykke til, fandt han et Staaløbraat; det tog han ogsaa op. Da han var kommen lidt længere, fandt han en død Skjære og lidt derfra et kroget Bukkehorn; om lidt igjen fandt han Mage til det, og, just som han gik over Markerne ved Kongsgaarden, hvor der var bredt ud Gjødse, fandt han en udgaaet Skosaale. Alle disse Ting tog han med sig til Kongsgaarden, og saa kom han ind for Prindsessen. „God Dag,“ sagde han. „God Dag,“ sagde hun og vred paa sig. „Faar jeg stegt Skjæren min?“ sagde han. „Jeg er bange, den sprækker,“ svarede Prindsessen. „Aa, det har ingen Nød, jeg slaar om den en Vidjespending,“ sagde Gutten og tog frem denne. „Fedtet rinder af den!“ sagde Prindsessen. „Jeg holder under dette,“ sagde Gutten og viste frem Skaalsbraatet. „Du er saa kroget i Ord, du,“ sagde Prindsessen. „Nei, jeg er ikke kroget; men dette er kroget, det,“ sagde han og tog op det ene Horn. „Nei nu har jeg aldrig seet Magen!“ raabte Prindsessen. „Her ser du Magen,“ sagde Gutten og tog frem det andet Bukkehorn. „Jeg mener, du er udgaaet for at maaltbinde mig du, jeg?“ sagde Prindsessen. „Nei, jeg er ikke udgaaet; men denne er udgaaet,“ svarede Gutten og tog Skosaalen frem. Hertil vidste Prindsessen ikke noget at svare. „Nu er du min,“ sagde Gutten, og saa fik han Prindsessen og det halve Land og Rige.

94

132. Dukken i Græsset.

Der var engang en Konge, som havde tolv Sønner. Da disse bleve store, sagde han til dem, at de skulde drage ud i Verden og finde sig en Kone; men hun skulde kunne spinde og væve og sy en Skjorte paa en Dag; ellers vilde han ikke have hende til Sønnekone. Hver af dem gav han en Hest og en ny Rustning, og de drog da ud i Verden, for at lede efter en Kone; men, da de vare komne et Stykke paa Veien, sagde de, at de ikke vilde have med sig Askepot, for han duede ikke til nogen Ting. — Ja, Askepot maatte da blive igjen, han, og han vidste ikke, hvad han skulde gjøre, eller hvordan han skulde vende sig; saa blev han saa sørgmodig, at han steg af Hesten og satte sig ned i Græsset til at græde. Men, da han havde siddet en liden Stund, begyndte en af Tuerne i Græsset at røre sig, og frem af den kom der en liden hvid Ting, og, da den kom nærmere, saa Askepot, at at det var en nydelig liden Pige, men saa bitte, bitte liden. Denne gik nu hen og bad ham, om han ikke vilde komme ned og besøge Dukken i Græsset. Jo det vilde han, og det gjorde han ogsaa.

Da han var kommen derned, sad Dukken i Græsset paa en Stol; hun var nu saa deilig og saa pyntet, og saa spurgte hun Askepot, hvor han skulde hen, og hvad Ærinde han reiste i.

Han fortalte da, at der var tolv Brødre af dem, og at Kongen havde givet dem Hest og Rustning og sagt, at de skulde reise ud i Verden og finde sig en Kone, som skulde kunne spinde og væve og sy en Skjorte paa en Dag; „men hvis du vil gaa ind paa dette og blive Konen min, saa vil jeg ikke reise længer,“ sagde Askepot til Dukken i Græsset. Jo, det vilde hun gjerne, og hun skyndte sig med at faa spundet og vævet og syet Skjorten; men den blev saa bitte, bitte liden, ikke længer end som saa —.

Denne reiste Askepot hjem med; men, da han kom frem med den, var han undselig, fordi⁹⁵ den var saa liden; ligevel sagde Kongen, at han skulde faa hende, og saa drog Askepot glad og fornoiet tilbage, for at hente den lille Kjæresten sin. Da han kom til Dukken i Græsset, vilde han tage hende op paa Hesten til sig; men nei, det vilde hun ikke; hun sagde, hun vilde sidde og kjøre i en Sølvske, og at hun havde to smaa hvide Heste, som skulde trække hende. Saa reiste de da afsted, han paa Hesten og hun i Sølvskeen, og begge Hestene, som trak hende, vare to smaa hvide Mus; men Askepot holdt sig altid paa den anden Side af Veien, for han var saa bange, at han skulde komme til at ride ind paa hende, da hun var saa bitte liden. Da de vare komne et Stykke paa Veien, kom de til et stort Vand; der blev Hesten til Askepot sky, skvat over paa den anden Side af Veien og væltede Skeen, saa at Dukken i Græsset faldt i Vandet. Askepot blev nu saa bedrøvet, fordi han slet ikke vidste, hvorledes han skulde faa hende op igjen; men om lidt kom der en Havmand op med hende, og nu var hun bleven ligesaa stor som et andet voxent Menneske og meget deiligere, end hun var før. Saa satte han hende foran sig paa Hesten og red hjem.

Da Askepot kom der, vare ogsaa alle Brødrene hans komne med hver sin Kjæreste; men disse vare saa stygge og fæle og saa slemme, at de havde slaæts med Kjæresterne sine paa Veien; paa Hovedet havde de Hatte, som vare overklinede med Tjære og Sod, og saa havde det rundet af Hattene nedover Ansigtet paa dem, saa at de vare blevne endda meget styggere og fælere. Da Brødrene fik se Kjæresten til Askepot, bleve de allesammen misundelige paa ham; men Kongen blev saa glad i dem begge, at han jog alle de andre

bort, og saa holdt Askepot Bryllup med Dukken i Græsset, og siden levede de vel og fornøiet i lang, lang Tid, og, ere de ikke døde, saa leve de endnu.

133. Tommeliden.

95

Tommeliden var sig en Mand saa spæd,
I Fingerbøls Harnisk var han klæd;
Hans Hjelm var hvælv og hvid og ren,
Det var en udhulet Kirsebærsten;
En Knappenaal var hans Landsestang;
Selv var han ikkun en Tomme lang.

Tommeliden sidder i Tommeltot,
Der morer han sig saa jevnt og godt;
Tommeliden drager paa Eventyr:
Han vog en Flue, det frygtelige Dyr!
Tommeliden drager til fremmed Land;
Han svømmed sig over en Melkespand.

Der var stor Sorg over al den Gaard;
Af Tandværk led den kongelige Maard;
Svanehvite sig havde saa liden en Mund, 96
Den var et Kirsebær rød og rund!
De Læger komme med skarpen Tang;
Den Kirsebærmund var dem altfor trang.

„Og hvo, som uddrager den hule Tand,
Skal vorde Drot i det halve Land!“
Tommeliden sprang ind med Hjelm og Tang,
Hun mærked i Munden det knap engang;
Af Sadlen han kasted den frække Gjæst;
Hun mærkede neppe det Landsefæst.

Da var der Fryd over al den Gaard;
Tommeliden ægted den vene Maard;
Prindsessen ham pynted med Sindalsbaand
Og bar ham til Kirken paa hviden Haand. —
— Foragte skal man just ei de Smaa;
Tidt naa de, hvor ei de Store kan naa.

UTGÅTT FRA
Fredrikstad bibliotek